

**Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην
ελληνική οικονομία 2008-2013**

Προτάσεις για έξοδο από την κρίση

Καραβάς Ηλίας

A.M.: 2001029

Επόπτης καθηγητής: Λυγγίτσος Αλέξανδρος

Καθηγητής Εφαρμ. Λογιστικής ΤΕΙ Καλαμάτας

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο γενικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παροχή ορθολογικής πληροφόρησης σχετικά με την παρούσα οικονομική κρίση που επηρέασε την Ελλάδα και πώς αυτή επηρεάζει την ελληνική οικονομία άμεσα αλλά και έμμεσα. Στην παρούσα εργασία οι όροι που έχουν να κάνουν με την οικονομική κρίση αναλύονται και περιλαμβάνεται ιστορικό από τη στιγμή που ξεκίνησε η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ μέχρι τη στιγμή που ξεκίνησε να επηρεάζει τις χώρες της Ευρώπης, την Ευρώπη και συνεπώς την Ελλάδα. Δεν γίνεται παρά μικρή αναφορά στις αιτίες και όταν γίνεται έχει ως στόχο τη βαθύτερη κατανόηση των επιπτώσεων καθώς αυτός είναι ο βασικός άξονας στον οποίο κινείται μεγάλο μέρος αυτής της εργασίας. Τέλος διατυπώνονται κάποιες προτάσεις σε σχέση με το πώς μπορεί να επιτευχθεί η έξοδος από την κρίση τόσο σε επίπεδο βραχυπρόθεσμων αλλαγών που πρέπει να λάβουν χώρα όσο και σε επίπεδο μακροπρόθεσμων αλλαγών προκειμένου να ανακάμψει η ελληνική οικονομία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	2
---------------------------------	----------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
----------------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2008-2013

1.1 Ο όρος οικονομική κρίση.....	7
1.2 Αναδρομή της κρίσης.....	9
1.3 Διαφοροποίηση της τωρινής κρίσης από τις προηγούμενες.....	10
1.4 Ιστορικό.....	11
1.5 Ανακεφαλαιοποίηση ελληνικού τραπεζικού συστήματος	17
1.6 Βασικά χαρακτηριστικά της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας από το 2008 έως το 2013.....	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΚΕΤΩΝ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

2.1 Πρώτο πακέτο στήριξης.....	22
2.2 Δεύτερο πακέτο στήριξης.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΑΜΕΣΕΣ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

3.1 Αναλυτικός σχολιασμός των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης	24
3.2 Αναλυτικός σχολιασμός της οικονομικής κατάστασης.....	35
3.3 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία των Ελλήνων.....	41
3.4 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά.....	41
3.5 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην κοινωνική ζωή.....	42
3.6 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία.....	45
3.7 Θετικές επιπτώσεις.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

4.1 Ορισμός οικονομικού αποκλεισμού.....	47
4.2 Διαστάσεις του οικονομικού αποκλεισμού.....	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

5.1 Δημόσιο χρέος.....	51
5.2 Δημόσια οικονομικά.....	53
5.3 Ανταγωνιστικότητα.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

6.1 Βραχυπρόθεσμες αλλαγές για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.....	60
6.2 Μακροπρόθεσμες αλλαγές για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας....	61
6.3 Προτάσεις από το ευρωπαϊκό κέντρο αριστείας Jean Monnet.....	65

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....67

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....72

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ- ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ.....73

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συζήτηση της τρέχουσας κατάστασης της ελληνικής οικονομίας απαιτεί δύο στοιχεία τα οποία σε μεγάλο βαθμό απουσιάζουν από τις κατεστημένες αλλά και από πολλές ετερόδοξες αναλύσεις και αναφορές. Πρώτον, ένα σαφές θεωρητικό πλαίσιο μακροχρόνιας αναφοράς έτσι ώστε οι ερμηνείες και οι προτάσεις που διατυπώνονται να μην είναι απλώς περιγραφικές και ως εκ τούτου επιφανειακές και συγκυριακές. Δεύτερον, τη σύνδεση με τις εξελίξεις και τη συγκυρία της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας οικονομίας, καθώς τείνει να λησμονηθεί ότι η τρέχουσα κρίση δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο αλλά μέρος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και ότι στην πραγματικότητα εκδηλώθηκε με καθυστέρηση ενός και πλέον χρόνου στην Ελλάδα. Έτσι, η προσέγγιση της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας στη μακροχρόνια εκδοχή της και ειδικότερα στο πεδίο των θεωριών οικονομικής κρίσης και ανάπτυξης χρησιμοποιείται εδώ για την ανάλυση της μακροχρόνιας πορείας και της τρέχουσας συγκυρίας της ελληνικής οικονομίας, αλλά και της οικονομίας των ΗΠΑ στο βαθμό που η τελευταία εξακολουθεί να καθορίζει και να εκφράζει τις κυρίαρχες τάσεις της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας.

Η καπιταλιστική οικονομία είναι ένα δυναμικό αλλά ταυτόχρονα και αντιφατικό σύστημα. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής διέρχεται περιόδους άνθησης αλλά και περιόδους στασιμότητας και κρίσης. Οι συχνά μεγάλες εναλλαγές στο ρυθμό μεταβολής της οικονομικής δραστηριότητας ακολουθούν τις διακυμάνσεις στις επενδύσεις και το ρυθμό συσσώρευσης κεφαλαίου, οι οποίες με τη σειρά τους ρυθμίζονται από την κίνηση του ποσοστού κέρδους, της πιο σημαντικής μεταβλητής της κλασικής και μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας. Βασικό επιχείρημα αυτού του άρθρου είναι ότι η σημερινή και η πρόσφατη οικονομική συγκυρία εξηγούνται όπως και η κρίση της δεκαετίας του 1970, σε μεγάλο βαθμό από την πορεία, το επίπεδο και τις διακυμάνσεις του ποσοστού κέρδους, διεθνώς, αλλά και στην ελληνική οικονομία. Όπως είναι γνωστό, η απόδοση του κεφαλαίου που εκφράζεται από το καθαρό ποσοστό κέρδους του ιδιωτικού κεφαλαίου αποτελεί τη συμπύκνωση της εξέλιξης της διανομής εισοδήματος ανάμεσα σε κεφάλαιο και (παραγωγική) εργασία (δηλαδή του ποσοστού υπεραξίας ή ποσοστού εκμετάλλευσης) και της πορείας της τεχνολογικής μεταβολής όπως η τελευταία αποτυπώνεται στην εξέλιξη του λόγου κεφαλαίου-προϊόντος (δηλαδή της οργανικής ή υλοποιημένης σύνθεσης κεφαλαίου).

Επιπρόσθετα, με δεδομένα τα τρέχοντα οξυμένα δημοσιονομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, η δευτερογενής (μετα-δημοσιονομική) διανομή του εισοδήματος όπως προκύπτει έπειτα από την αναδιανεμητική παρέμβαση του κράτους οφείλει επίσης να εξετασθεί. Έτσι, εκτός από το ποσοστό κέρδους, το ποσοστό υπεραξίας και την οργανική σύνθεση κεφαλαίου εξετάζονται το ύψος, το πρόσημο και οι διακυμάνσεις του καθαρού κοινωνικού μισθού για την εργατική τάξη κατά την τελευταία περίοδο, έτσι ώστε να ανιχνευθεί και να εντοπισθεί η πιθανή

σχέση ανάμεσα στα ελλείμματα και το συσσωρευμένο χρέος και την καθαρή δημοσιονομική θέση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα. Συνοπτικά, στα παρακάτω ισχυριζόμαστε ότι η κρίση της ελληνικής οικονομίας αποτελεί μέρος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης έχοντας προκληθεί από τον ίδιο μηχανισμό, το νόμο της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους. Η κρίση αυτή είναι δομική, συνέχεια και ετεροχρονισμένη εμφάνιση της κρίσης της δεκαετίας του 1970 και γι αυτό δύσκολο να ξεπερασθεί. Από την άλλη πλευρά, η κρίση της ελληνικής οικονομίας εκτός από κρίση υπερσυσώρευσης του κεφαλαίου και χαμηλής κερδοφορίας είναι επιπρόσθετα και κρίση συσώρευσης δημοσίου χρέους, ένας συνδυασμός που έχει πλέον καταστήσει την αναπαραγωγή του ελληνικού καπιταλισμού ιδιαίτερα προβληματική.

Η οικονομική κρίση καθιστά τον οικονομικό αποκλεισμό τη σημαντικότερη συνιστώσα του κοινωνικού αποκλεισμού. Θεωρούμε ότι, μαζί με το σχετικό εισόδημα, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι ανισότητες στον πλούτο και στην περιουσία, καθώς και άλλοι δείκτες στέρησης/αποκλεισμού των νοικοκυριών. Στην Ελλάδα, παιδιά, ηλικιωμένοι, ανύπαντρες γυναίκες, μονογονεϊκές οικογένειες, εργαζόμενοι χαμηλής ειδίκευσης, άνεργοι, μη ενεργά άτομα σε εργάσιμη ηλικία, μεταξύ των οποίων και άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα που ζουν σε αγροτικές περιοχές και οι μετανάστες αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Σε μια εποχή που η ελληνική κρίση έχει πυροδοτήσει μια κρίση εμπιστοσύνης σε ολόκληρη την ευρωζώνη οι χώρες επιχειρούν να την περιορίσουν με αυστηρά μέτρα περιορισμού των ελλειμμάτων στη χώρα μας, όπου βρίσκεται και η καρδιά της νέας (δημοσιονομικής) φάσης της ευρωπαϊκής κρίσης. Κανείς, ούτε οι καταναλωτές, ούτε οι επιχειρήσεις, ούτε οι εξειδικευμένοι διεθνείς αναλυτές μπορούν να προβλέψουν με βεβαιότητα τη διάρκεια της εγχώριας κρίσης. Η κρίση της ελληνικής οικονομίας συνδέεται εν μέρει με την κρίση της στρατηγικής του ευρώ. Παρά την αρχική αναιτιολόγητη αισιοδοξία, οι οικονομικές εξελίξεις στις διεθνείς χρηματαγορές έπληξαν τον πυρήνα του ευρώ και οδήγησαν σε κρίση τις στρατηγικές εξουσίας που συνδέονται με αυτό. Η συμβίωση χωρών με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης κάτω από τη «στέγη» του ίδιου νομίσματος οδήγησε σε πολύ διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και κερδοφορίας. Η ταχεία ανάπτυξη στις χώρες της «περιφέρειας» και η σχετική στασιμότητα του «κέντρου» μείωσε δραστικά την αναπτυξιακή «ψαλίδα» μεταξύ τους. Την ίδια στιγμή, οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στις πρώτες συνοδεύτηκαν τόσο από ραγδαία μείωση στο κόστος του εγχώριου δανεισμού όσο και από εισροή ξένων «αποταμιεύσεων», γεγονός που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση σταθερών πλεονασμάτων στο ισοζύγιο των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Παρά την αρχική αμηχανία και τις άστοχες αμφιταλαντεύσεις, η κρίση αντιμετωπίζεται ως αφορμή για την ενίσχυση των νεοφιλελεύθερων στρατηγικών που συνδέονται με το σχέδιο του ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2008-2013

1.1 Ο ΟΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση. Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles», ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια.

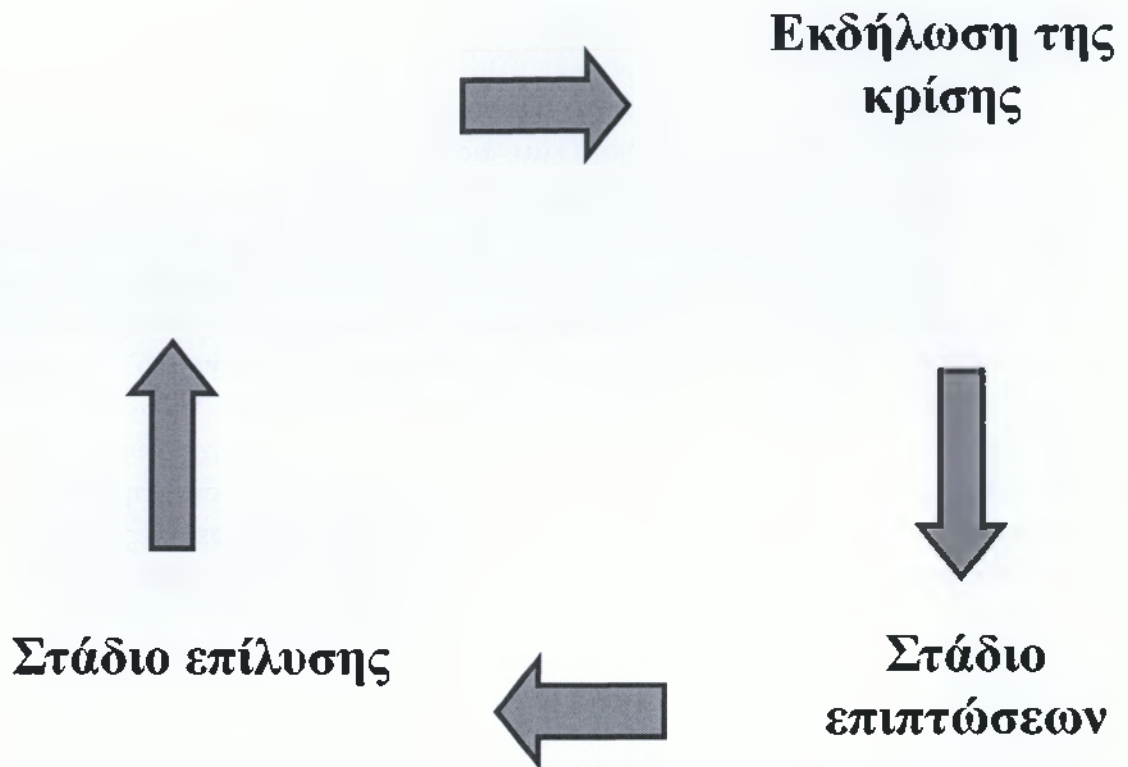
Στην ελληνική γλώσσα, η λέξη κρίση προέρχεται από το ρήμα κρίνω θέλοντας να χαρακτηρίσει μια μη κανονική κατάσταση. Μια κατάσταση κρίσιμη, δύσκολη, επικίνδυνη. Συγκεκριμένα κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να προσλάβει διαβαθμίσεις αντικανονικότητας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση η ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων και την κατάσταση του χάους και του πανικού. Συνεπώς, μια κρίση εμπεριέχει μια απειλή σχετικά με τους πόρους και τους ανθρώπους, την απώλεια του ελέγχου και ορατές ή αόρατες συνέπειες στους ανθρώπους, τους πόρους και τους οργανισμούς.

Για να οριστεί η οικονομική κρίση χρησιμοποιούνται συνήθως οι έννοιες από τη θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων διακυμάνσεων της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, που παρατηρούνται για μια περίοδο ετών. Μία κρίση μπορεί να αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια. Ο συνήθης κύκλος ζωής μιας κρίσης ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

1. Στάδιο Διαμόρφωσης της κατάστασης ή Πρόδρομων συμπτωμάτων

2. Στάδιο εκδήλωσης = κορύφωσης της κρίσης

3. Στάδιο των επιπτώσεων

Σύμφωνα με τον **Μαρξ**, οι κρίσεις χαρακτηρίζονται από μια «πληθώρα κεφαλαίου» δηλαδή μια υπερπαραγωγή κεφαλαίου. «Υπερπαραγωγή κεφαλαίου... σημαίνει... υπερπαραγωγή μέσων παραγωγής που μπορούν να λειτουργήσουν σαν κεφάλαιο». Η λειτουργία του κεφαλαίου προϋποθέτει την εξασφάλιση ενός ποσοστού κέρδους το οποίο ανταποκρίνεται σε ό,τι «απαιτεί η «υγιής», «ομαλή» ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτσές παραγωγής». Αυτό το ποσοστό κέρδους είναι «το συνηθισμένο ποσοστό κέρδους». «Το συνηθισμένο ποσοστό του κέρδους δεν πρέπει να θεωρούμε σαν ένα νόμιμο συγκεκριμένο, ούτε μεγαλύτερο ούτε μικρότερο. Από τη στιγμή που το ποσοστό του κέρδους πέφτει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, αρχίζει από την πλευρά των κεφαλαιοκρατών ο περιορισμός των επιχειρήσεων». Επομένως, το πρόβλημα της «πραγματοποίησης» της υπεραξίας υποκατανάλωση

είναι μια συνέπεια του προβλήματος της κερδοφορίας. Ο περιορισμός των επιχειρήσεων από την πλευρά της καπιταλιστικής τάξης, όταν το ποσοστό του κέρδους πέσει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, εμφανίζεται με τη μορφή των απούλητων εμπορευμάτων, δηλαδή ως μείωση της καταναλωτικής ικανότητας.

1.2 ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η μεγάλη κρίση του 1929 είναι το κυριότερο σημείο αναφοράς. Οι αιτίες της ήταν:

1. Η ανισορροπία στην οικονομία των ΗΠΑ, η οποία προήλθε από: α) τη σχετική υπερπαραγωγή πρώτων υλών γεωργικών προϊόντων που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση των τιμών και μείωση της αγοραστικής δύναμης των αγροτών και β) τις υπεραισιόδοξες βιομηχανικές επενδύσεις σε τομείς όπως η παραγωγή αυτοκινήτων και ηλεκτρικών συσκευών.

2. Η ευάλωτη διεθνής οικονομία, λόγω του γεγονότος ότι: α) η διεθνής οικονομία ήταν ήδη εξασθενημένη από τον Παγκόσμιο πόλεμο και β) ο αμερικανικός προστατευτισμός και η εμμονή στην αποπληρωμή του συνόλου των δανείων που είχαν δοθεί στις ευρωπαϊκές χώρες επιδείνωνε ακόμη περισσότερο το πρόβλημα.

Η αλυσιδωτή κατάρρευση επιχειρήσεων και τραπεζών έφερε την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Κατά την κρισιμότερη καμπή αυτής της κρίσης οι άνεργοι έφθασαν τα 30.000.000. Μία ακόμη από τις σημαντικότερες κρίσεις είναι αυτή του πετρελαίου τη δεκαετία του 1970. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας. Η επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα έλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών = Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παρόλα αυτά, οι στοχευμένες χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες.

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης. Οι χώρες του ΟΡΕC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής, οδηγώντας τον

OPEC στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα. Στη συνέχεια, εξετάζοντας τη λεγόμενη “ασιατική” κρίση του 1998-1999, βλέπουμε ότι άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Πρόκειται εδώ για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που τη διαφοροποιεί πολύ από την κρίση του 1929, καθώς και από τη σημερινή.

Μία άλλη κρίση στη δεκαετία του 1990 είναι αυτή της ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών. Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων κάνει την κρίση αυτή να έχει αναλογίες με αυτήν του 1929. Εντούτοις και αυτή διαφοροποιείται τόσο από τη σημερινή όσο και από αυτήν του 1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της.

Μία άλλη κρίση είναι αυτή του 2000-2001 με την έκρηξη της φούσκας του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες ε εκείνες της κρίσης του 1929. Παρατηρούμε ότι η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιέστερη σε αυτήν του 1929, καθώς αγγίζει τον πυρήνα του τραπεζικού συστήματος προκαλώντας πτωχεύσεις τραπεζών. Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές.

Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτήν του 1929. Η παγκοσμιοποίηση εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να αποκλείσουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930.

1.3 ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΩΡΙΝΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ

Η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό από το γεγονός ότι υπάρχει παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών.

Το μέγεθος των κρατών (δημόσιες δαπάνες και φόροι) είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%.

Το κατά πόσο η σημερινή κρίση μάς επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διεΐσδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα. Η σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερη.

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση απειλούμενης οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η κρίση αυτή έρχεται 78 χρόνια μετά την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929 αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Προέκυψε μετά το ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτιόνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι είναι απαραίτητος ένας νέος κρατικός παρεμβατισμός, παράλληλα με την κατάρτιση σχεδίων επίλυσης της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη οικονομία των κρατών που επλήγησαν.

1.4 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η Ελλάδα από το 1974 έως το 2009 είχε σημαντική ανάπτυξη ενώ ταυτόχρονα μεγάλωνε το χρέος της λόγω υψηλών ελλειμμάτων, εξωτερικό και εσωτερικό δανεισμό, πελατειακή τακτική των κομμάτων, διαφθορά πολιτικών και στελεχών του κρατικού μηχανισμού, ανάλωση μεγάλων ποσών για τον στρατιωτικό εξοπλισμό και φοροδιαφυγή. Από το 1980 μέχρι το 1993 το χρέος αυξήθηκε από 28,6% σε 111,6% του ΑΕΠ, στη συνέχεια από το 1993 η χώρα κλήθηκε να ανταποκριθεί στα κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ. Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης και οι αποκρατικοποιήσεις μείωσαν το χρέος και το 1999 το έλλειμμα έπεσε κάτω από το 3% και έτσι η Ελλάδα έγινε μέλος της ΟΝΕΔ, το πρόβλημα ήταν πως η ελληνική οικονομία έφτασε σε αυτά τα αποτελέσματα έχοντας αποκρύψει ελλείμματα και δάνεια. Το 2004 ο υπουργός οικονομικών Γιώργος Αλογοσκούφης υπό την πίεση της Eurostat έκανε οικονομική απογραφή από την οποία έγιναν εμφανείς οι αποκρύψεις δαπανών και τα ελλείμματα αναθεωρήθηκαν ενώ ταυτόχρονα μειώθηκε η αξιοπιστία της χώρας και τέθηκε σε τριετή επίβλεψη από την Ε.Ε.. Από το 2004 έως το 2007 η

χώρα κατόρθωσε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης στους οποίους συνετέλεσαν η επέκταση του ιδιωτικού τομέα. Σε καμία περίπτωση δεν έλλειπαν η κακοδιαχείριση, η διαφθορά του δημοσίου τομέα και το γεγονός ότι η πιστωτική επέκταση ήταν αποτέλεσμα φθηνού χρήματος από το ευρωπαϊκό ως επί το πλείστον χρηματοπιστωτικό σύστημα. Από το 2008 και έπειτα όταν η παγκόσμια οικονομική κρίση ξεκινώντας από την Αμερική λόγω της φούσκας των ακινήτων το έλλειμμα και το χρέος της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε δραματικά αφού ο δημόσιος τομέας είχε υπερδιογκωθεί, η διαφθορά στον δημόσιο τομέα εξίσου και η φοροδιαφυγή είχε πάρει τεράστιες διαστάσεις. Το 2009 στις εκλογές που διεξάχθηκαν το ΠΑ.ΣΟ.Κ αντικατέστησε τη Ν.Δ.. Ο νέος υπουργός οικονομικών ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα από 6% θα φτάσει στο 12,5%. Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από Α σε Α-. Η Eurostat αναθεώρησε τα στοιχεία των ελλειμμάτων και το συνολικό χρέος που τότε ως ποσοστό του ΑΕΠ ανέρχεται σε 126,8% (298 δις ευρώ). Το αποτέλεσμα ήταν αύξηση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού κράτους στις διεθνείς αγορές για να χρηματοδοτηθεί το δημοσιοοικονομικό έλλειμμα: ο κίνδυνος χρεοκοπίας του ελληνικού δημοσίου ήταν εμφανής και τα μέτρα μείωσης των δημοσιοοικονομικών δαπανών επιβεβλημένα. Ως εκ τούτου το 2010 ζητήθηκε βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, με προϋπόθεση ότι η Ελλάδα θα πάρει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής. Τα μέτρα τα οποία δεν πάρθηκαν στο βαθμό που έπρεπε δεν οδήγησαν στην αξιοπιστία της ελληνικής οικονομίας και έτσι το 2011 έγινε κατάρτιση μεσοπρόθεσμου προγράμματος δημοσιονομικής σταθερότητας και πάρθηκαν νέα μέτρα λιτότητας. Όταν κατατέθηκε ο προϋπολογισμός για το 2010 ο οίκος Fitch υποβάθμισε την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+. Ο οίκος Standard and Poor's και ο οίκος Moody's υποβάθμισαν το αξιόχρεο της ελληνικής οικονομίας με αποτέλεσμα να συζητιέται πιθανή έξοδος της Ελλάδας από τη ζώνη του Ευρώ, η οποία περιγράφεται με τον όρο Grexit. Προς αποφυγή ενδεχομένης χρεοκοπίας πάρθηκαν νέα μέτρα λιτότητας τα εξής:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειάς στο Δημόσιο τομέα και τις συντάξεις.
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου.
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ.
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%.
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης.
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα ακίνητα.

Το Μάιο του 2010 η Ελλάδα αιτήθηκε για δανειοδότηση 80 δις ευρώ από τις άλλες χώρες του ευρώ και άλλα 30 δις ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για να μην οδηγηθεί σε πτώχευση, την αίτηση συνόδευαν τα εξής Μνημόνια:

- Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής
- Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης
- Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής

Με τον όρο **μνημόνιο**, επίσης υπόμνημα, είναι έκθεση με ειδική αναφορά σε συγκεκριμένη υπόθεση. Δεδομένου ότι συσχετίζεται εννοιολογικά με τη μνήμη, ως μνημόνιο εννοείται οποιοδήποτε έγγραφο ή άλλο μέσο βοηθά τη μνήμη μέσω της καταγραφής γεγονότων ή συγκεκριμένων παρατηρήσεων πάνω σε ένα δεδομένο θέμα. Σε ό,τι αφορά στη διπλωματική γλώσσα, το μνημόνιο είναι επίσημο διπλωματικό έγγραφο, μέσω του οποίου είτε ανταλλάσσονται απόψεις ή εντοπίζονται θέματα για διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις διεθνούς δικαίου.

Σε ό,τι αφορά στην τυπική δομή του, το μνημόνιο περιλαμβάνει πληροφορίες για την τρέχουσα κατάσταση, συνοπτική περιγραφή της προτεινόμενης πολιτικής συζήτηση επί των κεντρικών σημείων-κλειδιών, ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται θέματα υλοποίησης, γενικά οικονομικά και ειδικά χρηματοπιστηριακά ζητήματα, όπως επίσης και απροσδόκητες αλλαγές. Περιέχει επίσης περίληψη των υπέρ και κατά επιχειρημάτων και προτεινόμενη απόφαση. Θεωρείται σημαντικό γιατί καθορίζει τις ευθύνες των περιλαμβανόμενων μερών ως συμφωνία, και παρέχει το γενικό πλαίσιο και το κύρος της συμφωνίας, ξεκαθαρίζοντας ταυτόχρονα όρους και ζητήματα συμμόρφωσης σε γενικά προγράμματα.

Εγκρίθηκε η Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης από τις χώρες του Ευρώ και Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας από το ΔΝΤ. Όλες αυτές οι συμφωνίες ονομάζονται μνημόνιο. Μία ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του ΔΝΤ η οποία σχηματίστηκε ώστε κάθε τρίμηνο να αξιολογεί την εφαρμογή των όρων του μνημονίου προκειμένου να γίνεται η αντίστοιχη εκταμίευση της δόσης του δανείου. Τα μέτρα που πάρθηκαν με το μνημόνιο ήταν:

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 1000 Ευρώ μικτών σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές.
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.

- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% και από 11% σε 13% και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5%.
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10% Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων.
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επιπλέον αυξήθηκε το όριο απολύσεων, μειώθηκε ο κατώτατος μισθός και αυξήθηκαν τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στο δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια.

Η ανεργία και ο πληθωρισμός αυξήθηκαν δραματικά και ταυτόχρονα μειωνόταν όλο και περισσότερο ο τζίρος στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το Δεκέμβριο του 2010 η κυβέρνηση κατέθεσε στη βουλή πολυνομοσχέδιο για ρύθμιση των εργασιακών και τις Δ.Ε.Κ.Ο.. Πλέον το χρέος ανερχόταν σε 142,8% του ΑΕΠ και το έλλειμμα στο 10,5%, η οικονομία συρρικνώθηκε κατά 4,5%.

Το 2011 η δυσарέσκεια των πολιτών από την ισχύουσα κατάσταση εκδηλώθηκε με διαδηλώσεις στις πλατείες των πόλεων ενώ παρ' όλα αυτά ανακοινώθηκαν στοιχεία από την τρόικα που έδειχναν ότι η ελληνική οικονομία δεν είχε φτάσει τους στόχους της με την εφαρμογή του μνημονίου. Ψηφίστηκε στη βουλή Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 προκειμένου να μειωθούν οι δαπάνες και να αυξηθούν τα έσοδα του κράτους. Τα νέα μέτρα περιλάμβαναν:

- Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 Ευρώ.
- Έκτατη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ.
- Μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα Φ.Π.Α προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης.
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας.
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες.
- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%.
- Επιβολή Ειδικής Εισφοράς Συνταξιούχων
- Επικουρικής Ασφάλισης που θα παρακρατείται μηνιαία.
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης Λ.Α.Φ.Κ.Α. σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 ευρώ, από 4% έως 10% που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.
- Θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται.
- Πρόβλεψη ότι όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20% από το όριο της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης

- Η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου επιμηκύνεται από τα 2 στα 3 χρόνια

Τον Ιούλιο του 2011 στη σύνοδο κορυφής της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση του χρέους της Ελλάδας συμφωνήθηκε νέα δανειοδότησή της με δάνειο για την Ελλάδα 158 δις ευρώ και επιμήκυνση από 15 έως 30 χρόνια των ομολόγων που έληγαν άμεσα έως το 2020. Οι οίκοι αξιολόγησης Fitch και Moody's υποβάθμισαν την Ελλάδα σε καθεστώς περιορισμένης χρεωκοπίας. Για μία ακόμη φορά η τρόικα διαπίστωσε ότι η Ελλάδα δεν εκπλήρωνε τους στόχους με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να πάρει νέα συμπληρωματικά έκτατα μέτρα τα εξής:

- Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται.
- Νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ.
- Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ.
- Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου.
- Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€.
- Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων.

Τον Οκτώβριο του 2011 έγινε έκταση σύνοδος κορυφής της Ε.Ε. για να αντιμετωπισθεί η κρίση χρέους της ευρωζώνης. Ήταν πλέον επιτακτική η ανάγκη για μείωση του ελληνικού χρέους κατά 50% και παροχή βοήθειας στην Ελλάδα ύψους 130 δις ευρώ. Αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ποσό 30 δις ευρώ και αύξηση κατά 1 τρις ευρώ των κεφαλαίων του Ευρωπαϊκού Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας για την ασφάλεια της ευρωζώνης. Οι διαμαρτυρίες των πολιτών ήταν έντονες με αποτέλεσμα να σχηματιστεί κυβέρνηση συνεργασίας ΠΑ.ΣΟ.Κ, ΝΔ και ΛΑΟΣ με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο. Η ανεργία το Νοέμβριο ανερχόταν σε 20,9% σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑ.Τ.. Ψηφίστηκε δεύτερο μνημόνιο το Φεβρουάριο του 2012 μαζί με το οποίο πάρθηκαν τα εξής νέα μέτρα:

- Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια, μείωση του βασικού μισθού από 751€ σε 586€ και μείωση στο 32% των αποδοχών των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας έως 25 ετών.
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασία από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012.
- Ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε Δ.Ε.Κ.Ο. και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες.
- Περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του Κράτους και εκλογών.
- Κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας.

- Αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα.
- Πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελμάτων.
- Αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ κατά 25%.
- Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.

Το Μάιο του 2012 διεξήχθησαν νέες εκλογές όπου το αποτέλεσμα ήταν τα ποσοστά των κομμάτων που ήταν ενάντια στην κυβερνητική πολιτική να αυξηθούν. Τελικά δεν προέκυψε κυβέρνηση και διεξήχθησαν νέες εκλογές τον Ιούνιο του 2012, όπου σχηματίστηκε κυβέρνηση με τη ΝΔ ως πρώτο κόμμα σε συνεργασία με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τη ΔΗΜ.ΑΡ. και πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά. Άμεσα ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις της κυβέρνησης με την τρόικα που κατέληξαν στην κατάρτιση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, όπου προβλέπονταν νέα μέτρα ύψους 18,9 δις ευρώ. Το Νοέμβριου του 2012 ψηφίστηκε νομοθέτημα το οποίο περιελάμβανε:

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013. Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω. Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%.
- Κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας.
- Κατάργηση κάθε επιπλέον απολαβής Χριστουγέννων, Πάσχα όπως και των επιδομάτων αδειας για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους.
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες.
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια.
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ.
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
- Κατάργηση των οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων.
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.
- Εισαγωγή έκτακτης εισφοράς στα φωτοβολταϊκά.
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο.

Τα μέτρα ήταν ιδιαίτερα αυστηρά ωστόσο από τις αρχές του 2013 παρατηρείται μεταστροφή του διεθνούς κλίματος απέναντι στην Ελλάδα και κάποια αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα των προσπαθειών της. Στο χρηματιστήριο ο δείκτης αγγίζει και πάλι τις 1000 μονάδες, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών εξελίσσεται θετικά και εκτελείται πρόγραμμα προσέλκυσης εγχώριων και ξένων επενδύσεων.

1.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η οικονομική κρίση δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στις ελληνικές τράπεζες τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, δηλαδή έλλειψη εμπιστοσύνης και αβεβαιότητας σε συνδυασμό με τα σενάρια χρεοκοπίας, επιστροφής στη δραχμή και οι φόβοι για αδυναμία χρηματοδότησης της χώρας από την ΕΚ οδήγησαν σε προβλήματα της πίστης και της ρευστότητάς τους. Η συνέπεια ήταν να διακοπούν οι συναλλαγές διατραπεζικών χρηματοδοτήσεων των Ελληνικών τραπεζών από αυτές του εξωτερικού και παράλληλα να παρατηρηθεί φυγή τραπεζικών καταθέσεων από τα ελληνικά νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις προς το εξωτερικό και έτσι δημιουργήθηκαν σοβαρά προβλήματα ρευστότητας και επιβίωσης στον τραπεζικό και γενικότερα τον χρηματοπιστωτικό κλάδο κατά τα έτη 2008-2013. Η πολιτεία και η τράπεζα της Ελλάδος προκειμένου να εξασφαλίσουν την χρηματοπιστωτική σταθερότητα και ασφάλεια του τραπεζικού συστήματος έλαβαν τα εξής μέτρα:

- Η κάλυψη των βραχυπρόθεσμων αναγκών ρευστότητας των τραπεζών, με την παροχή δυνατότητας προσφυγής στο μηχανισμό έκτακτης χρηματοδότησης
- Η διασφάλιση της επάρκειας των “Χρηματοδοτικών Πόρων”, δηλαδή των δημόσιων πόρων που προορίζονται για την κάλυψη της απαιτούμενης ανακεφαλαιοποίησης και του κόστους αναδιάταξης του ελληνικού τραπεζικού τομέα την περίοδο 2012-2014, το ύψος των οποίων έχει εκτιμηθεί σε 50 δις ευρώ μέσω χρήσης κεφαλαίων από την χρηματοδότηση από την Ε.Κ.Τ. την Ε.Ε. και το ΔΝΤ.
- Η εξυγίανση αδύναμων τραπεζών μέσω της συγχώνευσής τους με μεγαλύτερα τραπεζικά ιδρύματα, μετά τον διαχωρισμό τους σε υγιή και προβληματικά.
- Η απαίτηση από όλες τις ελληνικές τράπεζες να αυξήσουν την κεφαλαιακή τους βάση σε ένα συντηρητικά εκτιμημένο επαρκές επίπεδο το οποίο προσδιορίστηκε μετά από έλεγχο τον οποίο διενήργησε μεγάλη ελεγκτική εταιρεία του εξωτερικού στο χαρτοφυλάκιο του συνόλου των Ελληνικών τραπεζών.

Η διαδικασία αύξησης της κεφαλαιακής βάσης από της συστημικές τράπεζες της χώρας μας είναι αυτό που ορίζουμε ως ανακεφαλαιοποίηση. Τα αποτελέσματα είναι τα εξής:

- Η αναδιάρθρωση του χαρτοφυλακίου τους τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού μέρους,
- Η μείωση του κόστους λειτουργίας των Τραπεζών με παράλληλη μείωση των καταστημάτων που διαθέτουν λόγω επικαλύψεων ή κλείσιμο ζημιολύγων μονάδων και η μείωση του προσωπικού που απασχολούν

- Η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών τους με μεταφόρτωση της βαρύτητας της λειτουργίας σε τομείς όπως το credit assessment, το risk management και το management of information systems.

1.6 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 2008 ΕΩΣ ΤΟ 2013

Τα χρόνια ανάπτυξης από το 1974 έως το 2008 ακολούθησαν τα δύσκολα χρόνια 2008 έως 2013 ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και ύφεσης. Ο υπερδανεισμός και η υπερκατανάλωση του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, προϊόν της άλογης και χωρίς ορθολογικά πιστωτικά κριτήρια παροχής δανειακής ρευστότητας στην Ελληνική αγορά από το Τραπεζικό σύστημα, οδήγησαν σε ένα διαρκώς διευρυνόμενο εμπορικό έλλειμμα καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν επαρκούσε για να καλύψει τη ζήτηση. Σε συνδυασμό με αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η χώρα είχε και έχει να επιδείξει πολύ χαμηλά μεγέθη ξένων άμεσων επενδύσεων, και χαμηλό βαθμό συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό. Η ελληνική οικονομία παρουσίαζε και παρουσιάζει υψηλά ποσοστά ανεργίας στους νέους και στις γυναίκες και πάσχει από χαμηλό ποσοστό κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, γεγονός που δυσχεραίνει την εύρεση εργασίας για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά.

Η χώρα για να καλύψει τις αυξήσεις στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και στις συντάξεις ενώ παράλληλα τα δημόσια έσοδα μειώνονταν λόγω της εκτεταμένης φοροδιαφυγής. Η κρίση χρέους η οποία ξεκίνησε το 2009 είχε ως αποτέλεσμα την επίταση των προβλημάτων της Ελληνικής οικονομίας προσθέτοντας σε αυτήν το πρόβλημα της ρευστότητας, το οποίο απορρέει από την αδυναμία του τραπεζικού συστήματος να διοχετεύσει επιχειρηματικά δάνεια στην αγορά και από την συρρίκνωση του ΑΕΠ, αποτέλεσμα της υπέρμετρης φορολόγησης και των μειώσεων σε μισθούς και συντάξεις η οποία επιβλήθηκε ως αντισταθμιστικό μέτρο για την παροχή δανείων προς το υπερχρεωμένο Ελληνικό δημόσιο από το ΔΝΤ, την ΕΕ και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα.

Εύκολα καταλαβαίνει κανείς ότι η χώρα έχει βρεθεί αντιμέτωπη τόσο με προβλήματα ρευστότητας της αγοράς όσο και με την πτώση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών λόγω των μέτρων λιτότητας αλλά και με τα διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία δυσχεραίνουν την επιχειρηματικότητα. Επιπλέον ο κατακερματισμός και το μικρό μέγεθος επιχειρήσεων στους περισσότερους κλάδους, η απουσία ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού και χρήσεων γης καθώς και περιφερειακών στο πρόβλημα αυτό σχετικών αδυναμιών όπως ή έλλειψη δασολογίου και

κτηματολογίου, περίπλοκο και ασταθές φορολογικό πλαίσιο με απουσία κινήτρων για τη δημιουργία επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας, περίπλοκες και περιοριστικές διαδικασίες αδειοδότησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων, απουσία θεσμικού πλαισίου που να υποστηρίζει αδειοδοτικά και να κινητροδοτεί μεγάλου μεγέθους, στρατηγικής σημασίας επενδυτικά σχέδια, υπέρογκος, δαπανηρός και αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας ο οποίος προσφέρει υπηρεσίες χαμηλής ποιότητας λόγω κατακερματισμού και αλληλοεπικάλυψης ευθυνών, απουσία σύνδεσης αγοράς και εκπαίδευσης καθώς και ελλιπής στήριξη της καινοτομίας, έλλειψη συστημάτων ελέγχου, η οποία έχει ως αποτέλεσμα φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή, υψηλό κόστος εργοδοτικών εισφορών (από τα υψηλότερα στην Ευρώπη), στασιμότητα της οικονομίας, ανεπάρκεια ιδίων κεφαλαίων στην πλειονότητα των επιχειρήσεων και χαμηλός όγκος εξαγωγών με παράλληλα υψηλά διατηρούμενο όγκο εισαγωγών.

Σε καμία βέβαια περίπτωση δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι πέρα από τα κακώς κείμενα η κρίση χρέους αποτελεί μια ευκαιρία για την ελληνική οικονομία ώστε να προβεί σε ριζικές και καίριες διαρθρωτικές αλλαγές.

Σύμφωνα με μελέτη της McKinsey, Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά, του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων και του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών για να αλλάξει θετικά η ελληνική οικονομία πρέπει να εφαρμοστούν τα εξής:

- Διεθνοποίηση της Ελληνικής οικονομίας.
- Διεύρυνση των εξαγωγών.
- Προσέλκυση μεγάλης κλίμακας επενδύσεων.
- Προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων.
- Αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο για την διευκόλυνση των επενδύσεων.
- Διεύρυνση των μεγεθών του τουριστικού κλάδου (σε όρους προσφερόμενου προϊόντος και υπηρεσιών σε ποσότητα και ποιότητα, σε αριθμό αφίξεων αλλά και σε έσοδα)
- Ανακεφαλαιοποίηση και επανεκκίνηση του τραπεζικού συστήματος της χώρας αποτέλεσμα της οποίας θα είναι: η αναδιάρθρωση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού τους, η μείωση του κόστους λειτουργίας των με παράλληλη μείωση των καταστημάτων που διαθέτουν λόγω επικαλύψεων ή κλείσιμο ζημιωγόνων μονάδων και η μείωση του προσωπικού που απασχολούν, η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών τους με μεταφόρτωση της βαρύτητας της λειτουργίας σε τομείς όπως το credit assessment, το risk management και το management of information systems.
- Εξορθολογισμός των δαπανών του δημοσίου τομέα.
- Βέλτιστη εκμετάλλευση κοινοτικών κονδυλίων.
- Επανεκκίνηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων καθώς και έργων ΣΔΙΤ.
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών.

- Άρση των περιορισμών στην είσοδο νεοεισερχομένων επαγγελματιών και επιχειρηματιών σε μία ομάδα επαγγεμάτων και κλάδων.
- Η χρηματοδότηση της οικονομίας από ιδιωτικά και μετοχικά κεφάλαια. Επιτυχής έκβαση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων και πώλησης κρατικής περιουσίας.
- Απάλειψη της πολυνομίας και της γραφειοκρατίας στο μέτρο του δυνατού.
- Δημιουργία νέου σταθερού φορολογικού πλαισίου το οποίο θα προάγει την επιχειρηματικότητα και θα δίδει φορολογικά κίνητρα για νέες επενδύσεις.
- Καταστολή της φοροδιαφυγής και της φοροκλοπής.
- Μείωση συντάξεων και πακέτων υγειονομικής κάλυψης μέσω της υποχρεωτικής ασφάλισης και του κράτους.
- Υιοθέτηση μοντέλων πιστοποίησης όπως τα αντίστοιχα της Μεγάλης Βρετανίας.
- Εγκαθίδρυση ενός νέου φορολογικού ήθους καθώς και κουλτούρας συμμόρφωσης στους φορολογικούς νόμους.
- Δημιουργία χρηματοοικονομικής καινοτομίας για την χρηματοδότηση επιχειρήσεων σε όλα τα στάδιά τους.
- Ανάγκη για συνεχή βελτίωση του επιπέδου γνώσης και ενημέρωσης των εργαζόμενων.
- Σταδιακή εισαγωγή στο εκπαιδευτικό σύστημα θεμάτων και εννοιών σχετικά με την επιχειρηματικότητα, την οικονομία και τη διαχείριση.
- Σύνδεση του Πανεπιστημίου με την επιχειρηματικότητα και τις επιχειρήσεις. Επανασχεδίαση του προγράμματος σπουδών και του υλικού εκπαίδευσης στα σχολεία και τα Πανεπιστήμια.
- Ανάδειξη της κοινωνικής υπευθυνότητας των επιχειρήσεων και του κράτους σε σημαντική παράμετρο του νέου μοντέλου ανάπτυξης.

Θα πρέπει επιπλέον να ληφθεί υπόψη στον οποιοδήποτε σχεδιασμό ότι υπάρχουν συγκεκριμένοι κλάδοι οι οποίοι προσφέρονται για ανάπτυξη καθώς και συγκεκριμένοι υποκλάδοι. Αυτοί είναι: τουρισμός, ενέργεια, πρωτογενής παραγωγή, μεταποίηση τροφίμων, λιανικό και χονδρικό εμπόριο, ναυτιλία και οι υποκλάδοι: ιατρικός τουρισμός, ιχθυοκαλλιέργειες, φροντίδα για την Τρίτη ηλικία και τους χρόνια ασθενείς, διαχείριση στερεών αποβλήτων και δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον τομέα των κλασικών σπουδών.

Σύμφωνα με έκθεση του ΙΝΕ η πτώση του εισοδήματος των ελεύθερων επαγγελματιών το 2011 ανέρχεται σε 38,5% ενώ το 2010 ανερχόταν σε 20,8% ενώ ταυτόχρονα έχει υπάρξει αύξηση στην φορολογική επιβάρυνση. Σήμερα η Ελλάδα παράγει μόνο το 27% των προϊόντων που καταναλώνει, τα μέτρα που έχουν παρθεί εκτός από την λιτότητα και την ανεργία κατά τα έτη 2008-2013 έχουν προκαλέσει μείωση επενδύσεων κατά 64,8% ενώ ταυτόχρονα η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε διαδικασία αποεπένδυσης πέφτοντας στο 8,5% του ΑΕΠ αντί του απαιτούμενου 20%. Επιπλέον, σε τρέχουσες τιμές οι αποδοχές εργασίας μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων κατά τα έτη 2010-2013 μειώθηκαν κατά 41 δις ευρώ έναντι

του 2009. Η αγοραστική δύναμη των μισθωτών μειώθηκε κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (2008-2013) κατά 37,2%. Η πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης από το 2009 και μετά ανήρθε συνολικά σε 31%. Η μείωση του ΑΕΠ για τα έτη 2008 έως 2013 ανέρχεται σε 20% περίπου. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τα έτη 2008-2013 η μείωση του όγκου παραγωγής έφτασε το 23,5% και η μείωση της απασχόλησης το 18,2%.

Για πρώτη φορά η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη μιας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Διανύουμε μια δύσκολη εποχή. Η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει σήμερα την πιο μεγάλη οικονομική σήμερα της μεταπολεμικής περιόδου. Ο πληθωρισμός της ευρωζώνης υπερδιπλασιάστηκε. Η ακρίβεια εξελίχθηκε σε μείζον κοινωνικό πρόβλημα για όλες τις χώρες. Η ανεργία απειλεί σοβαρά τις κοινωνίες. Οι ρυθμοί ανάπτυξης της Ε.Ε. έπεσαν στο μισό. Η χρηματοοικονομική κρίση έφτασε στην καρδιά της Ευρώπης και χρηματοοικονομικοί οργανισμοί κλονίζονται. Κάποιοι έχασαν κάθε επαφή με τη διεθνή πραγματικότητα και ισχυρίζονται ότι για όλα φταίει η Ελληνική Κυβέρνηση. Η οικονομία δεν αποτελεί μεμονωμένη υπόθεση. Είναι συνδεδεμένη με την πολιτική, με την ανθρώπινη φύση και με το τι θεωρείται ορθή συμπεριφορά. Σήμερα, η τρέχουσα οικονομική κρίση ξεπερνά τα διαθέσιμα μέσα και δύσκολα μπορεί να υπάρξει λύση από τις αγορές και από το κράτος ξεχωριστά.

Τα πραγματικά όμως προβλήματα της κρίσης τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, είναι η άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων και των καυσίμων που επέφεραν ακρίβεια και τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών, άρα και πτώση των κύκλων των εργασιών. Η ελληνική οικονομία, πρώτη φορά μετά από δεκαέξι χρόνια, βρίσκεται παγιδευμένη ανάμεσα στην οικονομική ύφεση και τη δημοσιονομική κατάρρευση. Έτσι, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2009 χάθηκαν 70.000 θέσεις εργασίας, ενώ, παρά τα 28 δισ. ευρώ που δόθηκαν στις τράπεζες, η ρευστότητα δεν πέρασε στις επιχειρήσεις. Οι σφραγισμένες επιταγές έχουν ξεπεράσει τα 1,7 δισ. Ευρώ. Τελικά, το μόνο που πετυχαίνουν τα μέτρα της κυβέρνησης είναι να βαθαίνουν την ύφεση και να επιδεινώνουν τη δημοσιονομική κρίση. Έτσι, η ανάπτυξη φέτος θα είναι αρνητική πρώτη φορά από το 1993, ενώ το έλλειμμα θα διαμορφωθεί κοντά στο 6% του ΑΕΠ, έναντι στόχου 3,7% και ο δημόσιος δανεισμός θα ξεπεράσει τα 60 δισ. ευρώ, έναντι στόχου 42 δισ ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΚΕΤΩΝ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

2.1 ΠΡΩΤΟ ΠΑΚΕΤΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Εξαιρετικά υψηλή χρηματοδότηση ΕΖ/ΔΝΤ
Τριετής περίοδος προσαρμογής
Μείγμα οδυνηρών δημοσιονομικών μέτρων φιλόδοξων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων

Στόχοι:

Σταδιακή μείωση ελλειμμάτων

Σταθερότητα χρηματοπιστωτικού συστήματος

Ταχεία αποκατάσταση συνθηκών ανάπτυξης δανεισμού από τις αγορές

Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συστήματος

Μεγάλη μείωση πρωτογενούς ελλείμματος

Μερική αποκατάσταση ανταγωνιστικότητας

Μεταφορά πόρων προς εξαγωγές

Η ύφεση πολύ βαθύτερη του

2.2 ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΚΕΤΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Μεγάλο Κούρεμα

Ευνοϊκοί όροι Νέων Ομολόγων

Αύξηση Χρηματοδότησης ΕΖ/ΔΝΤ

Επιβράδυνση Δημοσιονομικής Προσαρμογής

Μεγαλύτερη έμφαση σε μείωση δαπανών

Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Αυστηρότερη επιτήρηση εκτέλεσης προγράμματος

Μεγάλο Κούρεμα

Στα πλαίσια δημιουργίας των μηχανισμών στήριξης, υπήρξε και ένας ενδιάμεσος μηχανισμός, ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilisation Mechanism-EFSM), ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για την οικονομική ενίσχυση της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας. Πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη δανειακή σύμβαση, βάσει της οποίας η Ελλάδα λαμβάνει δανειοδότηση συνολικού ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ, από τα οποία, 80 δισεκατομμύρια προέρχονται από τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης και 30 δισεκατομμύρια από το Δ.Ν.Τ. Ο επιμερισμός της βοήθειας που παρέχει κάθε κράτος-μέλος της ζώνης του ευρώ γίνεται με βάση το ποσοστό συμμετοχής στο κεφάλαιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Η Γερμανία συμμετέχει με το ποσό των 22,4 δισεκατομμυρίων ευρώ, η οποία είναι η μεγαλύτερη συνεισφορά από τα κράτη της ευρωζώνης. Το 2012 τα κράτη-μέλη συμφώνησαν σε ένα δεύτερο πακέτο

οικονομικής βοήθειας για την Ελλάδα. Αυτή τη φορά τα χρήματα δεν λαμβάνονται απευθείας από τα κράτη, αλλά από τον EFSF. Η Ελλάδα υποχρεούται να κάνει νέες υποχωρήσεις και να αναλάβει πρωτοβουλίες για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις έτσι ώστε το συνολικό χρέος να φτάσει τα επίπεδα του 120% του ΑΕΠ της. Γι' αυτό το λόγο η Ελλάδα λαμβάνει οικονομική αρωγή της τάξης των 130 δισεκατομμυρίων ευρώ, με τους ιδιώτες πιστωτές να συμφωνούν να παραιτηθούν από τη διεκδίκηση ενός μέρους των χρεών. Το πρόβλημα της κρίσης χρέους στην ευρωζώνη και το ζήτημα της ανάληψης ευθυνών για την επίλυσή του τάραξε αρκετά την ευρωπαϊκή ενότητα. Σε ότι αφορά τη Γερμανία, ως η δυνατότερη οικονομία της Ευρώπης όπως είδαμε παραπάνω, ανέλαβε το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης από τα κράτη της ευρωζώνης με πιστώσεις στη σύμβαση δανειακής διευκόλυνσης και εν συνεχεία με παροχή εγγυήσεων στη διαδικασία των μηχανισμών στήριξης. Η δημιουργία των μηχανισμών στήριξης βοήθησε μεν στην αποφυγή δυσάρεστων οικονομικών προβλημάτων, οδήγησε όμως σε σκληρά μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής στις χώρες του Νότου που έχουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα, τα οποία έχουν πολύ έντονες κοινωνικές και ανθρωπιστικές προεκτάσεις, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας.

Γενικότερα, η Ελλάδα πληρώνει ακριβά την απερίσκεπτη πολιτική στην περίοδο των παχιών αγελάδων που τώρα καθιστά αναπόφευκτη την επώδυνη προσαρμογή, παρά την ύφεση και το δυσμενές διεθνές περιβάλλον, η ενίσχυση της τρόικας μετριάζει κάπως το κόστος, καλύτερη εναλλακτική λύση δεν φαίνεται να υπάρχει ως προς αυτό, υπάρχουν όμως περιθώρια για βελτιώσεις στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της στρατηγικής για δικαιότερο επιμερισμό του κόστους προσαρμογής και επίσπευση της ανάκαμψης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΑΜΕΣΕΣ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

3.1 ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Λανθασμένοι οικονομικοί χειρισμοί και εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία με την αμερικανική οικονομία να έχει τον πρώτο λόγο από το 1990 έως το 2010 οδήγησαν οικονομικούς κύκλους στην οικονομική κρίση των ΗΠΑ το 2008. Στη συνέχεια επεκτάθηκε σε οικονομική κρίση σε αρκετές ανεπτυγμένες κοινωνίες. Η κρίση του 1929 στις ΗΠΑ (κραχ) όπως και η κρίση στην Ιαπωνία το 1990 έγιναν μετά από υπερβολική μόχλευση της ανάπτυξης ως αποτέλεσμα υπερδανεισμών των οικονομικών συστημάτων. Στη συνέχεια το 2000 η επιλογή μηδενισμού επιτοκίων οδήγησε σε έκρηξη ανάλυσης χρεών και εικονική ανάπτυξη του ΑΕΠ. Η αποταμίευση, το εμπορικό έλλειμμα, τα κέρδη σαν ποσοστό του ΑΕΠ και του εξωτερικού χρέους οδηγούσε σε υποτίμηση του \$.

Δημιουργήθηκε, λοιπόν, η υποχρέωση αποπληρωμής και η πιθανότητα μη αποπληρωμής χρεών από τα διάφορα κράτη απαιτεί τη συναίνεση και άλλων κρατών που συναλλάσσονται ή σε αντίθετη περίπτωση διακοπή της εισαγόμενης επενδυτικής δραστηριότητας και ακύρωση δυνατότητας συμμετοχής σε παγκόσμιο πόλο ή πόλεμο. Σε αυτή την περίπτωση τα αποτελέσματα είναι τραγικά για ένα κράτος καθώς καταρρέει η κοινωνική του δομή και εμφανίζονται φαινόμενα όπως η τοκογλυφία και οι αναρχικές συμπεριφορές. Ως εκ τούτου οι δανειστές επιμένουν στην τήρηση της υποχρέωσης αποπληρωμής.

Μετοχές, πρώτες ύλες και ακίνητα σημείωσαν άνοδο λόγω υπερβάλλουσας ρευστότητας τα τελευταία 20 χρόνια. Η συμμετοχή των επιχειρηματικών κερδών στο ΑΕΠ σε βάρος των εισοδημάτων αυξήθηκαν. Αυτό ήταν κάτι που δεν μπορούσε να αποφευχθεί λόγω της μη τήρησης της απαιτούμενης σχέσης :

$$\text{εισόδημα} = \text{κατανάλωση} + \text{αποταμίευση}$$

Σημειώθηκε αύξηση της κατανάλωσης του ΑΕΠ, υστέρηση του διαθέσιμου εισοδήματος και μείωση αποταμίευσης. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ ανήλθε σε 6% του ΑΕΠ. Προφανώς έγινε προσπάθεια κάλυψης του

ελλείμματος με παραγωγή νομίματος και εξωτερικό δανεισμό με αποτέλεσμα λανθασμένης κατανομής του παραγόμενου πλούτου που μαζί με την υπερκατανάλωση έγινε παραγωγή της φούσκας σε ακίνητα, πρώτες ύλες, μεταφορές, μετοχές και ομόλογα. Τα στοιχεία ενεργητικού προς εικονική λογιστική απεικόνιση και βασικά προς εγγραφή υπεραξιών από διεφθαρμένα στελέχη που διοικούσαν τις επιχειρήσεις χωρίς να υπάρχει μεγαλομέτοχος επεκτάθηκε σαν κατάσταση. Στην πραγματικότητα ενώ αυτά έγιναν αντιληπτά δεν πάρθηκαν έγκυρα τα απαραίτητα μέτρα. Οι επιπτώσεις της κρίσης που ξεκίνησε από της ΗΠΑ επηρέασαν άμεσα την Ε.Ε. με αποτέλεσμα τις ακόλουθες συνέπειες:

Η περιστολή των καταναλωτικών δαπανών στις ΗΠΑ οδήγησε σε μείωση εξαγωγών από την Ε.Ε. με αποτέλεσμα μεγάλη ύφεση.

Στην Ελλάδα η ύφεση επηρέασε βασικούς τομείς της οικονομικής της δραστηριότητας όπως ο τουρισμός και η ναυτιλία.

Η απροθυμία των τραπεζών να προχωρήσουν σε πιστωτική επέκταση οδήγησε σε αύξηση των δανειστικών επιτοκίων, στην υποχώρηση των τιμών των ακινήτων και των καταναλωτικών δαπανών.

Οι χρηματιστηριακές αξίες μειώθηκαν κατακόρυφα σε ποσοστό άνω του 50% κατά τα έτη 2008-2009.

Δημιουργήθηκε επομένως η ανάγκη διάσωσης από την κατάρρευση των τραπεζών στις ΗΠΑ και προφανώς αρκετών ευρωπαϊκών τραπεζών καθώς η μείωση των εσόδων των κρατικών προϋπολογισμών οδήγησε σε ανάληψη υποχρεώσεων από κράτη με αντίστοιχη συνέπεια την αύξηση ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους που με τη σειρά τους οδηγούν σε αύξηση τόκων επόμενων κρατικών προϋπολογισμών.

Το **δημόσιο έλλειμμα** είναι το ποσό κατά το οποίο τα έξοδα της κυβέρνησης υπερβαίνουν τα έσοδα κατά τη διάρκεια ενός έτους. Γίνεται διάκριση σε έλλειμμα κεντρικής κυβέρνησης και έλλειμμα γενικής κυβέρνησης, ανάλογα ποιοι ακριβώς τομείς του δημοσίου περιλαμβάνονται. Ο τομέας της γενικής κυβέρνησης περιλαμβάνει τους υποτομείς: κεντρική διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση και οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης, εξαιρουμένων των εμπορικών πράξεων, όπως ορίζονται στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Οικονομικών Λογαριασμών (ΕΣΟΛ). Η εξαίρεση των εμπορικών πράξεων σημαίνει ότι ο τομέας της γενικής κυβέρνησης περιλαμβάνει μόνο τα θεσμικά όργανα, τα οποία ως κύριο καθήκον έχουν την παραγωγή μη εμπορικών υπηρεσιών. Επίσης γίνεται η διάκριση σε πρωτογενές έλλειμμα και συνολικό έλλειμμα. Το πρωτογενές δεν περιλαμβάνει τους τόκους για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Όλα τα κράτη είναι καταρχήν δυνατό να έχουν για οσοδήποτε μακρά και παρατεταμένα χρονικά διαστήματα δημοσιονομικό έλλειμμα στον προϋπολογισμό τους. Αρκεί να τηρούνται συγκεκριμένα ποσοτικά όρια για το έλλειμμα. Το γεγονός

αυτό αποτυπώνεται με γλαφυρό τρόπο στη βασική μακροοικονομική ταυτότητα, η οποία δίνεται εδώ χωρίς απόδειξη σε απλοποιημένη μορφή για την περίπτωση μιας κλειστής οικονομίας

$$S - I = G - T,$$

ή

$$S = (G - T) + I$$

όπου S είναι η συνολική ιδιωτική αποταμίευση κατά τη διάρκεια της χρήσης, δηλαδή η καθαρή αύξηση των καταθέσεων των ατόμων στις τράπεζες από αποταμιεύσεις του ετήσιου εισοδήματος τους,

I είναι οι συνολικές επενδύσεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της χρήσης, οι οποίες χρηματοδοτούνται με δάνεια που δίνουν οι τράπεζες στις επιχειρήσεις (μέσω της ρευστότητας που αποκτούν οι τράπεζες από τις αποταμιεύσεις των ατόμων) καθώς και με αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου,

G είναι η συνολική ετήσια κρατική δαπάνη,

T είναι τα συνολικά ετήσια φορολογικά έσοδα

Το δεξί μέλος, $G - T$, είναι το **έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού**. Αυτό χρηματοδοτείται με δάνεια που δίνουν οι τράπεζες (πάλι έμμεσα μέσω της επιπλέον ρευστότητας που αποκτούν οι τράπεζες από τις αποταμιεύσεις των ατόμων) και άλλοι θεσμικοί επενδυτές αλλά και ιδιώτες προς το κράτος και τα οποία έχουν τη μορφή ομολόγων που εκδίδει το κράτος. Αυτό που έχει σημασία εδώ είναι ότι το έλλειμμα είναι διαφορετικό από μηδέν (δαπάνες κράτους μεγαλύτερες από έσοδα) και ότι σε μια κλειστή οικονομία αυτό χρηματοδοτείται, σε τελική ανάλυση, από την εγχώρια ιδιωτική αποταμίευση. Η βασική μακροοικονομική ταυτότητα αποτυπώνει το γεγονός ότι η συνολική ετήσια αποταμίευση S κατανέμεται σε χρηματοδότηση προς το κράτος ($G - T$) και χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις I, ή ισοδύναμα οι ενδιαμέσοι χρηματοπιστωτικοί θεσμοί και τα άτομα επιλέγουν να έχουν στα χαρτοφυλάκια τους κατά ένα μέρος κρατικά ομόλογα (κρατικό χρέος) και κατά ένα μέρος μετοχές και χρέος επιχειρήσεων. Το ισοζύγιο αυτό γίνεται ελαφρά πιο πολύπλοκο αν υπάρχει και εξωτερικό εμπόριο καθώς και διεθνής κίνηση χρηματικών κεφαλαίων, δηλαδή σε μια ανοιχτή οικονομία, όπως για παράδειγμα είναι και η ελληνική. Αλλά τα βασικά μέχρι εδώ καταρχήν ισχύουν. Προκύπτει επιπλέον ότι το έλλειμμα του εξωτερικού εμπορίου συνδέεται άμεσα με το κρατικό έλλειμμα, δηλαδή αύξηση του ενός οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε αύξηση του άλλου. Ταυτόχρονα η διεθνής κίνηση κεφαλαίων επιτρέπει επιπλέον χρηματοδότηση, τόσο του τομέα των επιχειρήσεων όσο και του κράτους, πέρα της εγχώριας χρηματοδότησης.

Δημόσιο Χρέος είναι το σύνολο των οφειλών σε χρηματικές μονάδες του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Υπό την έννοια ευρύτερος δημόσιος τομέας συμπεριλαμβάνονται όλα τα επίπεδα δημόσιας διοίκησης ενός κράτους: κυβέρνηση, νομαρχία, δήμος κλπ. Το δημόσιο χρέος αυξάνεται από έτος σε έτος κατά το ποσό που ο ετήσιος κρατικός προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα, ή αντιστρόφως μειώνεται κατά το ποσό που παρουσιάζει πλεόνασμα. Το δημόσιο χρέος είναι ταυτοτικά (δηλαδή εξ ορισμού) ίσο με τον ιδιωτικό πλούτο, δηλαδή όσα χρωστάει το δημόσιο σε ιδιώτες τόσα ακριβώς οι ιδιώτες έχουν να λαμβάνουν από το δημόσιο, όπου στους «ιδιώτες» περιλαμβάνεται κατά σύμβαση και ο εξωτερικός τομέας.

Η αγορά και η αποδοχή εγγυήσεων από την Fed και άλλες Κεντρικές Τράπεζες διάφορων στοιχείων ενεργητικού που δεν είναι αντίστοιχα της πραγματικής εισπραξιμότητας στην ονομαστική τους αξία έναντι ρευστότητας οδηγεί σε ισολογισμούς Κεντρικών Τραπεζών εικονικής πραγματικότητας. Η ρευστότητα που δημιουργήθηκε στις τράπεζες έπρεπε να υποκατασταθεί με σύστημα επιλεκτικών εγγυήσεων. Το γεγονός, ότι αυτό δεν συνέβη είχε ως αποτέλεσμα την κερδοσκοπία με άνοδο χρηματιστηρίων και περιορισμούς εκτός ΗΠΑ. μοναδικό όφελος ήταν η βελτίωση των αποτιμήσεων του χρηματοοικονομικού κλάδου αλλά και γενικότερα όλων των χρηματιστηριακών αξιών, των ρυθμών ανάπτυξης του ΑΕΠ και ασφαλώς της αύξησης του συστημικού κινδύνου σε νέα υποχώρηση των αποτιμήσεων με ενδεχόμενες συνθήκες κραχ.

Συστημικός κίνδυνος είναι ο αναπότρεπτος κίνδυνος ο οποίος μπορεί να επηρεάσει τις αξίες ενός μεγάλου εύρους χρεογράφων και επενδύσεων, ενώ η εμβέλεια του μπορεί να καλύπτει μια συγκεκριμένη αγορά, μια χώρα ή ένα ολόκληρο οικονομικό σύστημα. Τα επιτόκια, οι υφέσεις στην οικονομία και οι πόλεμοι αντιπροσωπεύουν παράγοντες συστημικού κινδύνου επειδή επηρεάζουν ολόκληρη την αγορά και δεν μπορούν να αποφευχθούν μέσω διαφοροποίησης χαρτοφυλακίου. Ο συστημικός κίνδυνος, σε αντίθεση με τον μη συστημικό, μπορεί να μετριαστεί μόνο μέσω του hedging και είναι έμφυτος στην αγορά. Είναι επίσης γνωστός ως "μη διαφοροποιήσιμος κίνδυνος" (non diversifiable risk) ή "κίνδυνος αγοράς" (market risk).

Η αρνητική απόκλιση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ΗΠΑ και η διεύρυνση των κρατικών ελλειμμάτων που δεν ισοσκελίζεται από την εγχώρια αποταμίευση οδηγούν σε επικείμενη ισχυρότερη κρίση. Το **ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών** ισούται με τη διαφορά των εσόδων που προέρχονται από το εξωτερικό για αγαθά και υπηρεσίες (περιλαμβανομένων των υπηρεσιών των παραγωγικών συντελεστών) που παράγονται σήμερα, μείον τις αντίστοιχες πληρωμές που γίνονται σε ξένους από την εγχώρια οικονομία. Εάν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι θετικό τότε η χώρα παρουσιάζει πλεόνασμα, ενώ εάν είναι αρνητικό, έλλειμμα. Το άθροισμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και του ισοζυγίου κεφαλαίων και χρηματοοικονομικών συναλλαγών πρέπει να είναι μηδέν σε κάθε περίοδο.

$$\text{ΙΤΤ} + \text{ΙΚ} + \text{ΙΧΣ} = 0$$

όπου:

ΙΤΤ = ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

ΙΚ = ισοζύγιο κεφαλαίων

ΙΧΣ = ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών

Αυτό ισχύει διότι κάθε διεθνής συναλλαγή αντιπροσωπεύει μια ανταλλαγή αγαθών, υπηρεσιών ή περιουσιακών στοιχείων μεταξύ των χωρών και πάντοτε τα δύο μέρη της ανταλλαγής αντισταθμίζονται.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα των ΗΠΑ από τον Σεπτέμβριο του 2007 έως τον Σεπτέμβριο του 2012 ανήλθε σε 8,9% του ΑΕΠ. Ο υπερδανεισμός των ΗΠΑ που οδήγησε σε κρίση της εμπιστοσύνης τόσο στο νόμισμα όσο και σε κρατικά χρεόγραφα με προσφορά χαμηλών επιτοκίων οδηγεί στο να γίνει αντιληπτή ενδεχόμενη υποτίμηση και άρση εμπιστοσύνης. Η ανεργία παραμένει κάτω του 10%.

Στις χώρες του ευρώ έγινε προσπάθεια να ανατραπούν οι αρνητικοί ρυθμοί του ΑΕΠ το 2009 με τη χορήγηση πακέτων ενίσχυσης πωλήσεων και κατορθώθηκε να επέλθει επιβράδυνση από το 2010 στο 2011 αφού δεν υποστηρίζεται από άνοδο λιανικής, βιομηχανική παραγωγή ή εισοδήματα. Η απώλεια οικονομικής δύναμης των ΗΠΑ γίνεται εμφανής σε αποτύπωση του ΑΕΠ σε κοινό νόμισμα. Η έξοδος της Ευρώπης από τον πρώτο κύκλο ύφεσης έγινε με μικρότερα ελλείμματα από ότι στις ΗΠΑ. Η προσπάθεια προσαρμογής στις χώρες του ευρώ και την Αγγλία με εξαίρεση την Ελλάδα έχει οδηγήσει σε μικρότερη ύφεση.

Το πλεόνασμα ισοζυγίου στις χώρες του ευρώ ανέρχεται σε 2% από το 2009 έως το 2013 λόγω των πλεονασμάτων της Γερμανίας, Ολλανδίας, Αυστρίας, Βελγίου, Ιρλανδίας, Ιταλίας και Ισπανίας, ανησυχητικό είναι το έλλειμμα της Γαλλίας.

Η λήψη μέτρων δημοσιονομικού αλλά και νομισματικού χαρακτήρα για να ανατραπεί η κρίση οδήγησε σε αύξηση δημοσιονομικών ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους. Το δημόσιο χρέος στις ΗΠΑ αυξήθηκε από 60% σε 105% του ΑΕΠ ενώ στις χώρες του ευρώ από 67% σε 94%. Η αποταμίευση της συνολικής οικονομίας με τις χώρες του ευρώ κυμαίνεται στο 6% του ΑΕΠ στις ΗΠΑ και το ποσοστό απασχόλησης στις χώρες της Ευρώπης στο 64% ενώ στις ΗΠΑ στο 58%. Οι οικονομίες των χωρών του ευρώ εμφανίζονται αυτοχρηματοδοτούμενες και πλεονασματικές σε σύγκριση με τις ΗΠΑ.

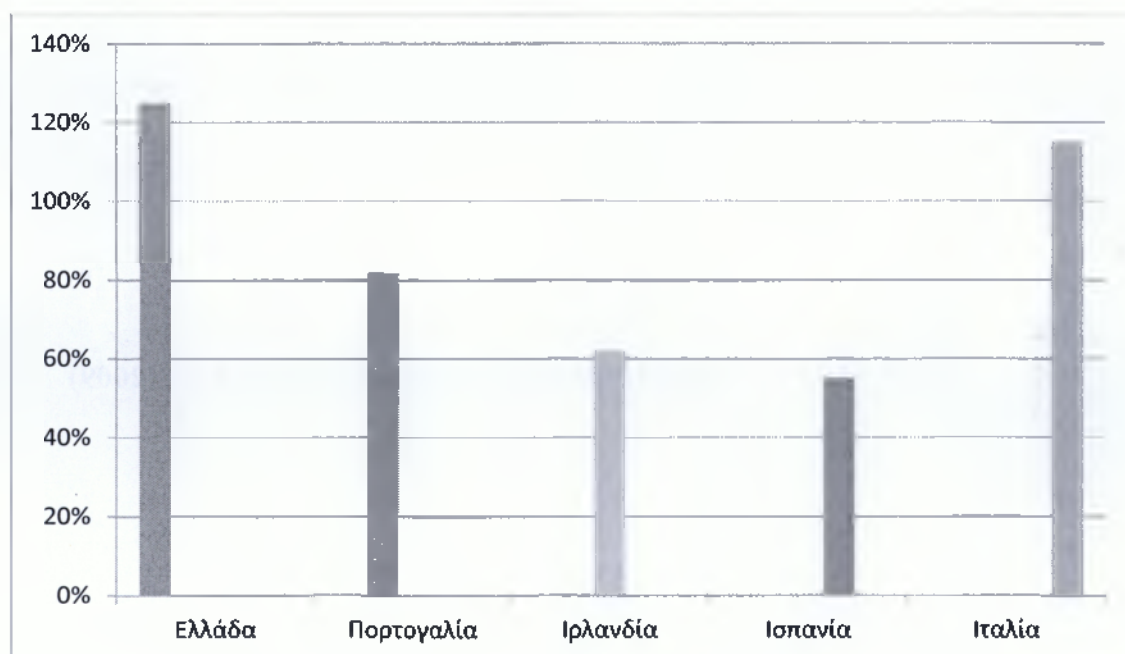
Στην Αγγλία το 2012 το σύνολο των δανείων του ιδιωτικού τομέα εμφάνιζε και πάλι μεγέθυνση ξεπερνώντας το 250% του ΑΕΠ, χωρίς τα χρηματοοικονομικά

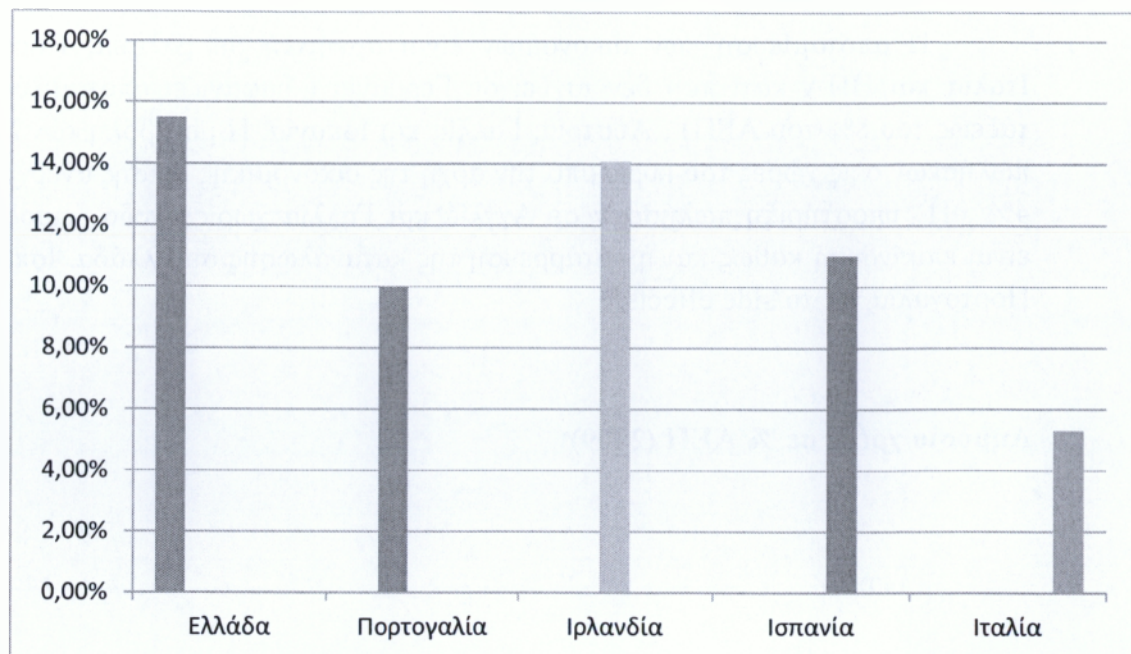
χρέη, το χρέος της Γερμανίας σε 125%. Το σύνολο των δανείων που έχουν χορηγηθεί από το γερμανικό τραπεζικό σύστημα υπολείπεται του 165% του ΑΕΠ ενώ το σύνολο του ενεργητικού ανέρχεται σε 320% του ΑΕΠ.

Η αποταμίευση των οικονομιών είναι αρνητική σε Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιταλία και ΗΠΑ κάτι που δεν ισχύει σε Γερμανία (εμφανίζει αποταμιεύσεις της τάξεως του 8% του ΑΕΠ) , Αυστρία, Γαλλία και Ισπανία. Η μεταβολή των λιανικών πωλήσεων στις χώρες του ευρώ από την αρχή της οικονομικής κρίσης ανέρχεται σε -4% . Η υποστήριξη πωλήσεων σε Αγγλία και Γαλλία χωρίς άνοδο εισοδημάτων είναι επικίνδυνη καθώς και η κατάρρευση της κατανάλωσης σε Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία για τα side effects.

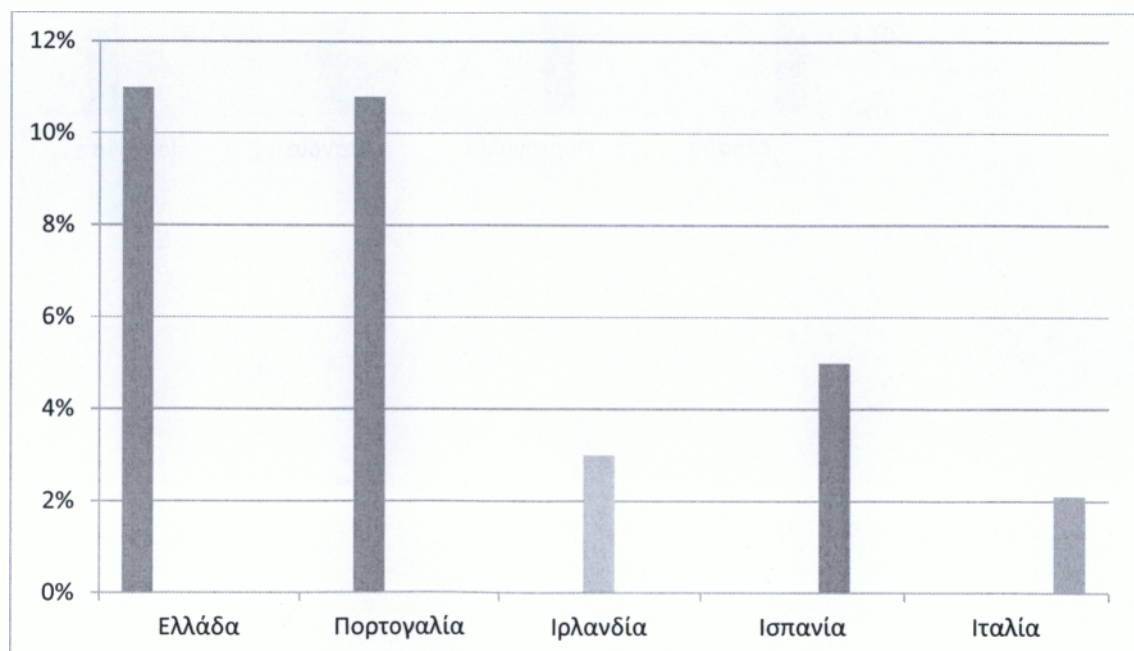
Δημόσιο χρέος σε % ΑΕΠ (2009)

Δημοσιονομικό έλλειμμα σε % ΑΕΠ (2009)

Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε % ΑΕΠ (2009)

Η πολιτική επιλογή της επιτάχυνσης εισόδου στο ευρώ το 2000 οδήγησε σε υποχρεωτική αποδοχή υψηλής ισοτιμίας ώστε να πληρούνται τα κριτήρια του Maastricht με αποτέλεσμα την αδυναμία ανταγωνιστικής παραγωγής στους περισσότερους κλάδους, με ταυτόχρονη όμως αντιστάθμιση χαμηλών επιτοκίων εκτοκισμού δημοσίου χρέους. Έτσι έγινε εφικτό ένα χαμηλό επίπεδο ιδιωτικού χρέους. Η χώρα προχώρησε με έκρηξη δημοσίου και ιδιωτικού δανεισμού και οι Έλληνες πολίτες σε ασύδοτη συμπεριφορά η οποία βέβαια έγινε με την παρότρυνση των κυβερνήσεων ΠΑ.ΣΟ.Κ και Ν.Δ.. Ο μέσος όρος νέου δανεισμού για το 2002-2008 ανέρχεται σε 24% του ΑΕΠ και οι εγχώριες καταθέσεις αυξάνονται κατά 8,7%. Το άνοιγμα του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε από 5,5% σε 14,4% του ΑΕΠ με την είσοδο στο ευρώ περί τα μέσα του 2008. Η χρηματοδότηση του ελλείμματος έγινε με εσωτερικό δανεισμό. Η εξέλιξη του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών θα μπορούσε να σημαίνει μια ενδεχόμενη πτώχευση τα επόμενα πέντε χρόνια από τότε, ανεξάρτητα από την εμφάνιση της κρίσης του δημοσίου χρέους. Εκεί θα πρέπει να συνυπολογισθεί οι μεγάλες αποκλίσεις στους μισθούς και την απασχόληση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Το κράτος αρνήθηκε να κάνει περικοπές κάτι που οδήγησε αργότερα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ασφαλώς χρεωκοπία και έξοδος από το ευρώ θα σήμαινε πρακτικά μείωση κατά 50% του βιοτικού επιπέδου. Η αδυναμία εφαρμογής Κεϋνσιανής πολιτικής σε δημόσιες επενδύσεις και απασχόληση επειδή δεν υπάρχει το εθνικό νόμισμα υποχρεώνει το κράτος σε μείωση μεγέθους και περιορισμό κοινωνικών πολιτικών με λύση την προσέγγιση ξένων επενδύσεων κυρίως σε αγορές του εξωτερικού αφού δεν υπάρχει διαθέσιμο προς ανάλωση εισόδημα του εσωτερικού.

Η Ελλάδα στην προσπάθειά της να ενταχθεί στο ευρώ προέβηκε σε ωραιοποίηση στοιχείων το 2000 με 2001 κάτι που οδήγησε στο να εμφανιστούν αποκλίσεις και αυτό συνέβη κυρίως όταν επιβαρύνθηκε με τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ανισορροπία μεταξύ των καταθέσεων και των δανείων κατά τα επόμενα έτη συνέβη με την αύξηση του εξωτερικού και χρηματοοικονομικού χρέους. Η υπερβολή στις δαπάνες έγινε σε αποδοχές του δημοσίου και σε ασφαλιστικές δαπάνες έτσι η πληθωριστική αναπροσαρμογή το 2009 ανέρχεται σε 23 δις ευρώ.

Η αρνητική πιστωτική επέκταση και οι αρνητικοί ρυθμοί λιανικών πωλήσεων και βιομηχανικής παραγωγής αποτυπώνονται με επιδείνωση των ρυθμών του ΑΕΠ και αύξηση των δανειακών επιβαρύνσεων, μείωση κερδοφορίας και φορολογικών εσόδων. Επιπλέον, μειώθηκαν οι ρυθμοί διαγραφής δανείων από το 2008 έως το 2013 σε αντίθεση με την αύξηση σε 30% το 2013 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια κάτι που καταδεικνύει προσπάθεια βραχυπρόθεσμης αλλοίωσης με τις όποιες αρνητικές συνέπειες μπορεί αν συνεπάγεται αυτό στο μέλλον. Σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας όπως στον τουρισμό και τις κατασκευές σημειώνονται πτώσεις της τάξεως του 13% και 85% αντίστοιχα το 2012. Ανάκαμψη του τουρισμού συνέβη κατά το 2013 όμως οι ανταγωνιστικές μας αγορές κατά την ίδια χρονική περίοδο άγγιζαν ποσοστά αύξησης της τάξεως του 50%. Η κατάρρευση πωλήσεων οχημάτων

οδήγησε σε υστέρηση στους εισπραττόμενους φόρους και στα προσδοκώμενα έσοδα λόγω αυξήσεων στο φόρο του καπνού, στα καύσιμα και στο Φ.Π.Α.. Προκειμένου να αποφευχθεί η έξοδος από τα ευρώ επιβλήθηκαν έκτακτες εισφορές και φόροι στην περιουσία που βέβαια δεν συνοδεύεται από θέληση πληρωμής τους. Οι καταθέσεις μειώνονται συστηματικά και η μείωση ανέρχεται σε 75 δις ευρώ.

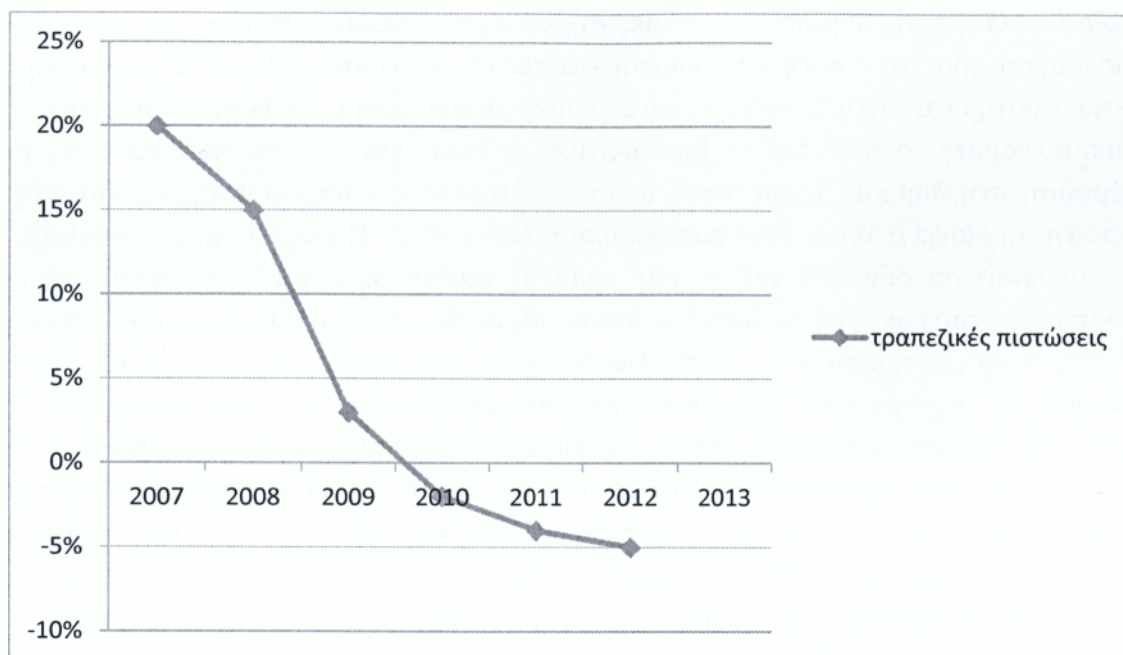
Στα έσοδα παρατηρείται αύξηση κατά 0,55 δις ευρώ συμπεριλαμβανομένων των κερδών από ομόλογα της τάξεως του 1,5 δις ευρώ που μεταβιβάστηκαν από την Ε.Ε. ανεξάρτητα από το πώς έγιναν αυτά διαχειριστέα. Η ύπαρξη πρωτογενούς πλεονάσματος δεν υφίσταται σε καμία περίπτωση. Ο προϋπολογισμός του 2013 προκειμένου να διασφαλιστεί η είσπραξη δόσεων κατόπιν βέβαια την πολιτικής έγκρισης της τρόικας γίνεται με πολύ υψηλές αποκλίσεις υλοποίησης αν σε περίπτωση που η Ε.Ε. απαιτήσει τη συμμόρφωση και παραίτηση της Ελλάδας από τα ελληνικά στατιστικά. Το ύψος των δαπανών της ελληνικής κυβέρνησης πριν από τις προσαρμογές και τα ληξιπρόθεσμα το 2011 ανέρχεται σε 51,5% του ΑΕΠ και μετά από προσαρμογές προκειμένου να φαίνεται καλύτερο το αποτέλεσμα του ελλείμματος σε 50,1% και το 2012 σε 49,7% του ΑΕΠ.

Η αναλυτική μελέτη της εισήγησης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου για την ελληνική οικονομία οδηγεί σε πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Αντιλαμβάνεται τα φορολογικά έσοδα σαν ανεξάρτητη μεταβλητή της ελληνικής δραστηριότητας. Δεν λαμβάνει υπόψη της την ανισορροπία μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε σχέση με τον αριθμό των εργαζομένων, τις εργασιακές σχέσεις και των εισοδημάτων τους. Η Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες που έχουν υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ διαφοροποιείται στην πληρωμή των ιδιωτικών υπηρεσιών της υγείας, της παιδείας και της ασφάλειας από την ανώτερη μεσοαστική τάξη αφού οι δημόσιες δωρεάν υπηρεσίες που παρέχονται υστερούν σε μεγάλο βαθμό.

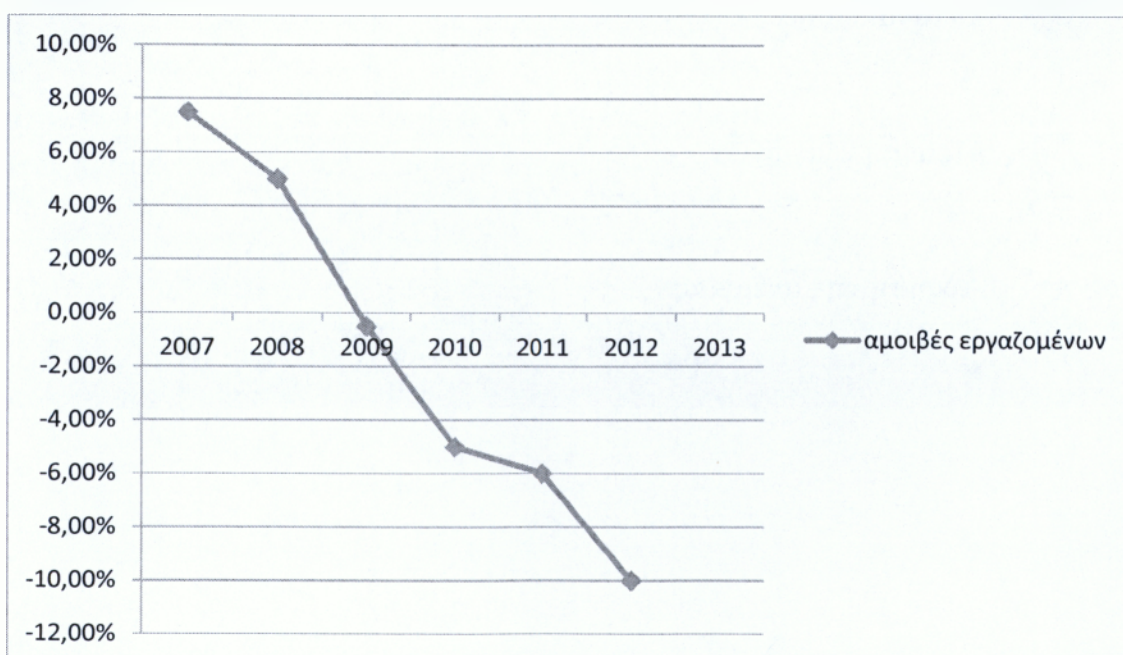
Οι παραδοχές του μεσοπρόθεσμου σχεδίου που συμφωνήθηκε το Νοέμβριο του 2012 έγιναν με σκοπό τη μετάθεση απλώς του προβλήματος αναμένοντας μακροοικονομικές εξελίξεις στις ΗΠΑ και σταθεροποίηση των οικονομιών Ισπανίας και Ιταλίας. Η πιθανότητα αποδοχής της μείωσης των νέων δανείων χρέους χωρίς ταυτόχρονα να οδηγηθεί σε έξοδο από το ευρώ είναι πολύ μικρή. Η Ελλάδα το 2012 προέβηκε σε μαζική εκτύπωση νομίσματος μέσω εντόκων γραμματίων που απορροφήθηκαν από τις ελληνικές τράπεζες μέσω δανεισμού από το μηχανισμό ΕΛΑ της τράπεζας της Ελλάδος μετά την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών για την οποία ιδιαίτερη αναφορά γίνεται παραπάνω στην παρούσα εργασία.

Τραπεζικές πιστώσεις προς τον ιδιωτικό τομέα επί %

Αμοιβές εργαζομένων επί %

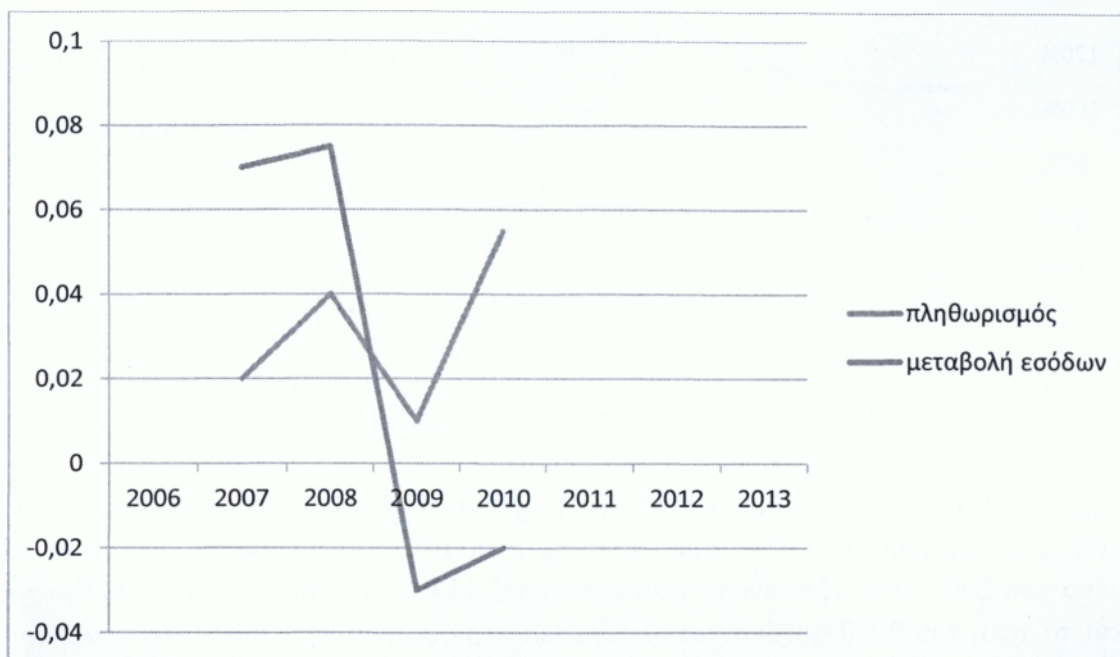
Θετικό στοιχείο σχετικά με την τρέχουσα οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα είναι ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης. Πράγματι, υπάρχουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν στη χώρα να ανακτήσει το χαμένο έδαφος. Οι μεταρρυθμίσεις τις οποίες συμφώνησε η Ελλάδα με τους δανειστές της κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση και πρέπει να υποστηριχθούν. Σ' ό,τι αφορά στα συστήματα υγείας, ενδεχομένως η οικονομική κρίση να έχει, τελικά, θετικά αποτελέσματα, οδηγώντας σε δημιουργικές σκέψεις για διαρθρωτικές αλλαγές με έμφαση στη δημόσια υγεία, στην ανασυγκρότηση της ασφάλισης υγείας και στην εισαγωγή οιονεί αγορών στην παροχή υπηρεσιών υγείας. Η έλλειψη μεταρρυθμίσεων είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για τη νέα γενιά. Η παιδεία που παρέχεται στους νέους υστερεί σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα. Μετά από την ολοκλήρωση των σπουδών τους, οι νέοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας, καθώς το περιοριστικό ρυθμιστικό πλαίσιο αποθαρρύνει τις επενδύσεις και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Όταν τελικά οι νέοι βρουν δουλειά, οι φόροι που θα τους επιβληθούν θα είναι υψηλοί ώστε να αποπληρωθεί το χρέος που συσσωρεύτηκε από προηγούμενες κυβερνήσεις, ενώ οι κοινωνικές εισφορές τους θα είναι αυξημένες ώστε να καλύπτουν τις γενναιόδωρες συντάξεις. Αν η Ελλάδα δεν μεταρρυθμίσει άμεσα την οικονομία της, υπάρχει κίνδυνος ένα μεγάλο μέρος της νέας γενιάς να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό.

Οι βασικότερες επιπτώσεις της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- **Περιορισμός καταναλωτικής πίστης που οδηγεί σε μείωση της κατανάλωσης.**
- **Μείωση εξαγωγών.**
- **Αύξηση της ανεργίας.**

3.2 ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

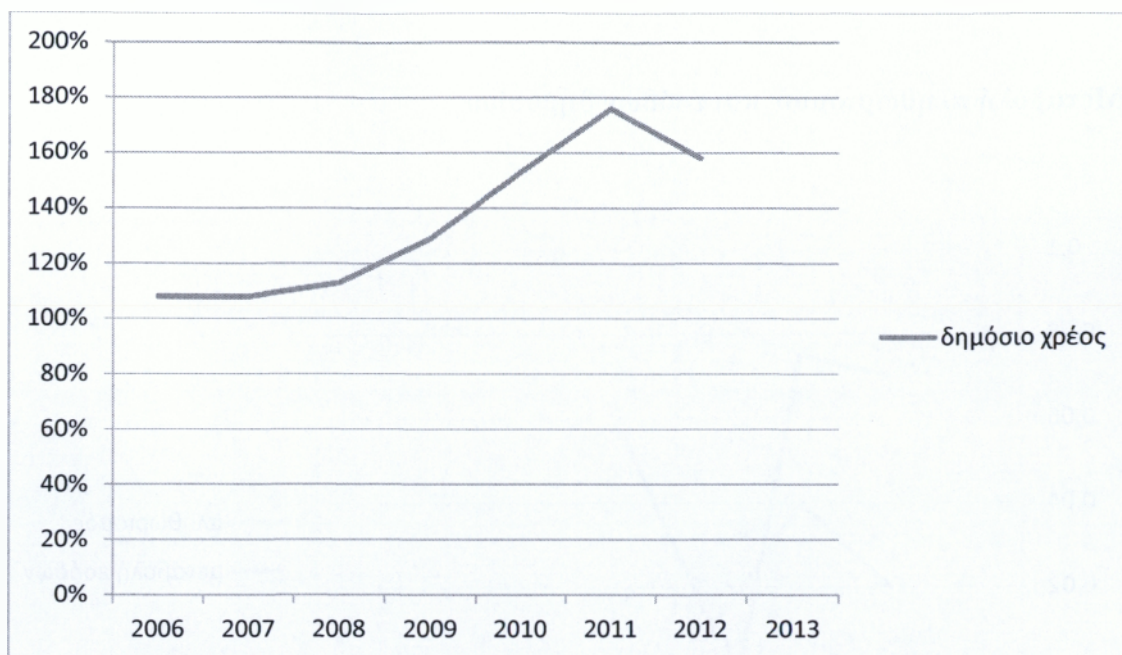
Μεταβολή πληθωρισμού και εσόδων δημοσίου

Από τα μέσα του 2006 έως τα μέσα του 2007 ο πληθωρισμός μεταβάλλεται κατά 100%. Έκτοτε πέφτει κατά 150% περίπου μέχρι και τα μέσα του 2008 από όπου και μεταβάλλεται σε ποσοστό 250% μέχρι το 2010. Τα έσοδα του δημοσίου ακολουθούν σταθερή πορεία από τα μέσα του 2006 έως τα μέσα του 2007. Έκτοτε μειώνονται κατακόρυφα μέχρι τα τέλη του 2008 όπου σε ποσοστό ανέρχονται σε περίπου -3% , ενώ στη συνέχεια μέχρι το 2010 παρατηρείται μια πολύ μικρή αύξηση καθώς τα έσοδα τότε ανέρχονται σε -2%.

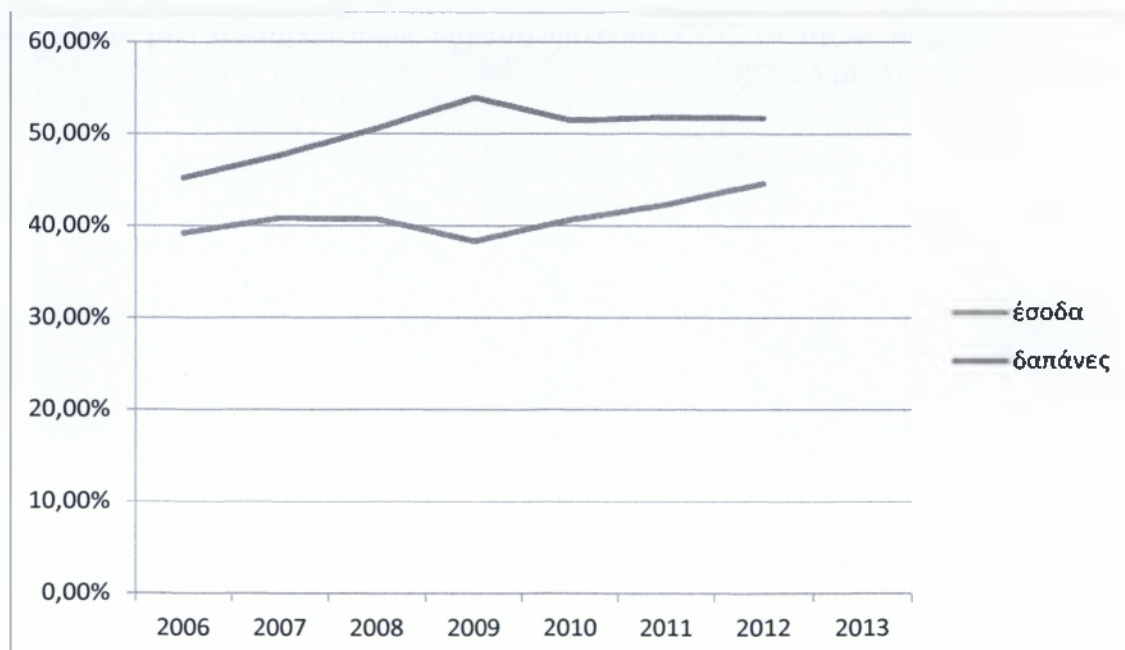

Δημόσιο χρέος σε % ΑΕΠ

Παρατηρείται πως από τα μέσα του 2005 μέχρι τα μέσα του 2006 το δημόσιο χρέος ανέρχεται σε ποσοστό 107% του ΑΕΠ. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται μέχρι και τα μέσα του 2007 όπου τότε ανέρχεται σε ποσοστό 117%. Από τα τέλη του 2007 μέχρι και τα τέλη του 2010 αυξάνονται ολοένα και περισσότερο αγγίζοντας στα τέλη του 2010 σε ποσοστό του ΑΕΠ 178%. Στη συνέχεια από το 2011 μέχρι το 2012 παρατηρείται μία μικρή μείωση του ποσοστού από 178% σε 159%.

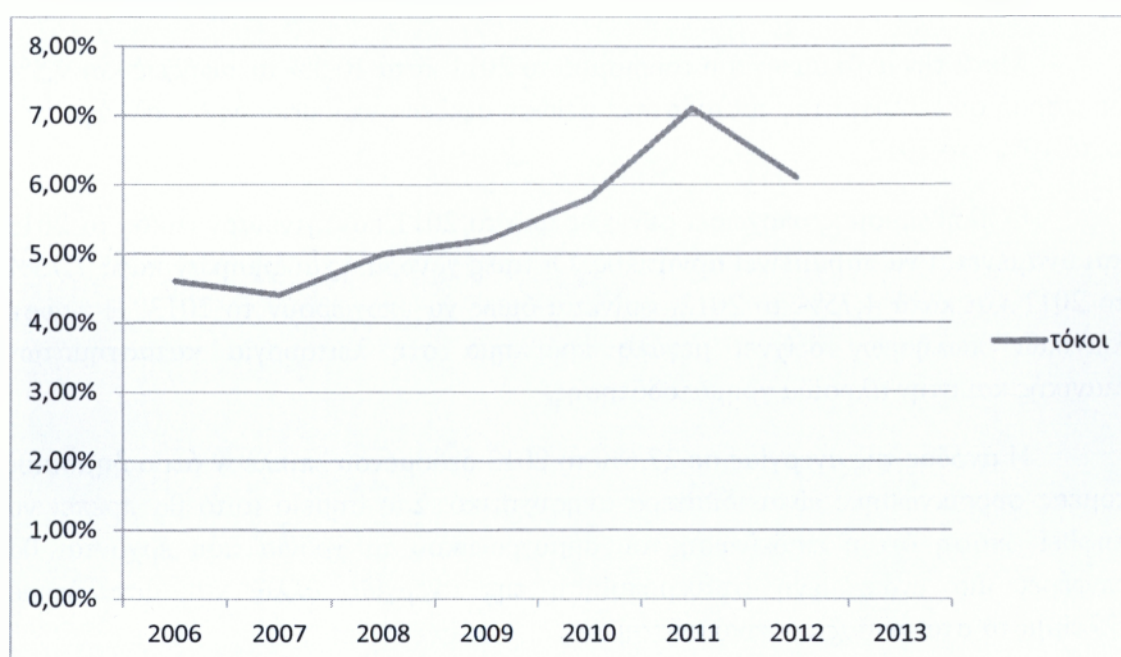
Δαπάνες και έσοδα γενικής κυβέρνησης σε % ΑΕΠ

Όπως προκύπτει και από το παραπάνω διάγραμμα οι δαπάνες γενικής κυβέρνησης σε ποσοστό του ΑΕΠ από τα μέσα του 2005 μέχρι τα μέσα του 2008 αυξάνονται από 45% μέχρι 55% με τον ίδιο ρυθμό μεταβολής. Από τα μέσα του 2008 μέχρι τα μέσα του 2009 μειώνονται από 55% σε 52% και παραμένουν σταθερά στο 52% του ΑΕΠ κατά τα έτη τέλη του 2009 έως τέλη του 2012. Τα έσοδα γενική κυβέρνησης σε ποσοστό του ΑΕΠ αντίστοιχα από τα μέσα του 2005 έως και τα μέσα του 2007 αρχικά αυξάνονται από 39% έως 41% και στη συνέχεια παραμένουν σταθερά. Στη συνέχεια μειώνονται μέχρι 38% στα μέσα του 2008 και από τα μέσα του 2008 έως τα τέλη του 2012 αυξάνονται από 38% έως 45% με μικρό όπως φαίνεται ρυθμό μεταβολής.

Τόκοι δημοσίου χρέους σε % ΑΕΠ

Το έτος 2010 διαμορφώθηκε στο -5% και σε -3,86% σε ονομαστικούς όρους, το 2011 σε -7,1% και σε -6,1% σε ονομαστικούς όρους. Το 2012 σε -6,4% και σε -7,1% σε ονομαστικούς. Το 2013 η εμφάνιση συνολικής ύφεσης γύρω στο 4% βάση ανακοινώσεων ακούγεται λιγάκι εξωπραγματικό.

Ο δανεισμός της ελληνικής οικονομίας μετά τη μείωση των ομολόγων και πριν την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ανέρχεται το 2012 σε 286% του ΑΕΠ. Το ύψος των καταθέσεων ιδιωτών και επιχειρήσεων το 2012 ανέρχεται σε 83% σαν ποσοστό του ΑΕΠ δημιουργώντας έλλειμμα ισοζυγίου των καταθέσεων την τάξεως του 204% ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος της ελληνικής οικονομίας ανέρχεται σε 226% του ΑΕΠ. Το ύψος της μείωσης των καταθέσεων των νοικοκυριών στο εξωτερικό υπολογισμένου και του εκτοκισμού ανέρχεται ως ποσό

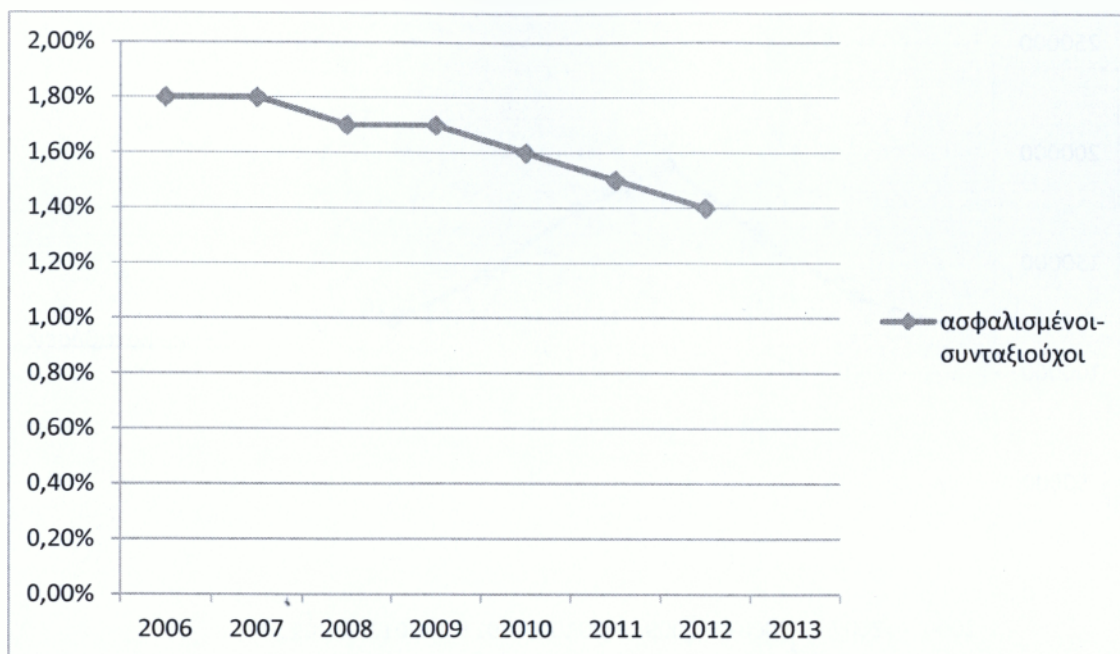
πάνω από 25 δις ευρώ. Η μεταβολή καταθέσεων στις αρχές του 2013 είναι μηδενική. Η πιστωτική εξέλιξη το 2012 ανέρχεται σε -4%. Το ποσοστό διαγραφής δανείων δεν αντιστοιχεί στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια συνεπώς υπάρχει εικονική λειτουργία τραπεζών χωρίς κεφαλαιακή βάση. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αποκλιμακώθηκε από 17,8% του ΑΕΠ το 2008 σε 8,9% του ΑΕΠ. Σε συνδυασμό με την αδύναμη ανάκαμψη του ισοζυγίου υπηρεσιών ήτοι τουρισμός, ναυτιλία αποτελεί επιβεβαίωση της επικείμενης χρεοκοπίας αν δεν εφαρμοστούν πολιτικές άμεσης αύξησης του εγχώριου παραγόμενου προϊόντος είτε για να αυξηθούν οι εξαγωγές είτε για να αντικατασταθούν οι εισαγωγές. Το εξωτερικό ισοζύγιο προϊόντων και υπηρεσιών παραμένει αρνητικό με κορύφωση τα 33,5 δις ευρώ το 2008 και υποχώρηση σε -12,6 δις ευρώ παρά την πρόβλεψη ότι το 2011 θα έπρεπε να είναι μηδενική σύμφωνα τουλάχιστον με το μνημόνιο. Ενώ βάση μνημονίου θα έπρεπε να ανέρχεται σε 1,5 δις ευρώ το 2012 τη στιγμή που στην πραγματικότητα ανήλθε σε -4,8 δις ευρώ.

Μετά την ανάκαμψη του τουρισμού το 2011 κατά 10,3% σε αφήξεις και 9,3% σε εισροή συναλλάγματος εμφανίστηκε μείωση αφίξεων και εισροής συναλλάγματος κατά 10% στο 2012.

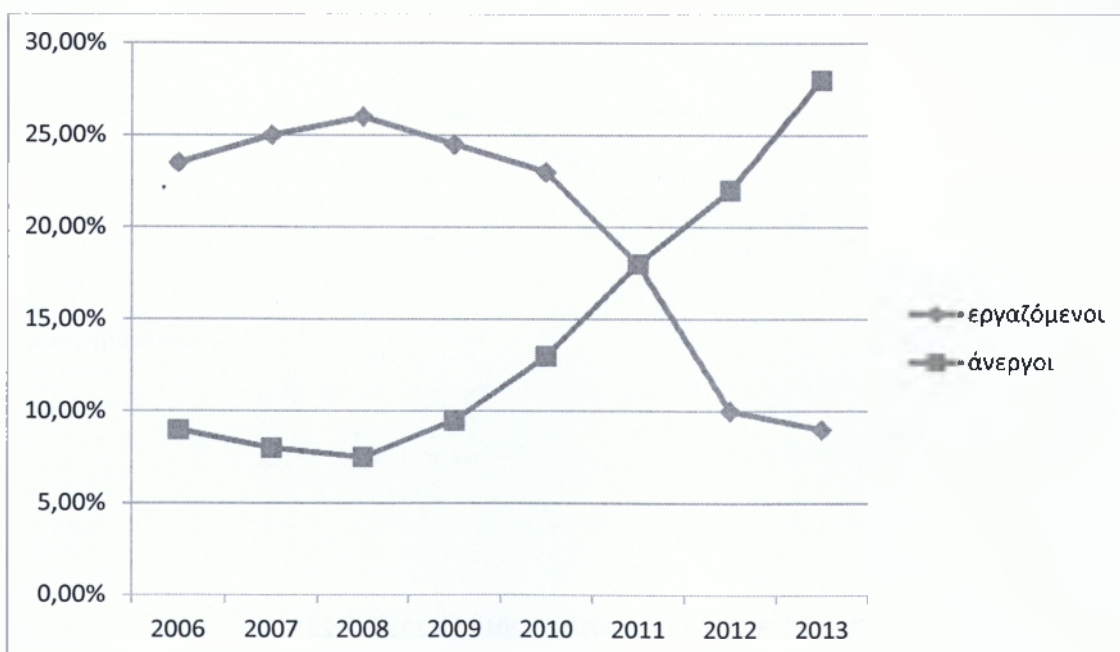
Ο πληθωρισμός υποχωρεί συνεχώς από το 2011 και έγινε αρνητικός το 2013 και αναμένεται να παραμείνει αρνητικός. Οι τιμές χονδρικής αυξήθηκαν κατά 7,75% το 2011 και κατά 4,75% το 2012, φαίνεται όμως να υποχωρούν το 2013. Η πτώση λιανικών πωλήσεων δείχνει μεγάλο πρόβλημα στη λειτουργία καταστημάτων λιανικής και στην αλυσίδα χρηματοδότησης.

Η άνοδος της ανεργίας σε 27,6% το 2013 δεδομένου επιπλέον ότι ο δημόσιος τομέας συρρικνώθηκε είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η επιδείνωση του δημογραφικού τα χρόνια που έρχονται θα επιφέρει μια ενδεχόμενη σταθεροποίηση της ανεργίας αλλά και μεγαλύτερα ελλείμματα στο συνταξιοδοτικό σύστημα.

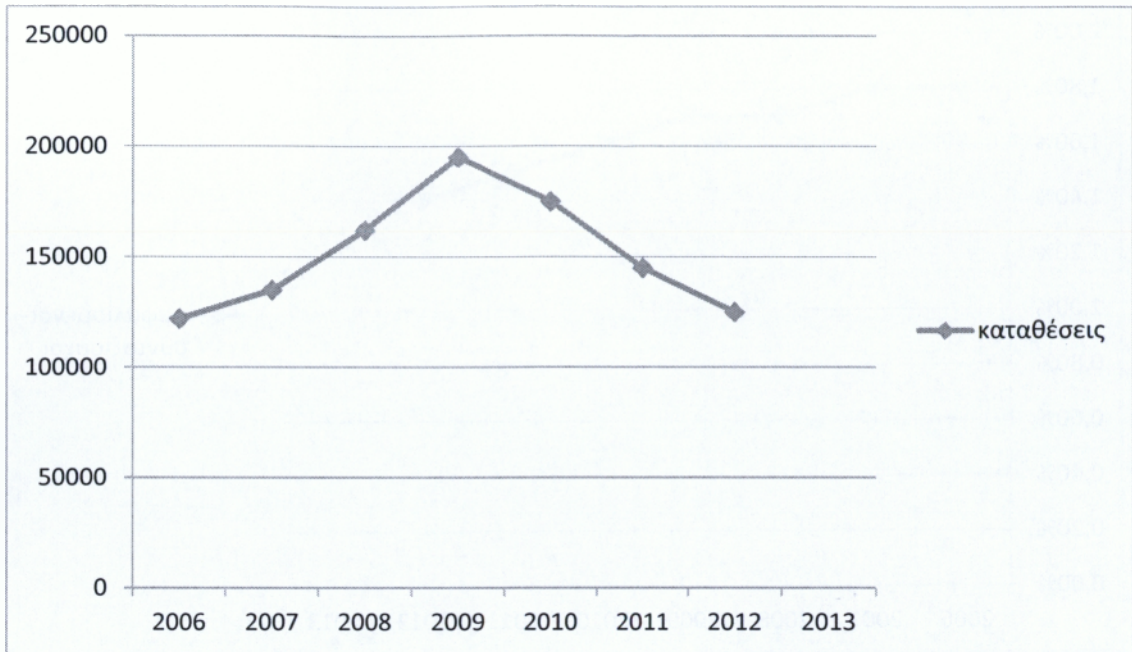
Αναλογία ασφαλισμένων- συνταξιούχων

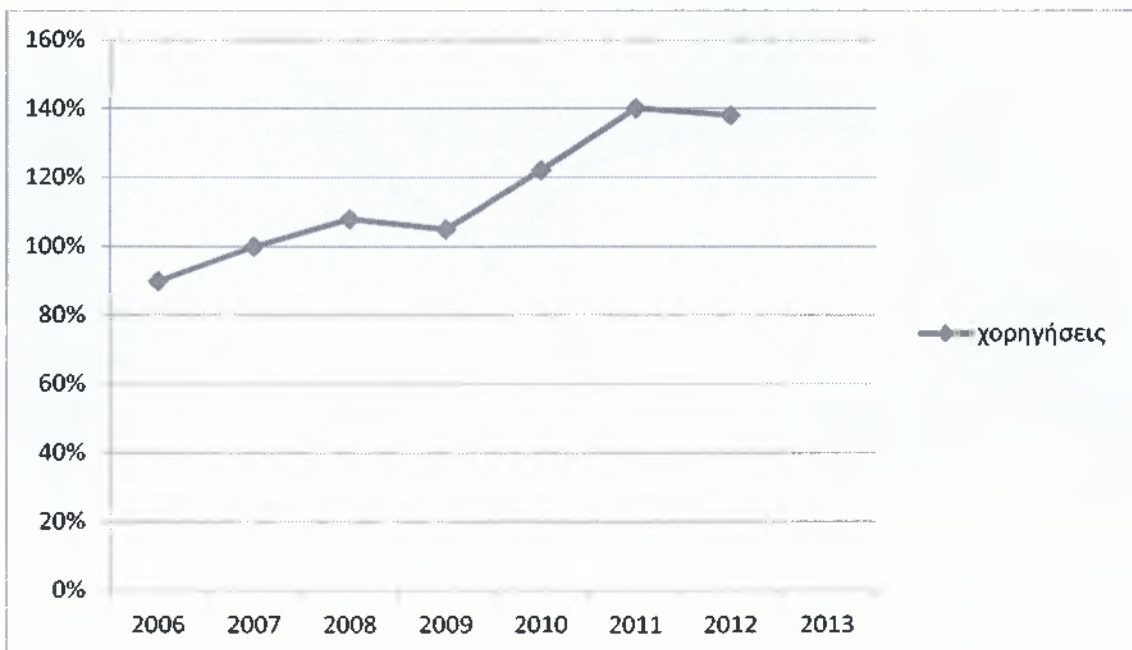
Εργαζόμενοι – άνεργοι

Καταθέσεις νοικοκυριών σε €

Καταθέσεις και χορηγήσεις ιδιωτικού τομέα

3.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Σύμφωνα με δημοσίευμα του επιστημονικού περιοδικού “The Lancet”, η οικονομική κρίση έχει σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των Ελλήνων. Η Ελλάδα αποτελεί τη χώρα που έχει πληγεί περισσότερο από τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση, με αποτέλεσμα να έχουν αντιστραφεί 15 έτη οικονομικής ανάπτυξης. Η ανεργία έχει αυξηθεί από το 6,6% το Μάιο του 2008 στο 16,6% το Μάιο του 2011, παράλληλα με την αύξηση του χρέους από τα €239,4 στα €328,6 δισεκατομμύρια κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

Σημαντική είναι η αύξηση του αριθμού των πολιτών που αναφέρουν πως η κατάσταση της υγείας τους είναι “κακή” ή “πολύ κακή”. Σύμφωνα με ανεπίσημα δεδομένα, οι αυτοκτονίες αυξήθηκαν κατά 40% περισσότερο στο πρώτο μισό του 2011 συγκριτικά με την ίδια χρονική περίοδο του 2010. Η αδυναμία αποπληρωμής των προσωπικών χρεών φαίνεται πως αποτελεί την κυριότερη αιτία που δικαιολογεί τη συγκεκριμένη αύξηση. Παράλληλα έχουν αυξηθεί τα κρούσματα βίας, με τις κλοπές και τις ανθρωποκτονίες να έχουν σχεδόν διπλασιαστεί κατά τα έτη 2008-2009.

Σημαντική επιπλέον είναι αύξηση της επίπτωσης του AIDS στα τέλη του 2010. Σύμφωνα με τελευταία δεδομένα, η επίπτωση της ασθένειας αναμένεται να αυξηθεί κατά 52% μέχρι το τέλος του 2011, κυρίως μέσω της μετάδοσης του ιού ανάμεσα στους χρήστες ενδοφλέβιων ουσιών. Παράλληλα, έχει σημειωθεί αύξηση της χρήσης ηρωίνης κατά 20% το 2009. Η κακή εικόνα συμπληρώνεται με τις περικοπές του προϋπολογισμού κατά τα έτη 2009 και 2010 που οδήγησαν στην παύση πολλών κρατικών προγραμμάτων απεξάρτησης και αποκατάστασης. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί η θετική επίπτωση της μείωσης στην κατανάλωση αλκοόλ, όπως επίσης, σύμφωνα με στοιχεία της αστυνομίας, και στην οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ.

3.4 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τα παιδιά είναι μια από τις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού όσον αφορά στις επιπτώσεις της τραγικής οικονομικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα, τονίζει η αρμόδια επιτροπος για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Λήδα Κουρσουμπά. Υποδεικνύει πως η σύγχυση και η ανασφάλεια που χαρακτηρίζει ένα σημαντικό ποσοστό των ενηλίκων μεταφέρεται και στους ανήλικους, με δυσμενείς συνέπειες τόσο στην ακαδημαϊκή τους επίδοση όσο και στη συμπεριφορά τους στο

σχολείο. Είναι γι' αυτό που με σημειώμά της προς την κοινοβουλευτική Επιτροπή Παιδείας έχει καταθέσει εισηγήσεις που έχουν ως στόχο τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλάνου δράσης για την αντιμετώπιση της κατάστασης που διαμορφώνεται στον σχολικό χώρο.

Η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει όλα τα παιδιά με τον ίδιο τρόπο. Με βάση το σημείωμα της επιτροπής, τα παιδιά που προέρχονται από υποβαθμισμένες κοινωνικά και οικονομικά ομάδες του πληθυσμού δέχονται το μεγαλύτερο πλήγμα. Ενδεικτικά αναφέρει:

- Παιδιά των οποίων οι γονείς βρίσκονται στην ανεργία.
- Παιδιά που προέρχονται από μονογονεϊκές ή πολυμελείς οικογένειες.
- Παιδιά από αγροτικές περιοχές.
- Παιδιά υπό τη νομική φροντίδα του κράτους.
- Παιδιά με μεταναστευτικό βιογραφικό.
- Παιδιά με αναπηρίες και χρόνιες παθήσεις

Ενδεχομένως επίσης ένας σημαντικός αριθμός εκπαιδευτικών να αντιμετωπίζουν οι ίδιοι και οι οικογένειες τους δυσκολίες, υποδεικνύει η επίτροπος. Προς τούτο καλεί το Υπουργείο Παιδείας, σε συνεργασία με τις εκπαιδευτικές οργανώσεις, να αναζητήσει τρόπους στήριξης αυτών των εκπαιδευτικών, υλικής και συναισθηματικής. Είναι σημαντικό καθώς οι εκπαιδευτικοί καλούνται αυτές τις δύσκολες στιγμές να αφήσουν κατά μέρος τις προσωπικές τους ιστορίες προκειμένου να λειτουργήσουν καθησυχαστικά για τα παιδιά.

3.5 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται όχι μόνο μεταξύ των χωρών, όπου οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις αναπτυγμένες χώρες, αλλά και στο εσωτερικό των χωρών, έτσι ώστε οι χειρόνακτες εργάτες και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση να υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης. Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην

ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανakλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία. Η παρούσα κρίση κινεί σε μηδενικό ή και αρνητικό ρυθμό την ανάπτυξη στην παγκόσμια οικονομία, με εξαίρεση την Κίνα, την Ινδία και μερικές άλλες νέες βιομηχανικές χώρες. Η παγκόσμια οικονομία αναμένεται να συρρικνωθεί το 2012 σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) προβλέπεται να μειωθεί στις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Η οικονομική κρίση, σε παγκόσμια κλίμακα, θέτει σε καθεστώς ευπρόσβλητης εργασίας το ήμισυ σχεδόν των εργατών, οι οποίοι βρίσκονται σε κίνδυνο απώλειας της εργασίας και συνεπώς σε κατάσταση εργασιακής ανασφάλειας. Από τα τέλη του 2008 η ανεργία άρχισε να αυξάνεται. Ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων θα αυξηθεί παγκόσμια κατά 200 εκατομμύρια και θα ανέλθει στο επίπεδο των 700–800 εκατομμυρίων. Η κατάσταση αυτή, όπως περιγράφηκε παραπάνω, απειλεί κυρίως τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, καθώς και στο εσωτερικό των χωρών τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ αποδεικνύει τρία βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα: την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών, την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας, και τα επείγοντα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και της οικολογικής υποβάθμισης.

Μια οικονομική κρίση, όπως είναι λογικό, έχει πάρα πολλές συνέπειες σε αρκετούς τομείς και ιδιαίτερα στον οικονομικό. Όλοι μας παρατηρούμε στα ΜΜΕ, διάφορους οικονομολόγους να αναφέρονται δικαιολογημένα στα οικονομικά προβλήματα της χώρας μας. Στις κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης εύκολα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η ανεργία αποτελεί τον τομέα που πλήττεται περισσότερο από τέτοιες καταστάσεις. Χιλιάδες άνθρωποι πρόκειται να χάσουν τις δουλειές τους εξαιτίας αυτής της νέας πολιτικής κατάστασης. Άνθρωποι με οικογένειες και παιδιά δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και να λύσουν τα βιοποριστικά τους προβλήματα. Χιλιάδες νέοι άνθρωποι με πτυχία και μη, βλέπουν ότι δεν μπορούν να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Οι περισσότεροι πτυχιούχοι δεν έχουν πλέον το δικαίωμα να δουν τους κόπους τόσων χρόνων (σπουδές) να ευοδώνονται, τόσο σε επαγγελματικό όσο και πνευματικό επίπεδο. Η ανεργία στο τέλος του 2011, σύμφωνα με τις έρευνες θα φτάσει το 22% που αποτελεί ποσοστό ρεκόρ! Η μόνη λύση για αυτούς τους ανθρώπους είναι η μετανάστευση, η οποία αποτελεί απόρροια του φαινομένου της ανεργίας, καθώς και μία ακόμα μακροπρόθεσμη κοινωνική συνέπεια της οικονομικής κρίσης. Οι νέοι άνθρωποι θα επιδιώξουν την πραγμάτωση των στόχων τους και των ονείρων τους σε άλλες χώρες του εξωτερικού εφόσον η γενέτειρα χώρα τους δεν μπορεί να γίνει αρωγός σε μια τέτοια διαδικασία. Επιπρόσθετα, έρευνες δείχνουν ότι αυξήθηκε το ποσοστό των ανθρώπων οι οποίοι καταφεύγουν σε κοινωνικά δίκτυα φροντίδας με σκοπό να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες.

Η συμμετοχή των Ελλήνων στα συσσίτια της εκκλησίας αποτελεί το 40%. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησης.

Η εγκληματικότητα είναι ένα άλλο κομμάτι της κοινωνικής ζωής το οποίο επηρεάζεται εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Οι άνθρωποι για να ζήσουν θα προβούν σε εγκληματικές πράξεις για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Τέτοιες πράξεις μπορεί να είναι κλοπές, καθώς και ανθρωποκτονίες. Όταν συμβαίνουν τέτοια γεγονότα σε μια κοινωνία, καταρρέει το σύστημα αξιών και το σύστημα κοινωνικού ελέγχου αδυνατεί να ελέγξει την όλη κατάσταση. Πλέον, αρχίζουμε να μιλάμε για μια ζοφερή και χαοτική κοινωνική πραγματικότητα.

Η οικονομική κρίση προκαλεί προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, όπως κοινωνικό αποκλεισμό, έριδες στο οικογενειακό περιβάλλον, δυσλειτουργικό χειρισμό δύσκολων καταστάσεων όπως το άγχος, αρνητικές σκέψεις. Επίσης σε σοβαρές καταστάσεις μπορεί να προκληθεί κατάθλιψη, καθώς και διάφορα σωματικά προβλήματα (αϋπνίες, σωματική ένταση). Το οικονομικό χρέος είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που προδιαθέτει σε κατάθλιψη. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι κακοί οικονομικοί δείκτες είναι ανάλογοι με την κακή υγεία, γι' αυτό η φτώχεια θεωρείται διεθνώς η πρώτη αιτία θανάτου. Λόγω της οικονομικής κρίσης, αυξάνεται και η θνησιμότητα. Η οικονομική κρίση οδηγεί σε μία σημαντική αύξηση του ποσοστού των αυτοκτονιών, η οποία σχετίζεται πάντα με την αύξηση της ανεργίας. Όμως και τα γενικότερα ποσοστά θνησιμότητας του πληθυσμού, φαίνεται να επηρεάζονται από τις οικονομικές δυσκολίες τις οποίες βιώνει μια χώρα. Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν στην Ευρώπη, η οικονομική ύφεση επηρεάζει τα ποσοστά θνησιμότητας και παρατηρήθηκε ότι για κάθε αύξηση 1% στην ανεργία, υπάρχει αύξηση 0,8 % στις αυτοκτονίες. Η ζωή και η προσωπικότητα του σύγχρονου ανθρώπου βασίζονται πάνω στην εργασία και στην οικονομική του κατάσταση.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η οικονομική κρίση πέρα από τα αρνητικά αποτελέσματα σε οικονομία και κοινωνία, αποτελεί και μια ευκαιρία για κοινωνική αλλαγή. Είναι μια πρόκληση για την αποδόμηση μιας σαθρής νοοτροπίας και συμπεριφοράς και την ανάδειξη μιας υγιούς συλλογικής συνείδησης, η οποία θα μας βοηθήσει να πάμε μπροστά και να προοδεύσουμε. Μαθαίνοντάς από τα λάθη του παρελθόντος, μπορούμε να προχωρήσουμε στη διαμόρφωση άλλων νοοτροπιών οι οποίες θα μας βοηθήσουν στη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας.

3.6 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ

Το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ) διενεργεί από το 2008 μια σειρά επιδημιολογικών μελετών πανελλαδικής εμβέλειας προκειμένου να αποτυπώσει την επικράτηση της κατάθλιψης στον ελληνικό πληθυσμό και να διερευνήσει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία. Η έρευνα οδήγησε σε πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην ψυχική υγεία των Ελλήνων το οποίο ασφαλώς έχει επίπτωση στην ελληνική οικονομία εφόσον η εκάστοτε οικονομία βασίζεται στο ανθρώπινο δυναμικό. Από την έναρξη της οικονομικής κρίσης μέχρι και σήμερα καταγράφεται προοδευτική αύξηση της κατάθλιψης, η οποία παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις αν λάβει κανείς υπόψη το μικρό χρονικό διάστημα (2008-2013) μέσα στο οποίο συντελείται. Από τα δεδομένα της έρευνας του 2013 προκύπτει ότι οι ομάδες του πληθυσμού στις οποίες καταγράφηκε μεγαλύτερη επικράτηση της κλινικής μείζονος κατάθλιψης ήταν οι γυναίκες, οι ηλικιακές ομάδες των 35-44 και των 55-64 ετών, τα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, τα άτομα με εισόδημα 0-400 ευρώ, οι άνεργοι και οι υποαπασχολούμενοι. Υψηλό ποσοστό του πληθυσμού (35%, δηλαδή 1 στους 3 Έλληνες) έχει αναγκαστεί να περιορίσει δραστικά τα έξοδά του ακόμα και για είδη απολύτως αναγκαία για τη διαβίωσή του και ένα επίσης υψηλό ποσοστό (28,3%) έχει ήδη ξοδέψει μέρος ή και το σύνολο των αποταμιεύσεών του προκειμένου να διαχειριστεί τις δυσκολίες που απορρέουν από την οικονομική κρίση. Βασικές οικονομικές δυσκολίες του πληθυσμού εντοπίζονται κατά κύριο λόγο στην αποπληρωμή της δόσης κάποιου δανείου, στην εξόφληση λογαριασμών και την πληρωμή της ελάχιστης δόσης κάποιας πιστωτικής κάρτας αλλά πολύ σημαντικά ποσοστά δυσκολεύονται να τα βγάλουν πέρα με τη δόση του αυτοκινήτου, τα έξοδα ένδυσης και υπόδησης, τα δίδακτρα των φροντιστηρίων, το ενοίκιο της κατοικίας ακόμη και τα ψώνια στο σούπερ μάρκετ. Ειδικότερα, οι τομείς στους οποίους παρατηρείται η μεγαλύτερη μεταβολή ανάμεσα στα δύο έτη αφορούν στην πληρωμή της δόσης του αυτοκινήτου, του ενοικίου κατοικίας και της δόσης κάποιου δανείου.

3.7 ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

- Χρήσιμο ξυπνητήρι για τις «αγορές» που οδήγησε σε καλύτερη αποτίμηση κινδύνων
- Βελτίωση της αρχιτεκτονικής του ευρώ

- Δημιουργία του EFSF & ESM
- Νέο Σύμφωνο Δημοσιονομικής Πειθαρχίας
- Σημαντικά αυξημένος ρόλος της ΕΚΤ
- Αναγνώριση ανάγκης ανακεφαλαίωσης Τραπεζών και Κοινού Ταμείου Εγγύησης Καταθέσεων και εξυγίανσης Τραπεζικού Συστήματος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

4.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Ο οικονομικός αποκλεισμός μπορεί, σε γενικές γραμμές, να οριστεί ως μη συμμετοχή και μη πρόσβαση στις δύο βασικότερες συνιστώσες της οικονομικής δραστηριότητας, που είναι η κατανάλωση και η παραγωγή. Στο πλαίσιο αυτό, ο οικονομικός αποκλεισμός σχετίζεται άμεσα με την έννοια της φτώχειας και κατ' επέκταση περιλαμβάνει την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, τις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης ή/και τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Αναφέρεται δε σε χρηματικά και χρηματοοικονομικά μέτρα, όπως το εισόδημα, η περιουσία, η ικανότητα αποταμίευσης, η στέρηση πηγών χρηματοδότησης, η υλική στέρηση κ.λπ.

4.2 ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Κίνδυνος φτώχειας

Η εισοδηματική έννοια της φτώχειας έχει δεχθεί έντονη κριτική. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι οι χρηματικοί πόροι από μόνοι τους αποτελούν ανεπαρκές κριτήριο ένδειξης και αποτύπωσης της φτώχειας, καθώς πρέπει να συνυπολογίζονται και άλλοι περιουσιακοί πόροι, η ενδεχόμενη έλλειψη πρόσβασης σε άλλα παραγωγικά αγαθά και υπηρεσίες, καθώς και η δυνατότητα πρόσβασης στην πιστωτική αγορά.

Υλικός αποκλεισμός

Η περίπτωση μιας οικογένειας, με τρέχουσα κατανάλωση κάτω από το όριο φτώχειας αλλά με μόνιμο εισόδημα πάνω από το όριο αυτό, διαφέρει ριζικά από την περίπτωση μιας οικογένειας της οποίας η ικανότητα απόκτησης εισοδήματος έχει εξασθενήσει, έτσι ώστε η κατανάλωση και το μόνιμο εισόδημά της να πέφτουν κάτω από το όριο φτώχειας. Επιπλέον, αν υπάρχουν περιουσιακά στοιχεία καθώς και δυνατότητα πρόσβασης σε δάνειο κ.λπ., δεν μπορεί να θεωρηθεί αυτό το άτομο/νοικοκυριό ως φτωχό, ακόμα κι αν το τρέχον εισόδημά του είναι χαμηλό. Αντίθετα, μπορεί κάποιος να διαθέτει εισοδήματα πάνω από το όριο φτώχειας αλλά να είναι οικονομικά ευάλωτος, επειδή στερείται περιουσιακών πόρων-αγαθών (διαρκών ή άμεσα ρευστοποιήσιμων), που να μπορεί να χρησιμοποιήσει σε περίπτωση κάποιου δυσμενούς γεγονότος (π.χ. ανεργίας) ή μη προβλέψιμου οικονομικού σοκ, που

επιφέρει μείωση του πραγματικού του εισοδήματος. Δεν είναι, ωστόσο, απαραίτητο να υποστεί μείωση το επίπεδο της κατανάλωσής του, εφόσον υπάρχουν διαθέσιμα περιουσιακά αγαθά, τα οποία θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως ασφαλιστική δικλείδα. Έτσι, η φτώχεια σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή (στιγμαία φτώχεια) διαφέρει από την παρατεταμένη μακροχρόνια φτώχεια.

Χρηματοπιστωτικός αποκλεισμός

Όσο η οικονομική ύφεση επιδεινώνεται, όσο οι αμοιβές μένουν στάσιμες ή μειώνονται και τα επιδόματα που συμπληρώνουν τις αποδοχές εξανemizονται, πολλά νοικοκυριά υπερχρεώνονται σε τέτοιο βαθμό που δεν έχουν πλέον τη δυνατότητα να εξυπηρετήσουν τα χρέη τους. Καθώς δεν διαθέτουν αξιόπιστη αγοραστική δύναμη, χωρίς δυνατότητες απεγκλωβισμού από την υπερχρέωση, οδηγούνται σε χρηματοπιστωτική περιθωριοποίηση και αδυνατούν να συμμετέχουν στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι συνταξιούχοι, οι μόνοι γονείς (κυρίως γυναίκες), οι μετανάστες και άλλες κοινωνικές ομάδες, συγκαταλέγονται, συνήθως, μεταξύ των ομάδων που αντιμετωπίζουν αποκλεισμό από τις επίσημες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Εκείνοι που δεν έχουν πρόσβαση στις υπάρχουσες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και αγαθά στρέφονται συνήθως σε άτυπους δανειστές, που τους χρεώνουν με υπερβολικά επιτόκια και σκληρές ποινικές ρήτρες, όταν τα δάνεια δεν αποπληρώνονται έγκαιρα. Επίσης, οι χρηματοοικονομικά αποκλεισμένοι είναι πιο ευάλωτοι σε είδη κινδύνων που μπορούν να καλυφθούν από ασφάλιση (π.χ. ασφάλεια ζωής, κατοικίας, υγείας ή ιδιωτική σύνταξη κ.λπ.). Τα άτομα που δεν μπορούν να διαχειριστούν το εισόδημα που λαμβάνουν αντιμετωπίζουν μια σειρά προβλημάτων όταν συνταξιοδοτηθούν, όπως, π.χ., την έλλειψη αποταμίευσης, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα δίχτυ ασφαλείας σε οποιονδήποτε μη αναμενόμενο κίνδυνο. Ο χρηματοπιστωτικός αποκλεισμός στη χώρα μας και σε άλλες χώρες της ΕΕ συνδέεται συχνά με τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, δηλαδή νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν δυσκολία να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, να αποπληρώσουν τα δάνεια τους, να πληρώσουν το ενοίκιο τους ή άλλους τρέχοντες λογαριασμούς.

Υπερχρεωμένα νοικοκυριά

Τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά είναι, κατά μέσο όρο, λιγότερο φτωχά από ό,τι τα άτομα χωρίς τραπεζικό λογαριασμό. Η εργασιακή εφεδρεία καθώς και η μείωση στους μισθούς και στα επιδόματα του δημόσιου τομέα θα επηρεάσουν τα άτομα της μεσαίας τάξης, τα οποία θα αδυνατούν να εκπληρώσουν τις τρέχουσες οφειλές τους, με πιθανή υποβολή αίτησης πτώχευσης στις τράπεζες από τις οποίες έχουν λάβει στεγαστικό, άλλου τύπου καταναλωτικό δάνειο ή πιστωτικές κάρτες, των οποίων το χρέος αδυνατούν να αποπληρώσουν.

Στην Ελλάδα, η φτώχεια των ανέργων από 37% το 2008 αυξήθηκε σε 37,9%. Με δεδομένη την αύξηση της ανεργίας (8,6% τον Ιούνιο του 2009, 11,6% τον Ιούνιο του 2010 και 16% τον Ιούνιο του 2011),³² η κατάσταση στην ομάδα των ανέργων αναμένεται να επιδεινωθεί κατά το επόμενο χρονικό διάστημα. Τα παιδιά φαίνεται να συνιστούν μία ιδιαίτερα ευάλωτη κοινωνική ομάδα, όπως, επίσης, και οι μόνοι γονείς (27,1% το 2008 και 32,1% το 2009), τα νοικοκυριά με πάνω από τρία εξαρτώμενα παιδιά (27,2% το 2008 και 28,6% το 2009) καθώς και τα μονοπρόσωπα νοικοκυριά ηλικιωμένων (άνω των 65 ετών). Οι μετανάστες εργαζόμενοι, νόμιμοι ή χωρίς επίσημα χαρτιά, είναι επίσης ιδιαίτερα ευάλωτοι στην τρέχουσα οικονομική ύφεση, και μάλιστα εκείνοι που μετανάστευσαν με τις οικογένειές συχνά αναγκάζονται να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Ο κίνδυνος φτώχειας των μεταναστών, από 32,7% το 2008, αυξήθηκε σε 36,5% το 2009. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες φαίνεται ότι έχουν καλύτερες προοπτικές από άλλες. Τα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, οι συνταξιούχοι και οι γυναίκες είχαν μεγαλύτερες εισοδηματικές αυξήσεις την περίοδο πριν από την οικονομική ύφεση, με αποτέλεσμα η εξέλιξη αυτή να είναι ευνοϊκή, τουλάχιστον στο αρχικό στάδιο της κρίσης. Το 11% του πληθυσμού αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες σε τουλάχιστον τέσσερις από τις εννέα, συνολικά, διαστάσεις της υλικής στέρησης, ενώ σε ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά κυμαίνεται ο δείκτης έντασης της εργασίας.

Η πτώση κάτω από το όριο της φτώχειας ή ο φόβος του κοινωνικού αποκλεισμού αφορούν όσους ισορροπούσαν οριακά πάνω από αυτό το όριο και ανήκαν σε μία από τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες. Γεγονότα που σχετίζονται με την οικογένεια (όπως, π.χ., διάλυση γάμου, απόκτηση παιδιού κ.λπ.) έχουν μεγάλη σημασία για τη μέτρηση της στιγμιαίας φτώχειας, ενώ γεγονότα όπως, π.χ., η αλλαγή κριτηρίων επιλεξιμότητας για τη χορήγηση επιδόματος, η μείωση του εισοδήματος, η εργασιακή εφεδρεία και η ανεργία είναι πιο σημαντικά για τους μακροχρόνια φτωχούς ή κοινωνικά αποκλεισμένους. Τα νοικοκυριά μεταβάλλουν το πρότυπο της κατανάλωσής τους όσον αφορά τα αγαθά εστίασης π.χ. με μείωση της κατανάλωσης για φαγητό με την αγορά φθηνότερων υποκατάστατων προϊόντων, καθώς και άλλα αγαθά και υπηρεσίες, όπως, π.χ., μείωση των δαπανών μετακίνησης (με συχνότερη χρήση των δημόσιων μεταφορικών μέσων και περιορισμό της χρήσης ταξί ή ΙΧ) ή μείωση της χρήσης των υπηρεσιών του ιδιωτικού τομέα της υγείας. Σε άλλες περιπτώσεις υιοθετούνται περισσότερο ενεργητικές στρατηγικές, οι οποίες περιλαμβάνουν τη χρήση οικονομικού και ανθρώπινου κεφαλαίου, με αύξηση των μελών του νοικοκυριού που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας, αύξηση των ωρών απασχόλησης (π.χ. με δεύτερη εργασία), πώληση διαρκών καταναλωτικών αγαθών (όπως εξοχικών κατοικιών ή αυτοκινήτων), κατανάλωση της ήδη υπάρχουσας αποταμίευσης, δανεισμό και μετανάστευση. Επίσης, οι άτυπες και επισφαλείς μορφές εργασίας έχουν πολλαπλασιαστεί. Οι εργοδότες ενδιαφέρονται, πολύ περισσότερο απ' όσο στο παρελθόν, για την πρόσληψη αδήλωτων εργαζομένων, τους οποίους θα μπορούν να εκμεταλλευτούν περισσότερο, είτε με χαμηλότερους μισθούς, είτε επιμηκύνοντας τις ώρες απασχόλησής τους. Αυτό συνεπάγεται την πλήρη απουσία εργατικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (εύκολες απολύσεις, άδεια χωρίς αποδοχές,

κ.λπ.) για τους «παράνομα» εργαζόμενους. Επίσης, επεκτείνεται η χρήση πίστωσης για την καθημερινή επιβίωση, καθώς και η τοκογλυφία, που καλύπτει την ανάγκη άμεσου δανεισμού. Τέλος ενώ εν γένει από τη μια πλευρά μπορεί να αυξάνουν το εισόδημα και να μειώνουν την εισοδηματική φτώχεια, σε περιπτώσεις που μια νόμιμη, ημινόμιμη ή παράνομη δραστηριότητα έχει επιτυχή έκβαση. Από την άλλη πλευρά, όμως, πολλές από αυτές τις ενέργειες εμπεριέχουν νέους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους κινδύνους, των οποίων το εύρος μπορεί να κυμαίνεται από την ανασφάλιστη εργασία μέχρι και τη φυλάκιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

5.1 ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να ορίζουμε την έννοια δημόσιο χρέος και να το διαχωρίσουμε από την έννοια του ελλείμματος. Η χώρα παρουσιάζει έλλειμμα όταν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδά της με αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης το δανεισμό ο οποίος δημιουργεί χρέος. Το χρέος αυξάνεται όταν η χώρα έχει ήδη χρέος από προηγούμενα έτη επειδή είχε έλλειμμα συνεπώς γίνεται κατανοητό ότι το έλλειμμα σε ένα έτος αυξάνει το χρέος και το χρέος που προέρχεται από προηγούμενα έτη αυξάνει το έλλειμμα στο τρέχον έτος. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι τόκοι που αφορούν το έτος, εφόσον αυτό προέρχεται από δανεισμό αποτελεί δαπάνη για το τρέχον έτος με κίνδυνο τη δημιουργία ελλείμματος.

Στην Ελλάδα το χρέος αυξήθηκε από το 1980 και έπειτα και συνέχισε να αυξάνεται με μικρότερο ρυθμό από το 1990 έως και το 2010. Η επίπτωση του στην ελληνική οικονομία ήταν η πρόκληση μείωσης των παραγωγικών επενδύσεων και αύξηση της κατανάλωσης. Επιπλέον καταναλώνονταν χρήματα πέρα από τις δυνατότητες της χώρας πιο συγκεκριμένα τα χρήματα που δανειζόταν η εκάστοτε κυβέρνηση από το εξωτερικό. Η Ελλάδα συσσώρευσε εξωτερικό χρέος λόγω του δανεισμού από ξένους βασικά και όχι επειδή ο ιδιωτικός τομέας δανείστηκε από ξένους. Για το δεύτερο δεν συνέβη όπως συνέβη σε άλλες χώρες επειδή οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας το οποίο ορίζεται ως τμήμα του εξωτερικού χρέους που συσσωρεύτηκε από την κυβέρνηση ανήλθε στο 89% του ΑΕΠ το 2009 δηλαδή επί της ουσίας το εξωτερικό χρέος ταυτίστηκε με το εξωτερικό δημόσιο χρέος. Στην πραγματικότητα η χώρα δανειζόμενη από το εξωτερικό καταναλώνει περισσότερα από αυτά που παράγει αυτό συμβαίνει επειδή η κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές στις οποίες οι χώρα προβαίνει χρησιμοποιώντας τα χρήματα που δανείζεται. Τα χρήματα του δανεισμού χρησιμοποιήθηκαν για μισθούς δημοσίων υπαλλήλων, συντάξεων, πληρωμών σε προμηθευτές του κράτους. Επιπλέον ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε γιατί η Ελλάδα έκανε εισαγωγές περισσότερες από ότι εξαγωγές και επειδή οι μεταβιβάσεις από το εξωτερικό μειώθηκαν λόγω των εισροών από την Ε.Ε. οι οποίες μειώθηκαν αφού εντάχθηκαν στην Ε.Ε. φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα και επειδή η Ελλάδα κλήθηκε να πληρώσει μεγαλύτερους τόκους στο εξωτερικό της χρέος. Τέλος το χρέος αυξήθηκε με τις επενδύσεις για την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Επιπλέον

οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων μειώθηκαν και δεν επαρκούσαν για την αγορά ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση.

Η ανάγκη αποπληρωμής του χρέους είναι ιδιαίτερα επιτακτική για την έξοδο από την οικονομική κρίση. Με βάση όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι για να αποπληρωθεί το χρέος πρέπει να μειωθεί το έλλειμμα. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι το μέρος του ελλείμματος που δεν αφορά πληρωμές τόκων ορίζεται ως πρωτογενές έλλειμμα. Ουσιαστικά δεν προστίθεται χρέος όταν το πρωτογενές έλλειμμα είναι μηδενικό, ενώ όταν παρουσιάζει τιμές μεγαλύτερες του μηδενικού δημιουργείται μεγαλύτερο χρέος. Το 2009 το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε σε 8,5% καθιστώντας αδύνατη την αποπληρωμή του χρέους. Αυτό που πρέπει να γίνει είναι η δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος το οποίο θα πρέπει να ξεπεράσει τις πληρωμές των τόκων χρέους ώστε το συνολικό έλλειμμα να μειωθεί και συνεπώς το χρέος. Θετική εξέλιξη αρχικά θα ήταν ακόμα και το να παραμείνει το χρέος σταθερό, αυτό θα ήταν απόρροια ενός μηδενικού ελλείμματος το οποίο συμβαίνει όταν το πρωτογενές πλεόνασμα είναι ίσο με τις πληρωμές των τόκων του χρέους. Ασφαλώς μία προφανής και εύκολη λύση για την αποπληρωμή του χρέους είναι η αύξηση της φορολογίας.

Η μείωση του χρέους συνδέεται άμεσα με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνική οικονομίας και την βελτίωση των δημόσιων οικονομικών. Μια χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από ότι εισαγωγές. Για να καταστεί αυτό δυνατό πρέπει να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα. Η σχέση χρέους, ελλείμματος και ανταγωνιστικότητας είναι δυναμική δηλαδή όσο μεγαλύτερο είναι το έλλειμμα τόσο μεγαλώνει το χρέος, όσο χαμηλότερη είναι η ανταγωνιστικότητα μεγαλώνει το έλλειμμα .. Το γεγονός ότι η Ελλάδα συνδυάζει υψηλό χρέος, μεγάλο έλλειμμα και χαμηλή ανταγωνιστικότητα οδηγεί στη δυσκολία δανεισμού με χαμηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Άρα πρέπει τα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας να βελτιωθούν, να δημιουργηθεί πρωτογενές πλεόνασμα και η οικονομία της να γίνει πιο ανταγωνιστική. Συνήθως τα μέτρα που μπορούν να παρθούν για τη βελτίωση των δημόσιων οικονομικών αφορούν αύξηση της φορολογίας, περικοπές των συντάξεων και των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων. Αυτά βέβαια δεν αρκούν για να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα του δημοσίου τομέα και η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Στα μέτρα που πρέπει να παρθούν προς αυτή την κατεύθυνση είναι σημαντικό να αφορούν την παιδεία και την έρευνα εφόσον επηρεάζουν την ανάπτυξη μιας χώρας με αποτελέσματα τα οποία δεν είναι ιδιαίτερα άμεσα.

5.2 ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Η Ελλάδα σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών της Ε.Ε. παρουσιάζει σημαντικές διαφορές. Σύμφωνα με τη Eurostat κατά το έτος 2007 τα συνολικά έσοδα της Ελλάδας ως ποσοστό επί του ΑΕΠ σε σύγκριση με το μέσο όρο των 27 χωρών της Ε.Ε. είναι 39,7% έναντι 44,9%. Οι έμμεσοι φόροι ως ποσοστό επί του ΑΕΠ ήταν 12,5% για την Ελλάδα έναντι 13,5% του μέσου όρου των 27 χωρών της Ε.Ε.. Οι άμεσοι φόροι ως ποσοστό επί του ΑΕΠ ανέρχονται 7,9% έναντι 13,4%. Οι κοινωνικές εισφορές 13,4 % έναντι 13,5%. Οι συνολικές δαπάνες ως ποσοστό επί του ΑΕΠ ανέρχονται σε 45% για την Ελλάδα έναντι 45,7% για το μέσο όρο των 27 χωρών της Ε.Ε.. Η ενδιάμεση κατανάλωση ως ποσοστό του ΑΕΠ ανέρχεται σε 5,7% έναντι 6,4%. Οι αποδοχές των εργαζομένων ανέρχονται σε 11,2% έναντι 10,4%, οι τόκοι σε 4,4% έναντι 2,7% και οι κοινωνικές παροχές ως ποσοστό επί του ΑΕΠ σε 17,6% έναντι 19,1%.

Σε σχέση με τα έσοδα η βασική διαφορά μεταξύ της Ελλάδας και των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών έγκειται στο γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση παρουσιάζει αδυναμία στη συλλογή των φόρων και βασικά στην συλλογή των άμεσων φόρων. Αυτό είναι αποτέλεσμα κυρίως της φοροδιαφυγής. Βέβαια το 2010 η οικονομική κρίση και ύφεση επηρέασε αρνητικά τα δημόσια οικονομικά όλων των χωρών. Αν όμως είχε εξαλειφθεί η φοροδιαφυγή θα είχε δημιουργηθεί πρωτογενές πλεόνασμα το 2010.

Η κυβέρνηση πρέπει να αντιμετωπίσει άμεσα τη φοροδιαφυγή διότι στο βαθμό που η κυβέρνηση καταφέρνει να συλλέξει φόρους από όλους τους πολίτες σε αντιστοιχία με τα εισοδήματά τους το έλλειμμα είναι πολύ μικρότερο και κατά συνέπεια το χρέος. Δεν αρκεί βέβαια αυτό θα πρέπει αν υπάρχει ταυτόχρονη μείωση των δαπανών. Η φοροδιαφυγή εν γένει δημιουργεί χαμηλά δημόσια οικονομικά και αποτελεί τροχοπέδι στην παροχή δημόσιων υπηρεσιών που αφορούν την παιδεία και την υγεία σε σύγκριση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Η φοροδιαφυγή προκαλεί ανισότητα στο φορολογικό σύστημα και αυτή γίνεται κυρίως από τους πλούσιους παρά από τους φτωχούς. Στην πραγματικότητα ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα οφείλει να στοχεύει στην αναδιανομή του εισοδήματος από τους πλούσιους στους φτωχούς. Επιπλέον έχει αρνητική επίδραση στην υψηλή τεχνολογία και στην ανάπτυξη, γιατί η υψηλή τεχνολογία απαιτεί μεγάλες επενδύσεις οι οποίες μπορούν να γίνουν βασικά από μεγάλες επιχειρήσεις που η φοροδιαφυγή γίνεται εύκολα αντιληπτή.

Η ανάγκη για τακτικούς ελέγχους σε πρόσωπα και επιχειρήσεις είναι επιτακτική. Είναι σκόπιμο η επιλογή να γίνεται τυχαία ώστε να ελέγχονται και άτομα που δεν φαίνεται να φοροδιαφεύγουν. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη σε αυτό το σημείο και το φαινόμενο της διαφθοράς των προσώπων που εκτελούν τακτικούς ελέγχους, αυτό μπορεί να συμβεί αν όσοι κάνουν έλεγχο σε μία επιχείρηση ή πρόσωπο να

παραμένουν ανώνυμοι. Επιπλέον θα πρέπει σε αυτές τις περιπτώσεις τέτοιοι υπάλληλοι να θεωρείται ότι έχουν διαπράξει αδίκημα και να έχουν την αντίστοιχη ποινή. Οι αποδείξεις και οι φορολογικές δηλώσεις θα πρέπει να διασταυρώνονται άμεσα και ένας τρόπος για να θεωρεί κανείς αυτονόητο το να παρέχει αποδείξεις για την υπηρεσία του είναι να υπάρξει έκπτωση φόρου για τις συγκεκριμένες δαπάνες. Επίσης η φοροδιαφυγή μειώνεται όταν σε ιατρικές υπηρεσίες οι καταβολές χρημάτων γίνονται στο ταμείο ασφάλισης υγείας του ασθενή και όχι στους γιατρούς.

Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα χρησιμοποιεί μεγάλο ποσοστό των πόρων που διαθέτει δηλαδή απλά ξοδεύει τεράστιο ποσό χρημάτων για την πληρωμή των δημοσίων υπαλλήλων. Το θέμα βέβαια δεν είναι μόνο οι πόροι που δαπανά σε μισθούς για τους δημοσίους υπαλλήλους αλλά αν ο δημόσιος τομέας διακρίνεται από υψηλή παραγωγικότητα. Αν η παραγωγικότητα είναι υψηλή θα σήμαινε ότι οι πόροι καταναλώνονται σωστά. Γενικά η παραγωγικότητα μετράται σε κάθε ιδιωτική επιχείρηση και το ίδιο θα έπρεπε να συμβαίνει και στο δημόσιο τομέα. Ακόμα και αν ο δημόσιος τομέας παρουσιάζει ουσιαστικές διαφορές από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις οι δείκτες ποιότητας θα μπορούσαν να υπολογιστούν και οι δημόσιοι οργανισμοί να αξιολογούνται σε σχέση με την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν αλλά και τους πόρους που καταναλώνονται σε αυτούς. Το γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας έχει καταστεί ακόμα και μέχρι σήμερα εργοδότης ατόμων με πολιτικές διασυνδέσεις και κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι πελατειακές σχέσεις μεταξύ πολιτικών και πολιτών οδήγησε στο να μην είναι αποτελεσματικός. Σχετική μελέτη για την παραγωγικότητα των δημοσίων υπαλλήλων σε συγκεκριμένο πλην όμως τομέα: την παιδεία υλοποίησε ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη για την εκτίμηση της ποιότητας της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η μελέτη έδειξε έναν σημαντικό αριθμό ελληνικών πανεπιστημίων τα οποία συμπεριλαμβάνονται στα 500 κορυφαία πανεπιστημιακά ιδρύματα των χωρών της Ε.Ε.. Τα αποτελέσματα βέβαια είναι χαμηλότερα για την Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες 27 χώρες της Ε.Ε. γεγονός ιδιαίτερα ανησυχητικό διότι θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ένα μορφωμένο εργατικό δυναμικό συμβάλει στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

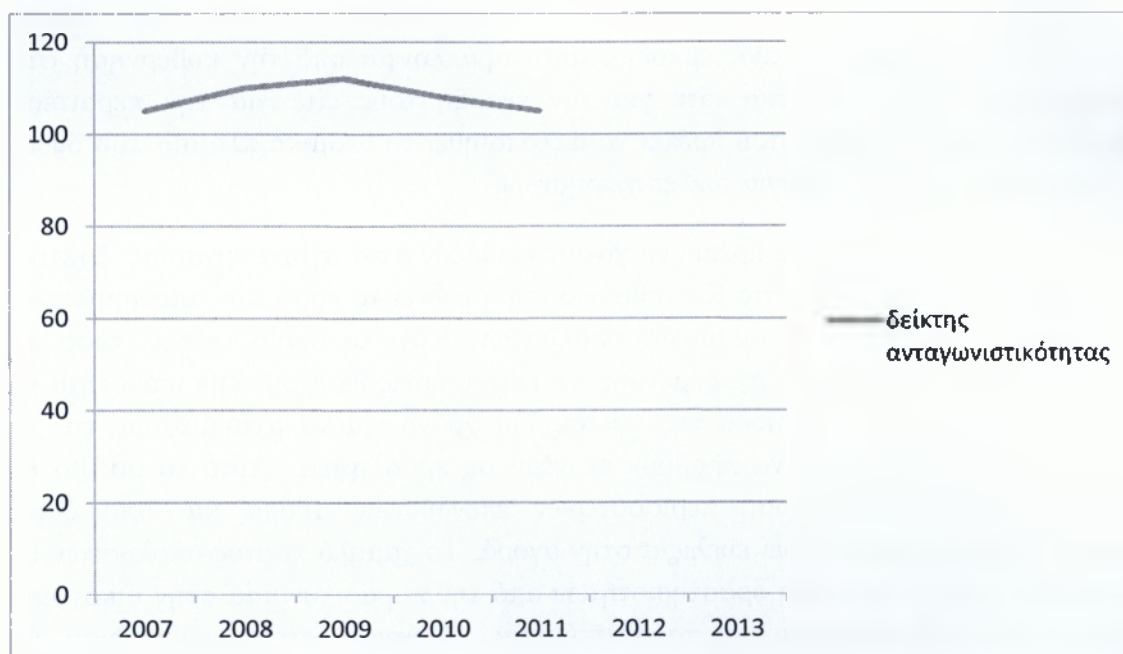
Τα περιθώρια αύξησης της παραγωγικότητας στην παιδεία είναι μεγάλα και είναι ένας τρόπος εξοικονόμησης χρήματος με την προϋπόθεση βέβαια στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση να απασχολούνται λιγότεροι εκπαιδευτικοί και ταυτόχρονο έλεγχο της παραγωγικότητάς τους χωρίς βέβαια να παραγκωνίζεται ότι οι εκπαιδευτικοί αποτελούν μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος. Γνωρίζουμε ότι η παραγωγικότητα των εργαζομένων αυξάνεται όταν παρέχονται κίνητρα προκειμένου να αυξήσουν τις επιδόσεις τους κάτι που δεν συμβαίνει στον δημόσιο τομέα της Ελλάδας. Τα κίνητρα θα πρέπει να συνοδεύονται και από ανακατανομή φόρων. Επιπλέον θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και εδώ ο παράγοντας διαφθορά. Το 2009 η οργάνωση Διεθνής Διαφάνεια κατέταξε την Ελλάδα ως το πιο διεφθαρμένο μέλος της Ε.Ε. και έχει παρόμοιες επιπτώσεις με αυτές της φοροδιαφυγής. Επομένως θα πρέπει να ληφθούν άμεσα και επιτακτικά μέτρα για την καταπολέμησή της όπως αυστηρές ποινές, εκσυγχρονισμός των

λογιστικών μεθόδων, παροχή κινήτρων αποδοτικότητας εργαζομένων, εξάλειψη γραφειοκρατικών εμποδίων.

Αλλαγές πρέπει να γίνουν και στο συνταξιοδοτικό σύστημα. Ήδη το 2009 ψηφίστηκε σχετικά απαραίτητη μεταρρύθμιση στο Κοινοβούλιο. Η ηλικία συνταξιοδότησης από τα 58 έτη αυξήθηκε τη στιγμή που στον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη ο μέσος όρος είναι τα 63,2 έτη. Οι συνταξιοδοτικές εισφορές στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 7,5% του ΑΕΠ ενώ οι συνολικές κοινωνικές εισφορές το 13,4% του ΑΕΠ. Επομένως απαιτείται μείωση των συντάξεων κατά 30%, βέβαια η μείωση των συντάξεων θα έχει ως αποτέλεσμα υψηλότερο ποσοστό φτώχειας στις μεγαλύτερες ηλικίες. Η καλύτερη λύση έγκειται στην εφαρμογή συνδυασμού 2 συστημάτων του funded και του pay-as-you-go.

5.3 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Δείκτης ανταγωνιστικότητας (σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος)

Η ελληνική οικονομία προκειμένου να γίνει ανταγωνιστική πρέπει να είναι σε θέση να προσφέρει καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας με αντίστοιχα υψηλά εισοδήματα. Όταν η οικονομία δεν είναι ανταγωνιστική και τα εισοδήματα δεν είναι υψηλά σημαίνει ότι τα χρήματα εισέρχονται από το εξωτερικό υπό την μορφή

μεταβιβάσεων ή εξωτερικού δανεισμού. Όμως, οι μεταβιβάσεις οι οποίες εισρέουν βασικά από την Ε.Ε. δεν θα υπάρχουν για πάντα και ο εξωτερικός δανεισμός θα έχει ως συνέπεια την μείωση εισοδημάτων μελλοντικά. Περιθώρια βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας στην Ελλάδα υπάρχουν και θα πρέπει να ακολουθηθούν συγκεκριμένα βήματα. Ενώ στην Ελλάδα υπάρχουν κανόνες που διέπουν την λειτουργία των αγορών κάτι το οποίο αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας, η ανταγωνιστικότητάς της παραμένει χαμηλή. Κάτι το οποίο σίγουρα πρέπει να αλλάξει είναι οι ρυθμίσεις που προωθούν την εύρυθμη λειτουργία των αγορών να εφαρμόζονται αυστηρότερα. Δεν αρκεί όμως μόνο αυτό απαραίτητο και εδώ είναι ένα μορφωμένο εργατικό δυναμικό ώστε να αυξηθεί η παραγωγικότητα των επιχειρήσεων που υπάρχουν, να προσελκύσουν νέες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των προηγμένων τεχνολογιών στη σημασία των οποίων αναφορά έχει γίνει παραπάνω. Για να συμβεί αυτό βελτιώσεις πρέπει να γίνει αρχικά στην παιδεία.

Αλλαγές πρέπει να γίνουν και στην αγορά προϊόντων. Επιβεβλημένη είναι η μείωση των ρυθμίσεων που εμποδίζουν την είσοδο νέων επιχειρηματιών σε πολλούς επιχειρηματικούς κλάδους και επαγγέλματα, αφενός επειδή οι νέες επιχειρήσεις που εισέρχονται στον κλάδο ενδέχεται να είναι περισσότερο παραγωγικές από τις ήδη υπάρχουσες και αφετέρου ο ανταγωνισμός με την είσοδο νέων επιχειρήσεων σε ένα κλάδο αυξάνεται λόγω της αύξησης του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων. Το αποτέλεσμα είναι οι τιμές των προϊόντων να μειώνονται στον συγκεκριμένο κλάδο προσφέροντας όφελος σε επιχειρήσεις άλλων κλάδων. Διορθώσεις θα πρέπει επίσης να γίνουν σε γραφειοκρατικά εμπόδια που επιβάλλονται από την κυβέρνηση στις επιχειρήσεις όταν πρόκειται είτε για την έναρξή τους είτε για την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Ως εκ τούτου πρέπει να απλοποιηθεί το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη σύσταση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Καίριες μετατροπές πρέπει να γίνουν επιπλέον στην αγορά εργασίας. Σχετική μεταρρύθμιση ψηφίστηκε στο Κοινοβούλιο που μειώνει το ποσό των αποζημιώσεων και αυξάνει τα όρια των ομαδικών απολύσεων. Κάτι το οποίο ωφελεί τόσο τις επιχειρήσεις όσο και τους εργαζομένους. Οι επιχειρήσεις θα έχουν την ικανότητα να επιβιώσουν έτσι στην περίοδο της ύφεσης και χρόνο για να ανακάμψουν και να γίνουν κερδοφόρες ώστε να προβούν εκ νέου σε προσλήψεις. Αυτό το μοτίβο θα οδηγήσει στην προσέλκυση περισσότερων επενδύσεων ακόμα και από ξένες επιχειρήσεις διότι προσδίδει ευελιξία στην αγορά. Το χαμηλό κόστος απολύσεων θα προκαλέσει τη μετακίνηση δραστηριοτήτων από την παραοικονομία στην οικονομία και έτσι οι εργαζόμενοι θα προστατεύονται καλύτερα και η κυβέρνηση θα συγκεντρώνει περισσότερα χρήματα από τους φόρους και τις κοινωνικές εισφορές. Σε σχέση με τους εργαζομένους άμεσα θα ζημιωθούν από αυτό μακροπρόθεσμα όμως θα έχουν δημιουργηθεί για αυτούς περισσότερες και καλύτερες αμειβόμενες θέσεις εργασίας, ενώ θα ευνοηθούν οι άνεργοι, κυρίως οι νέοι οι οποίοι θα βρουν ευκολότερα εργασία.

Επιπλέον, πρέπει να γίνει αποκέντρωση μεγάλου μέρους των εργασιακών διαπραγματεύσεων σε επίπεδο επιχειρήσεων. Ζητήματα όπως οι αμοιβές και οι συνθήκες εργασίας πρέπει να συμφωνούνται μεταξύ εργαζομένων και επιχειρήσεων. Μια ευέλικτη αγορά εργασίας πρέπει να συνοδεύεται από ένα καλά σχεδιασμένο σύστημα κατά της ανεργίας. Ένας τρόπος για να καταστεί αυτό δυνατό είναι οι εργαζόμενοι να συγκεντρώνουν εισφορές σε ένα ταμείο ανεργίας τις οποίες θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν σε περιόδους ανεργίας.

Είναι βέβαιο ότι τα μέτρα για την αντιμετώπισή τους θα κριθούν για την αποτελεσματικότητά τους και θα διδάσκονται ως ορθό ή ατυχές παράδειγμα στα πανεπιστήμια για πολλά χρόνια. Σήμερα, στο μέσον αυτής, μπορούμε να διαγνώσουμε ότι η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση του κατάλληλου μείγματος νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο. Το κρίσιμο ερώτημα, σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, είναι πως εκείνοι που ευθύνονται για την κρίση θα πληρώσουν, χωρίς να υπάρξουν αδικαιολόγητες απώλειες στο παραγόμενο προϊόν (ΑΕΠ). Η νομισματική πολιτική αντέδρασε με δύο τρόπους: χαλαρώνοντας τη στάση της μειώνοντας τα επιτόκια και παρέχοντας ενέσεις ρευστότητας στο σύστημα. Παράλληλα, διατέθηκαν αφειδώς δισεκατομμύρια ευρώ, στερλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες για την παροχή ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μια στην άλλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες Libor και Euribor παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του πλανήτη γνώρισαν δραματικές απώλειες το 2008, κοντά ή και άνω του 50%. παρά τις παρεμβάσεις των νομισματικών αρχών η πορεία προς την ομαλότητα στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου ήταν αργή και εύθραυστη. Ήταν φανερό, ότι η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής ήταν απαραίτητη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ συνέστησαν την στήριξη της οικονομίας μέσω υιοθέτησης «δημοσιονομικών πακέτων» ώστε η οικονομική πολιτική να δράσει αντικυκλικά στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα. Τέτοια δημοσιονομικά πακέτα υιοθετήθηκαν από οικονομίες όπως των ΗΠΑ, της Ε.Ε., της Ιαπωνία, του Ηνωμένου Βασιλείου, ακόμη και της Κίνας, συνδυασμένου ύψους τρισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Τα «δημοσιονομικά πακέτα» περιλαμβάνουν, εκτός από μέτρα διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης.

Ενώ η νομισματική πολιτική ενδείκνυται να χρησιμοποιείται σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει αρκετή επιφυλακτικότητα για τη χρήση της δημοσιονομικής πολιτικής σε «κανονικές συνθήκες». Υπό το φως αυτών των εξελίξεων όλοι συμφωνούν για τη χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής αλλά αναπτύσσονται δύο κυρίως «σκέψεις» για το μέγεθος και την κατεύθυνση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Από τη μια πλευρά όσοι υποστηρίζουν ότι γενικές και εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις είναι η μόνη λύση για να αποφύγουμε

μια παρατεταμένη ύφεση. Κατά αυτή την άποψη ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις πολύ αργά και πολύ λίγο και όχι το αντίθετο. Από την άλλη πλευρά, όσοι (Γερμανία) τονίζουν ότι δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για όλα τα κράτη και, σε κάθε περίπτωση, οι όποιες δημοσιονομικές παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι «έγκαιρες, προσωρινές και στοχευμένες», ώστε να μη θέτουν σε διακινδύνευση τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Για την άσκηση ελεγκτατικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχουν τα κατάλληλα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας. Εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα, πέραν των ήδη νομοθετημένων μειώσεων των φορολογικών συντελεστών και ορισμένων «στοχευμένων» δαπανών, θα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους με μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες. Ήδη, ακόμη και με τα σημερινά επίπεδα ελλείμματος και χρέους, η εκτίναξη των περιθωρίων (spreads) των ελληνικών ομολόγων έναντι των γερμανικών, επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό με σημαντικό επιπλέον κόστος εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους. Επιπλέον, όταν οι δημόσιες δαπάνες είναι ήδη υψηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι πιθανότερο ότι οριακά θα είναι μάλλον ατελέσφορες. Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για να μας βοηθήσει να εξέλθουμε από την παρούσα κρίση προϋποθέτει την ύπαρξη «ώριμων» επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής των να έχει άμεσα αποτελέσματα. Έτσι, ο χρόνος που μεσολαβεί από την λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, είναι τέτοιος που δεν θα συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης αλλά θα λειτουργήσει πιθανότητα πληθωριστικά, σε άλλη φάση του οικονομικού κύκλου. Επιπλέον, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να επιλεγούν βιαστικά δημόσιες επενδύσεις με κριτήριο τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων, αμφίβολου άμεσου ή μελλοντικού πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος για την κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, στη χώρα μας οι ήδη εγκεκριμένες επενδύσεις που συνδέονται με την υλοποίηση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα, αποτελούν ικανή ασφαλιστική δικλείδα και το μόνο που μπορεί να συστηθεί είναι ενδεχομένως η επιτάχυνση υλοποίησής των. Όμως, η τεχνητή διόγκωση τους μπορεί να υποβαθμίσει την ποιότητα των δημοσίων δαπανών και το επίπεδο απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων.

Οι κυβερνήσεις, όμως, που έχουν μικρότερα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας, πιθανόν να φανούν, από ανάγκη, περισσότερο καινοτόμες και εφευρετικές στους τρόπους αντιμετώπισης των συνεπειών της κρίσης. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και η χώρα μας. Έτσι, ενδεχομένως η κρίση να αποτελέσει την αφορμή για εντατικοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Όμως, όλες οι μεταρρυθμίσεις δεν είναι εύκολο να προχωρήσουν σε περιβάλλον κρίσης, γιατί απλά δεν υπάρχουν δημοσιονομικά περιθώρια για να αποζημιωθούν, συνήθως προκαταβολικά, εκείνοι οι οποίοι νιώθουν ότι θίγονται από αυτές. Άλλες μεταρρυθμίσεις όμως, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προχωρήσουν, καθώς μπροστά στο «κοινό καλό», που σε περιβάλλον κρίσης γίνεται ευκολότερα αντιληπτό και περισσότερο πειστικό, κάμπτονται οι συντεχνιακές αντιδράσεις.

Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το συνολικό έλλειμμα θα έχει αρνητικό πρόσημο και το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα ισούται με τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το έλλειμμα μηδενίζεται και το χρέος θα παραμένει σταθερό. Παρόλο που για τη μείωση του χρέους απαιτείται αρνητικό έλλειμμα. Επιθυμητά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα. Αν το ΑΕΠ της Ελλάδας διπλασιαζόταν ξαφνικά χωρίς καμία αλλαγή στο δημόσιο χρέος, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε πολύ μικρότερο πρόβλημα χρέους. Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει και να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει ιδιαίτερα αυξημένη σημασία λόγω του μεγάλου εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από εισαγωγές. Δεδομένου ότι η Ελλάδα εισάγει αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι εξάγει απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας ώστε οι εξαγωγές να υπερκεράσουν τις εισαγωγές.

Το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας είναι ο συνδυασμός υψηλού χρέους, Μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Άλλοι θέλουν να επανεπιβεβαιωθεί η μονιμότητα τους στο Δημόσιο, άλλοι να μην πληρώνουμε τόσους φόρους, άλλοι απλώς να σταματήσει αυτή η μαζική ψυχολογική παράκρουση που μας έχει πιάσει όλους. Η αντίδραση της κοινής γνώμης είναι σπασμωδική, καθώς η ενημέρωση της είναι ελλιπής και βασίζεται σε μισές αλήθειες και ολόκληρα ψέματα. Τα ΜΜΕ είτε είναι φιλοκυβερνητικά είτε λαϊκίζουν και υπεραπλουστεύουν την κατάσταση.

Το ελληνικό δημόσιο χρέος είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποπληρωθεί στο σύνολό του. Υπάρχουν απόψεις οι οποίες υποστηρίζουν ότι το ποσό που δεν θα αποπληρωθεί αντιστοιχεί σε ποσοστό άνω του 50%. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι στην περίπτωση που η Ελλάδα θα κατόρθωνε να έχει πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, το πλεόνασμά τους θα ήταν δύσκολο έως και ανέφικτο να καλύψει τον αυτοτροφοδοτούμενο ρυθμό αύξησης του χρέους εξαιτίας των μέχρι στιγμής τουλάχιστον επιτοκίων που μας δανείζει η τρόικα. Φαίνεται πως η Ε.Ε. και η Γερμανία δεν ενδιαφέρονται κατά κύριο λόγο να πάρουν πίσω τα δανεικά αλλά να μην τα χάσουν όλα. Το λογικό αποτέλεσμα σε αυτή την περίπτωση θα είναι ο ελληνικός προϋπολογισμός, εφόσον θα έχει ισοσκελιστεί, να επωμιστούν το χρέος που θα είναι ως τότε μη αποπληρωμένο η ΕΚΤ και οι εταίροι και να ελπίζουμε σε κάθε περίπτωση πως μέχρι τότε δεν θα έχουμε προβεί σε πώληση δημόσιας περιουσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

6.1 ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο εξορθολογισμός των δαπανών του δημοσίου τομέα.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών των Ελληνικών επιχειρήσεων.

Η προσέλκυση μεγάλης κλίμακας επενδύσεων τόσο από εγχώρια επενδυτικά κεφάλαια όσο και από το εξωτερικό.

Η μετατόπιση της παραγωγής προς των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών και η αποτελεσματική προώθηση συγκεκριμένων προϊόντων και υπηρεσιών, τα οποία έχουν συγκριτικά και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στις διεθνείς αγορές.

Η άρση των περιορισμών στην είσοδο νεοεισερχομένων επαγγελματιών και επιχειρηματιών σε μία ομάδα επαγγελμάτων και κλάδων.

Η χάραξη οικονομικής και επενδυτικής πολιτικής καθώς και συνολικού αναπτυξιακού σχεδίου της χώρας με κλαδική προσέγγιση.

Η αποκατάσταση της ρευστότητας στην αγορά. Προκειμένου να αποκατασταθεί η ρευστότητα θα πρέπει να ανακεφαλαιοποιηθούν οι Ελληνικές τράπεζες ομαλά και να μπορέσουν να αντλήσουν επιπλέον ρευστότητα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την διεθνή διατραπεζική αγορά. Επιπρόσθετα προκειμένου να αυξηθεί η ρευστότητα στην Ελληνική αγορά θα πρέπει να γίνει άριστη εκμετάλλευση του Ε.Σ.Π.Α. 2007-13 με στόχο να μην υπάρξουν αδιάθετοι πόροι.

Η δημιουργία νομοθετικών ρυθμίσεων για την προστασία επενδυτών και ειδικότερα των ξένων άμεσων επενδύσεων.

Η επίτευξη περαιτέρω διαγραφής δημόσιου χρέους και ευνοϊκότερων όρων αποπληρωμής του, προκειμένου αυτό να καταστεί εξυπηρετήσιμο.

Η επανεκκίνηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων καθώς και έργων Σ.Δ.Ι.Τ με έργα στοχευμένα και κοστολογικά ελεγχμένα.

Η εμπέδωση κλίματος αξιοπιστίας για την χώρα μας στο διεθνές γίγνεσθαι.

Η συνεπής εξυπηρέτηση των οικονομικών υποχρεώσεών μας προς το Δ.Ν.Τ και την Ε.Ε.

Η επίδειξη συνέπειας απέναντι στους Ευρωπαίους εταίρους μας.

Η αλλαγή της νοοτροπίας της εσωστρέφειας και η αλλαγή της νοοτροπίας της διασφάλισης μίας μόνιμης θέσης στο δημόσιο ως προοπτικής επαγγελματικής αποκατάστασης μεγάλου μέρους του πληθυσμού με παράλληλη στροφή του στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Η κατανόηση του γεγονότος ότι οι επιχειρήσεις δεν απευθύνονται σε μια αγορά 10.000.000 καταναλωτών αλλά σχεδόν σε κάθε καταναλωτή του πλανήτη.

Η δημιουργία κινήτρων τόσο στον Δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα τα οποία να συνδέονται με την αποτελεσματικότητα των εργαζομένων.

6.2 ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η απόλεια της πολυνομίας και της γραφειοκρατίας οι οποίες λειτουργούν σαν τροχοπέδη για τις επενδύσεις,

Η δημιουργία νέου σταθερού φορολογικού πλαισίου το οποίο να προάγει την επιχειρηματικότητα και να δίδει φορολογικά κίνητρα για νέες επενδύσεις στη χώρα μας. Επιπρόσθετα θα πρέπει να εγκαθιδρυθεί ένα νέο φορολογικό ήθος καθώς και κουλτούρα συμμόρφωσης στους φορολογικούς νόμους.

Η δημιουργία ενός, κοινώς αποδεκτού πλαισίου υποχρεώσεων και απαιτήσεων ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργαζόμενους το οποίο θα οδηγήσει σε μακρόχρονη περίοδο «εργασιακής ειρήνης».

Η υιοθέτηση μοντέλων πιστοποίησης όπως τα αντίστοιχα της Μεγάλης Βρετανίας τα οποία θα οδηγήσουν σταδιακά στην ανάπτυξη νοοτροπίας ποιότητας, τήρησης διαδικασιών και ελέγχων τόσο στις επιχειρήσεις όσο και στους εργαζόμενους και τους καταναλωτές.

Η συνεχής βελτίωση του επιπέδου γνώσης και ενημέρωσης των εργαζόμενων σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα με την παροχή ουσιαστικών κινήτρων από το κράτος προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η δημιουργία ενός σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος με αλλαγές και επικαιροποίηση του επιμέρους κανονιστικού πλαισίου όπως για παράδειγμα οι

διατάξεις αγορανομικού κώδικα, εμπορικού κώδικα, η απαλοιφή των επικαλύψεων και συναρμοδιοτήτων των εποπτικών φορέων.

Η αποδαιμονοποίηση και η αναβάθμιση, μέσω στοχευμένης κρατικής και θεσμικής επικοινωνίας, της έννοιας της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας.

Η δημιουργία χρηματοοικονομικής καινοτομίας με την δημιουργία νέων προϊόντων χρηματοδότησης επιχειρήσεων σε όλα τα στάδιά τους αλλά και επενδυτικών σχεδίων.

Η Σταδιακή εισαγωγή στο εκπαιδευτικό σύστημα θεμάτων και εννοιών σχετικά με την επιχειρηματικότητα, την οικονομία και τη διαχείριση.

Η δημιουργία, από πλευράς θεσμικών επαγγελματικών φορέων, βοηθημάτων και εργαλείων για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Η συνεχής προσπάθεια εμπέδωσης της έννοιας της διαφάνειας σε όλο το σύστημα.

Η ύπαρξη κινήτρων για την έρευνα και την καινοτομία.

Η σύνδεση του Πανεπιστημίου με την επιχειρηματικότητα και τις επιχειρήσεις.

Η διασύνδεση της έρευνας και της τεχνολογίας με τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα.

Η υποστήριξη των εξαγωγών.

Η συναίνεση όσο το δυνατόν περισσότερων πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων, στην προσπάθεια επίτευξης του νέου οράματος για την Ελλάδα του αύριο.

Το κτίσιμο εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και πολιτών, με την διαφάνεια και την ειλικρίνεια να αποτελούν τους θεμελιώδεις άξονες οικοδόμησης της.

Η έγκαιρη και έγκυρη επικοινωνία και ενημέρωση των πολιτών της χώρας για θέματα οικονομικής και κοινωνικής φύσεως.

Η ανάδειξη της κοινωνικής υπευθυνότητας των επιχειρήσεων και του κράτους σε σημαντική παράμετρο του νέου μοντέλου ανάπτυξης.

Η κατάρτιση σχεδίου επικοινωνίας της νέας Ελλάδας προς το εξωτερικό με στόχο την ανάκτηση της αξιοπιστίας μας ως Κράτος.

Η δημιουργία ενός ενιαίου Λογιστικού και Πληροφοριακού Συστήματος για το Ελληνικό δημόσιο.

Η εξορθολόγηση της λειτουργίας των Δ.Ε.Κ.Ο. και η αποτελεσματικότητά τους.

Η εισαγωγή της διαδικασίας των ανοικτών ηλεκτρονικών διαγωνισμών στο δημόσια τομέα.

Η επανασχεδίαση του προγράμματος σπουδών και το υλικό εκπαίδευσης στα σχολεία και τα Πανεπιστήμια. Η Ανώτατη Σχολή Δημόσιας Διοίκησης να αποτελέσει τον πυρήνα ανάδειξης των νέων διευθυντικών στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης.

Η αναδιοργάνωση της Ελληνικής Δικαιοσύνης με παράλληλη προσπάθεια να αποσαφηνισθεί η νομολογία και να μειωθεί ο απόλυτος αριθμός νόμων που υφίστανται.

Η δημιουργία ισχυρών και ανεξάρτητων ρυθμιστικών και εποπτικών αρχών.

Ο διαχωρισμός της Νομοθετικής και της Εκτελεστικής εξουσίας.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών η οποία είναι ο βασικότερος προσδιοριστικός παράγοντας για τη μακροχρόνια βιωσιμότητα της οικονομίας.

Η χρηματοδότηση της οικονομίας από ιδιωτικά και μετοχικά κεφάλαια.

Η κατάργηση περιττών δημόσιων οργανισμών.

Ο ιδιωτικός τομέας πρέπει να ενεργοποιηθεί για την αξιοποίηση επιχειρηματικών και επενδυτικών ευκαιριών που θα ενισχύσουν την εξωστρέφεια και ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα πρέπει να καταπολεμηθεί, περιορίζοντας την πολυνομία και ελαχιστοποιώντας τις συναλλαγές μεταξύ του ιδιωτικού τομέα και των δημόσιων οργανισμών σε τομείς που σχετίζονται με την επιχειρηματική και επενδυτική δραστηριότητα.

Η μερική απασχόληση πρέπει να ενθαρρυνθεί ώστε να διευρυνθεί η βάση απασχόλησης και να γίνει πιο ευέλικτη η εργασία.

Η επιτυχής έκβαση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων η οποία θα αυξήσει την εισροή ξένων κεφαλαίων και θα δημιουργήσει στρατηγικές συμμαχίες ανάμεσα σε ελληνικές και ξένες επιχειρήσεις.

Η απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών για την έγκριση και αδειοδότηση επενδύσεων με ταχύρυθμες διαδικασίες (fast track).

Ο επαναπροσδιορισμός του περιβαλλοντολογικού και χωροταξικού πλαισίου και εναρμόνιση τους με τις πραγματικές αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας με παράλληλη διατήρηση του περιβαλλοντικού μας πλούτου.

Η αύξηση της ταχύτητας εκδίκασης υποθέσεων με έμφαση στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

Η τοποθέτηση πρόσθετων δικαστικών λειτουργιών με οικονομική εξειδίκευση στα διοικητικά πρωτοδικεία και εφετεία.

Η ίδρυση ενός ανεξάρτητου θεσμικού οργάνου Οικονομικής Ανάπτυξης και Μεταρρύθμισης με συνεισφορά και του ιδιωτικού τομέα που θα υπάγεται απευθείας στον Πρωθυπουργό και θα έχει ως αποστολή την παρακολούθηση και το συντονισμό της εφαρμογής της Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής.

Η βελτιστοποίηση των μέτρων καταπολέμησης της φοροδιαφυγής αξιοποιώντας διεθνείς πρακτικές στους τομείς της ανίχνευσης/τιμηματοποίησης, και της στρατηγικής επικοινωνίας και συλλογής φόρων.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας μακροχρόνιας, συντονισμένης και στοχευμένης Εθνικής Στρατηγικής Εξαγωγών, με συμμετοχή των θεσμικών φορέων και με επιλογή προϊόντων και υπηρεσιών με συγκριτικό πλεονέκτημα τα οποία θα αποτελέσουν τον προπομπό στην προσπάθεια διείσδυσης σε ξένες αγορές.

Η προσπάθεια στην περαιτέρω ανάδειξη προϊόντων ονομασίας-προέλευσης.

Η προσπάθεια δημιουργίας χρηματοοικονομικών εργαλείων για να στηρίξουν τη ρευστότητα των επιχειρήσεων στην προσπάθεια αυτή.

Η εφαρμογή του μνημονίου κατά το 2013 με την πρόσθεση μέτρων, περικοπών, δαπανών, και αυξήσεων φορολόγησης ήταν αναπόφευκτη. Οι πιθανές εξελίξεις ήδη από τις αρχές του 2013 φαίνονταν να είναι η επιτάχυνση του αποπληθωρισμού αν δεν επιβάλλονταν έμμεσοι φόροι, η άνοδος της ανεργίας με αλλοιώσεις προσλήψεων κοινωνικής εργασίας. Σαν μοναδική πηγή εσόδων ανεξάρτητα από τον δανεισμό θα μπορούσε να είναι η εγχώρια περιουσιακή βάση της οποίας το μεγαλύτερο μέρος αποτελούν τα ακίνητα.

Η διαπίστωση σχετικής επιτυχίας του προγράμματος (μνημόνιο) συνέβη προς τα τέλη του 2013. Λύσεις που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν για μεγαλύτερη επιτυχία του προγράμματος φαίνεται να είναι η προσαρμογή της πορείας του ελλείμματος, η καθυστέρηση δαπανών οι οποίες θα πρέπει να συνοδεύονται από μειωμένες σχετικά κοινωνικές αντιδράσεις. Απαραίτητη είναι η καταγραφή περιουσιών στη φορολογική δήλωση του 2014, η καταγραφή πρέπει να είναι εκτεταμένη και με υποχρεωτικό χαρακτήρα για το σύνολο των ακινήτων, των καταθέσεων και των χρεογράφων. Επιτακτική φαίνεται να είναι η ανάγκη επιμήκυνσης περιόδου αποπληρωμής των δανείων κατά 50 χρόνια περίπου πλην όμως με ευνοϊκούς όρους. Η Ελλάδα πρέπει να διατηρήσει ικανό μέρος της περιουσίας της ενώ η πιστωτική επέκταση πρέπει να μείνει μηδενική ή και αρνητική το 2014 και να αυξηθούν οι επισφάλειες των τραπεζών.

6.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET

Σύμφωνα με μελέτη που εκπόνησε το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet του Πανεπιστημίου Αθηνών σε συνεργασία με μέλη ΔΕΠ, πολιτικούς, ειδικούς εμπειρογνώμονες, εκπροσώπους φορέων, ερευνητές και βοηθούς ερευνητές διατυπώθηκαν ιδιαίτερα αξιόλογες προτάσεις για την έξοδο της Ελλάδας από την κρίση.

Σύμφωνα με τους συντάκτες της μελέτης, οι σχεδιασμοί επί χάρτου για την έξοδο της Ελλάδας από την κρίση εΐθισται να είναι εξαιρετικά φιλόδοξοι, αλλά ελάχιστα ρεαλιστικοί, αφού στηρίζονται σε προϋποθέσεις που είναι, σήμερα τουλάχιστον, εξαιρετικά δύσκολο να πραγματοποιηθούν. Θεωρούν δε πως αντί για θεωρητικούς σχεδιασμούς, η χώρα χρειάζεται μια πρακτική και εφαρμόσιμη, συνολικά σχεδιασμένη μέσο και μακροχρόνια στρατηγική, που θα την οδηγούσε μέσα από την ασφάλεια μιας περισσότερο ενωμένης πολιτικά και οικονομικά Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο να γίνει χώρα εξειδικευμένης παραγωγής υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και προϊόντων στηριζόμενη στα φυσικά συγκριτικά της πλεονεκτήματα, στους εκπαιδευμένους ανθρώπους της και στον πολιτισμό της. Όπως τονίζεται στη μελέτη, εφόσον, η βασική πολιτική επιλογή είναι η παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη, είναι απαραίτητο να σχεδιαστούν και να εφαρμοσθούν πολιτικές που θα ξεπερνούν τα όρια των συμβατικών δεσμεύσεων με τους δανειστές της (Μνημόνια). Αυτές οι πολιτικές πρέπει να εντάσσονται σε ένα συνολικό σχεδιασμό: α) μακροχρόνιας στόχευσης, αλλά και κατά τομείς και κλάδους και β) άμεσης απόδοσης, προκειμένου να υπάρξουν άμεσες λύσεις σε επείγοντα προβλήματα, όπως η μείωση της ανεργίας, η έξοδος από την ύφεση με επενδύσεις και η αύξηση των εξαγωγών.

Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται απαραίτητο να τροποποιηθεί η ασκούμενη πολιτική οικονομικής προσαρμογής (μίγμα πολιτικής) προς την κατεύθυνση μείωσης των καταναλωτικών και αύξησης των επενδυτικών δαπανών, καθώς και μείωσης των συντελεστών φορολόγησης, προκειμένου να δοθεί αναπτυξιακή ώθηση στην οικονομία, μέσω των δημοσίων επενδύσεων (πλέον των πόρων ΕΣΠΑ) και να υπάρξει ενθάρρυνση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, μέσω της ελάφρυνσης της φορολογίας, με ταυτόχρονο περιορισμό της φοροδιαφυγής. Όπως τονίζεται, όρος για την άσκηση οποιασδήποτε αναπτυξιακής πολιτικής αποτελεί η μείωση του μεγέθους του Δημόσιου Τομέα και κυρίως η ποιοτική του βελτίωση, με αξιολόγηση δομών, διαδικασιών και προσώπων. Παράλληλα, η δημιουργία σταθερού και απλού φορολογικού συστήματος αποτελεί προϋπόθεση για τον εξορθολογισμό των δημόσιων οικονομικών του Κράτους.

Ακόμη, αναφέρεται πως η πραγματική εφαρμογή των νόμων προς όλες τις κατευθύνσεις, η σταθεροποίηση των κανόνων και η τήρηση των διαδικασιών, ενώ θα

έπρεπε να είναι αυτονόητη, εντούτοις χρειάζεται να επισημανθεί, καθώς η ατιμωρησία, η επιλεκτική και η καθυστερημένη εφαρμογή των νόμων και των κανόνων, ακόμη και από τη δικαιοσύνη, οδηγεί συχνά στην ανομία και στη διαφθορά. Μεγάλη σημασία αποδίδεται και στον χωροταξικό σχεδιασμό και τον καθορισμό χρήσεων γης, προκειμένου να ασκηθεί οποιαδήποτε αναπτυξιακή πολιτική. Η ολοκλήρωση του εθνικού κτηματολογίου και σύνταξη εντός εθνικού χωροταξικού σχεδίου αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις για ένα μακροχρόνιο αναπτυξιακό σχεδιασμό. Ακόμη, σημασία δίδεται στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων από τη πρωτοβάθμια μέχρι τα πανεπιστήμια και τα τεχνολογικά ιδρύματα με επαρκή χρηματοδότηση της διδασκαλίας και της έρευνας και σύνδεση των σπουδών και των ερευνητικών προγραμμάτων με τις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας. Σύμφωνα με τους καθηγητές - συντάκτες της μελέτης χρειάζονται παράλληλα μέτρα άμεσης απόδοσης όπως: η ενεργοποίηση των μηχανισμών απορρόφησης και αξιοποίησης των πόρων του ΕΣΠΑ, η άμεση αύξηση της ρευστότητας με δάνεια και χαμηλότερα επιτόκια προς τις επιχειρήσεις, η επίσπευση των ιδιωτικοποιήσεων και της αξιοποίησης της Δημόσιας Περιουσίας, η ταχύτατη δημιουργία Επενδυτικού Ταμείου, η επανεκκίνηση εκτέλεσης των μεγάλων έργων και η αναμόρφωση του συστήματος κρατικών ρυθμίσεων που αφορούν κυρίως τις επιχειρήσεις (δανειοδότηση, έλεγχος, παρακολούθηση κλπ). Τέλος, υποστηρίζεται πως τομείς όπως: ο τουρισμός σε όλες τις μορφές του, η ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (ήλιος – αέρας) και από υδρογονάνθρακες (πιθανά πλούσια κοιτάσματα), η ναυτιλία, η αγροτοδιατροφική παραγωγή υψηλής ποιότητας και οι νέες τεχνολογίες αιχμής πρέπει να έχουν προτεραιότητα με ισχυρό κίνητρο εγκατάστασης στη χώρα μας τέτοιων επιχειρήσεων, το εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό, το άριστο κλίμα και το φυσικό τοπίο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα πληρώνει ακριβά την απερίσκεπτη πολιτική στην περίοδο των παχιών αγελάδων που τώρα καθιστά αναπόφευκτη την επώδυνη προσαρμογή, παρά την ύφεσης και το δυσμενές διεθνές περιβάλλον. Η ενίσχυση της Τρόικα μετριάζει κάπως το κόστος. Καλύτερη εναλλακτική λύση δεν υπάρχει. Υπάρχουν, όμως, περιθώρια για βελτιώσεις στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της στρατηγικής για δικαιότερο επιμερισμό του κόστους προσαρμογής και επίσπευση της ανάκαμψης.

Η φθίνουσα συσσώρευση κεφαλαίου έχει ισχυρότερα αποτελέσματα από την εσωτερική υποτίμηση, η οποία, αποδεικνύεται εξαιρετικά αναποτελεσματική ως προς την επίτευξη των στόχων της. Αυτό θα έχει ως συνέπεια, η προσαρμογή της οικονομίας να είναι αργή και δύσκολη επειδή η υποβάθμιση της οικονομίας και της κοινωνικής ζωής έχει καταστεί αναγκαίο κακό. Η πολιτική στην Ελλάδα για μεγάλο χρονικό διάστημα δυσκολεύτηκε να πετύχει τα αποτελέσματα που θα έπρεπε. Η ελληνική οικονομία έχει καθηλωθεί σε χαμηλό επίπεδο παραγωγής και ανεργίας, στο οποίο εξαντλούνται οι δυναμικές ιδιότητες του παραγωγικού συστήματος, δηλαδή η ικανότητά του να ανακάμψει με φυσικό τρόπο. Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει δυσκολία απομάκρυνσης από το χαμηλό επίπεδο στο οποίο έχει οδηγηθεί επειδή έχει εξαντλήσει όλες τις ενδογενείς δυνάμεις που διαθέτει για να μετατοπιστεί σε υψηλότερο επίπεδο παραγωγής.

Η συμβολή των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στο ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2013 δεν υπερέρχει καθόλου της αντίστοιχης συμβολής των ετών 1995-2008. Επομένως ο στόχος της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης να δημιουργηθεί ένα εξωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης στην Ελλάδα δεν έχει επιτευχθεί. Η συμβολή των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στη διαμόρφωση του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2012-2013 ανήλθε σε περίπου 6,3 εκατοστιαίες μονάδες. Κατά συνέπεια, η θετική συμβολή του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας στη διαμόρφωση του ΑΕΠ οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μείωση των εισαγωγών, η οποία με την σειρά της οφείλεται στην δραστική περιστολή της εσωτερικής ζήτησης – καταναλωτικής και επενδυτικής. Οι μειώσεις των ονομαστικών αποδοχών ανά μισθωτό κατά την τετραετία 2010- 2013 θα ανέλθουν σωρευτικά σε 16,3%. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το Α΄ τρίμηνο του 2013 το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε κατά 6,2% (1,9 δισ. ευρώ), σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012, δηλαδή από 30,9 δισ. ευρώ σε 29 δισ. ευρώ, καθώς μειώθηκαν κατά 11,1% οι αποδοχές των εργαζομένων και κατά 11,7% οι κοινωνικές παροχές που εισπράττουν τα νοικοκυριά. Σε τρέχουσες τιμές οι αποδοχές εργασίας μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων κατά την περίοδο 2010-2013 μειώθηκαν κατά 41 δισ. ευρώ έναντι του επιπέδου των αποδοχών του 2009. Όμως, το διαθέσιμο εισόδημα, που προέρχεται από αμοιβές εργασίας μισθωτών μειώθηκε, περαιτέρω, εξαιτίας της αυξημένης άμεσης και έμμεσης φορολόγησης της μισθωτής εργασίας, κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων ετών, δηλαδή από τη μείωση των αποδοχών (2010-2013) των 41 δισ. ευρώ, τα 37 δισ. ευρώ αφορούν τους

μισθωτούς και τα 4 δισ. ευρώ αφορούν τους αυτοαπασχολούμενους. Σε συνδυασμό με την αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή κατά την περίοδο 2010-2013 κατά 7,6%, η σωρευτική μείωση της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών ανά μισθωτό προσεγγίζει το 22,1%. Η αγοραστική δύναμη των αποδοχών του συνόλου των μισθωτών μειώθηκε σωρευτικά κατά την περίοδο 2010-2013, κατά 37,2%. Επομένως, ο μέσος μισθωτός, πριν φορολογηθεί το εισόδημά του, έχει απολέσει περίπου το 1/4 της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών που είχε το 2009, ενώ οι μισθωτοί ως σύνολο, ως κοινωνική ομάδα, έχουν απολέσει, εξαιτίας και της υψηλής ανεργίας, κατά τι περισσότερο από το 1/3 της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών τους. Έτσι το 2014 οι μισθωτοί στο σύνολό τους, δηλαδή ως κοινωνική ομάδα, θα έχει χαθεί το 50% περίπου της αγοραστικής δύναμης που είχαν το 2009. Η πτώση της εγχώριας ζήτησης από το 2009 και μετά είναι δραματική και ανήλθε συνολικά σε 31,3%. Η σωρευτική μείωση του ΑΕΠ για τα έξι έτη ύφεσης (2008-2013), συγκρινόμενη με την αντίστοιχη μεταβολή στις 36 πιο προηγμένες χώρες του κόσμου, ανέρχεται σε περίπου 25%.

Κατά την εξαετή περίοδο της ύφεσης (2008-2013), η μείωση του όγκου της παραγωγής κατά 23,5% συνοδεύτηκε από μείωση της απασχόλησης 18,2%. Αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι η μείωση του όγκου της παραγωγής κατά την συγκεκριμένη περίοδο προκάλεσε αύξηση του παραγωγικού δυναμικού η οποία όμως δεν συνοδεύεται από την ανάλογη μείωση της απασχόλησης.

Η αύξηση του ποσοστού ανεργίας από το 7,7% στο 27,0% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013) μέσα στην πενταετία 2009-2013, δεν οφείλεται μόνο στη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων, αλλά και στην σταθεροποίηση του εργατικού δυναμικού, δηλαδή του αριθμού των ατόμων που έχουν ηλικία 15 έως 64 ετών και συμμετέχουν στην αγορά εργασίας (είτε δηλαδή έχουν απασχόληση είτε αναζητούν ενεργητικά εργασία). Κατά την πενταετία 2009-2013, το εργατικό δυναμικό της Ελλάδας αυξήθηκε αθροιστικά κατά 1,2%. Κατά την τετραετία 2010-2013, οι μέσες ονομαστικές αποδοχές ανά απασχολούμενο μειώθηκαν κατά 16,3% έναντι του 2009 υπό την πίεση της ανεργίας και των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας μειώθηκε κατά 2,6% εξαιτίας της μείωσης του βαθμού χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού. Ως αποτέλεσμα, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, που είναι ο λόγος τους, μειώθηκε κατά 13,9%. Με την είσοδο της ελληνικής οικονομίας στην ύφεση, η παραγωγικότητα υποχώρησε μαζί με τον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού και την συρρίκνωση του αποθέματος παγίου κεφαλαίου, και μειώθηκε σωρευτικά, στην εξαετία 2008-2013, κατά 6,5%. Ως αποτέλεσμα, είναι στο τέλος του 2013 να επανέλθει στο επίπεδο του 2003. Η παραγωγικότητα της εργασίας εξαρτάται βραχυπρόθεσμα από τον βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού και μεσοπρόθεσμα από τις καθαρές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Η ύφεση έχει αρνητικά αποτελέσματα, τόσο επί του βαθμού χρησιμοποίησης, όσο και επί των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, καθώς προκαλεί συστολή της οικονομικής δραστηριότητας και πτώση της κερδοφορίας εξαιτίας της πτώσης των πωλήσεων (και παρά το γεγονός ότι μειώθηκαν οι μισθοί).

Έτσι, κατά την πενταετία 2009-2013, όταν αυξήθηκε θεαματικά το παραγωγικό δυναμικό και οι καθαρές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατέστησαν αρνητικές. Αυτό είχε επίπτωση στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας υποχώρησε κατά 6,4% το 2012 μετά την μείωση κατά περίπου 14,6% στην τετραετία ύφεσης 2008-2011. Έτσι, η σωρευτική μείωση του ΑΕΠ, σε σταθερές τιμές, κατά την πενταετία 2008-2012 ανήλθε σε 20,1%. Οι εξελίξεις αυτές διέψευσαν για ακόμα μία φορά τις ετήσιες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σύμφωνα με τις οποίες το ΑΕΠ θα είχε μειωθεί, σε σταθερές τιμές, κατά 4,7% το 2012, ενώ μειώθηκε κατά 6,4%. Η σωρευτική απόκλιση των αποτυχημένων προβλέψεων από την πραγματικότητα ανέρχεται πλέον σε περίπου 11 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Το ΑΕΠ ανά κάτοικο, σε σταθερές τιμές, θα παρουσιάζει στο τέλος του 2013 σοβαρή κάμψη κατά 23,6% έναντι του 2008. Η αντίστοιχη μείωση το 2012 ανερχόταν σε 18,6% και επομένως η απώλεια κατά το 2013 ανήλθε σε 5 εκατοστιαίες μονάδες. Το μέσο ΑΕΠ ανά κάτοικο σε σταθερές τιμές, δηλαδή ως αγοραστική δύναμη, έχει επανέλθει στο επίπεδο του 2000. Μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους, η οπισθοχώρηση του μέσου βιοτικού επιπέδου σε χρονολογικούς όρους για το 2013 θα ανέλθει σε 2 έτη (από το έτος 2002 στο 2000). Το ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα, σε ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης, πλησίασε σημαντικά τον αντίστοιχο μέσο όρο στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2010-2013, ωστόσο, η ελληνική οικονομία παρουσιάζει απόκλιση 19,7% έναντι του μέσου όρου των 15 πιο ανεπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δραματική πτώση του δείκτη πραγματικής σύγκλισης της τριετίας 2010- 2013 οφείλεται σε κάποιο βαθμό στην υποχώρηση της παραγωγικότητας που συνοδεύει την μείωση του βαθμού χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού, η οποία με την σειρά της οφείλεται στην μειωμένη ζήτηση. Η μέση παραγωγικότητα στην Ελλάδα ανερχόταν το 2009 σε 90,0% του μέσου όρου των 15 πιο αναπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ το 2013 ο αντίστοιχος δείκτης είχε μειωθεί στο 83,2%. Επομένως, από την μείωση κατά 19,7 εκατοστιαίες μονάδες του δείκτη πραγματικής σύγκλισης, οι 6,8 εκατοστιαίες μονάδες οφείλονται στην πτώση της παραγωγικότητας και οι 12,9 μονάδες στην μείωση της απασχόλησης ως ποσοστό του πληθυσμού. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, σε σταθερές τιμές, παρουσίασαν κάμψη ήδη το 2008, η οποία συνεχίστηκε το 2009-2013. Στο τέλος του 2013, οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, σε σταθερές τιμές, θα έχουν επιστρέψει είκοσι χρόνια πριν, στο επίπεδο του 1994 με αποτέλεσμα να παρατηρείται πλέον αποεπένδυση (μείωση του καθαρού κεφαλαιακού αποθέματος).

Στην τριετία 2011-2013, το απόθεμα παγίου κεφαλαίου της χώρας μειώνεται για πρώτη φορά από το τέλος του εμφυλίου πολέμου. Η ταχύτητα της μείωσης αυτής ανέρχεται σε 2% ετησίως. Η ιδιωτική κατανάλωση (σε σταθερές τιμές) παρουσίασε μείωση 6,9% στη διάρκεια του 2013 και περίπου 30% στην εξαετία 2008-2013. Το επίπεδο της ιδιωτικής κατανάλωσης σε πραγματικούς όρους θα έχει επιστρέψει, στο τέλος του 2013, στο επίπεδο του 2001. Εξαιτίας της μεγάλης συμμετοχής της

ιδιωτικής κατανάλωσης στη διαμόρφωση της ζήτησης και του ΑΕΠ, η μείωσή της υπήρξε ο κυριότερος παράγοντας μείωσης της ζήτησης.

Η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 4,8% το 2009, επιτρέποντας έτσι στην ελληνική οικονομία να μην βυθιστεί σε βαθύτερη ύφεση. Ταυτόχρονα, όμως, η αύξηση αυτή συνέβαλε και στην δραματική διεύρυνση του δημοσίου ελλείμματος. Η αύξηση των πραγματικών μισθών, μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του ΑΕΠ εάν η άμεση θετική επίπτωσή της στην κατανάλωση και η έμμεση θετική επίπτωσή της στις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (μέσω του επιταχυντή) υπερिσχύει των αρνητικών επιπτώσεων στην κερδοφορία, στην ανταγωνιστικότητα τιμής και στα επιτόκια. Στην αντίθετη περίπτωση, η οικονομία βρίσκεται σε καθεστώς μεγέθυνσης δια της κερδοφορίας.

Τα αποτελέσματα των οικονομετρικών εκτιμήσεων αναδεικνύουν την ύπαρξη μιας σχέσης ισορροπίας μεταξύ των μέσων ονομαστικών αποδοχών εργασίας που προκύπτουν από διαπραγμάτευση, του επιπέδου των τιμών και της παραγωγικότητας, και του ποσοστού ανεργίας. Το στοιχείο της σχέσης που ενδιαφέρει είναι ο συντελεστής 0,291 με τον οποίο η μακροχρόνια σχέση εισέρχεται στην βραχυχρόνια. Ο αριθμός των ετών έως ότου ο μισθός ισορροπήσει σε μια εξωτερική διαταραχή (π.χ. σε μια αύξηση της ανεργίας) ανέρχεται σε $1/0,291=3,4$ έτη.

Από το 2010 αρχίζει η διαδικασία απόκλισης της παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας έναντι της αντίστοιχης στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ο δείκτης έχει υποχωρήσει από το 91% στο 83%. Οι μέσες ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα κατά το 2013 ήταν μικρότερες από αυτές της Σλοβενίας και της Κύπρου (όπου επίσης έχει μειωθεί ο πραγματικός μισθός). Ανέρχονταν σε 22.325 ευρώ έναντι περίπου 34.000 στην Ισπανία, 38.000 στην Γερμανία, 49.000 στην Γαλλία και 45.000 στην Ιρλανδία. Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός στην Ελλάδα αποκλίνει πλέον σημαντικά και υστερεί ακόμη περισσότερο έναντι των κατώτατων μισθών των πλουσιότερων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1250 ευρώ), δεδομένου ότι μετά την μείωση κατά 22% τον Φεβρουάριο του 2012 ανέρχεται πλέον μόλις στο 46% του αντίστοιχου κατώτατου μισθού της πρώτης ομάδας χωρών (από 60% με βάση την ΕΓΣΣΕ). Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα σε μονάδες αγοραστικής δύναμης μετά την μείωση του Φεβρουαρίου του 2012, καταρρακιά στην κατάταξη των είκοσι χωρών από την έβδομη στην δέκατη θέση και είναι πλέον με εξαίρεση την Πορτογαλία-χαμηλότερος σε όρους αγοραστικής δύναμης από τον αντίστοιχο μισθό της Ισπανίας, της Μάλτας και της Σλοβενίας, ενώ παράλληλα μειώνεται πλέον σημαντικά και η απόσταση από τους αντίστοιχους μισθούς της Πολωνίας και της Ουγγαρίας.

Ο αριθμός των εργαζομένων, το 2008 και το 2009, ανερχόταν σε 4,8 εκατομμύρια άτομα ενώ το 2013 ήταν μόλις 3,9 εκατομμύρια. Μετά από την συνεχή πτώση οκτώ ετών (2001-2008), το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε δραματικά κατά το 2009- 2013 στο 27,0% σε μέσο επίπεδο. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ποσοστό ανεργίας πρόκειται να μειωθεί κατά το 2014 στο 26,0% (σε

μέσο ετήσιο επίπεδο) και σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΟΣΑ (Ιούλιος 2013) το ποσοστό της ανεργίας κατά το 2014 θα αυξηθεί στο 28,2% (Δ' Τρίμηνο) από 26,8% το Μάιο του 2013. Οι εκτιμήσεις του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ είναι πιο απαισιόδοξες, προβλέποντας την ανεργία κατά το 2013 να αυξηθεί από 24,2% το 2012 στο 29%-30% και το 2014 στο 31,5%. Ο λόγος ανέργων / απασχολούμενων υπερβαίνει σήμερα το 1/3. Με άλλα λόγια, σε κάθε τρεις εργαζόμενους αντιστοιχεί περίπου ένας άνεργος.

Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στην Ελλάδα (2009-2012) η ανασφάλιστη και αδήλωτη εργασία παρουσιάζει σημαντική αύξηση, το ποσοστό της οποίας υπερβαίνει (2012) το 36%. Κατά την ίδια περίοδο πενταπλασιάσθηκε η αύξηση των επιχειρησιακών συμβάσεων εργασίας (από 238 το 2010 σε 976 το 2012) από τις οποίες το 72,6% υπογράφεται με ενώσεις προσώπων και μόνο το 17,4% υπογράφεται από επιχειρησιακά σωματεία, με αποτέλεσμα οι επιχειρησιακές συμβάσεις σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, ύφεσης και υψηλής ανεργίας να αποτελούν έναν από τους βασικούς μηχανισμούς επιβολής μισθολογικών μειώσεων. Στην Ελλάδα οι υπηρεσίες συλλογικής φροντίδας και ανατροφής των παιδιών προσχολικής ηλικίας είναι περιορισμένες και υπολείπονται σημαντικά από τους στόχους που τίθενται από κοινού με τα άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη αυτού του είδους των υπηρεσιών. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία οι υπηρεσίες συλλογικής φροντίδας των παιδιών καλύπτουν μόλις το 10% των παιδιών από 0 έως και 2 έτη και μόλις το 61% των παιδιών τριών ετών και μέχρι την ηλικία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Οι αλλαγές που συντελέστηκαν σταδιακά στο σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων στα πλαίσια των πολιτικών της εσωτερικής υποτίμησης (Ν. 3863/10, Ν. 3996/2011, Ν. 4093/2012, κλπ) είχαν ως αφετηρία την διαπίστωση ότι το συνταξιοδοτικό σύστημα, όπως ίσχυε, δεν ήταν βιώσιμο. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις αυτές αποδεικνύονται εξαιρετικά επώδυνες καθώς εστιάζονται κυρίως στην μείωση των συντάξεων, στην αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, στην αλλαγή του τρόπου υπολογισμού των κύριων και επικουρικών συντάξεων, και του εφάπαξ, χωρίς ταυτόχρονα να εξασφαλίζουν την μεσομακροπρόθεσμη βιωσιμότητα της κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι η Ελλάδα αποτελώντας εξαίρεση μεταξύ των κρατών-μελών του ΟΟΣΑ, μείωσε, στο πλαίσιο των πολιτικών της εσωτερικής υποτίμησης, τις κοινωνικές δαπάνες (συντάξεις, δαπάνες υγείας και προνοιακές μεταβιβάσεις) από 23,9% του ΑΕΠ (55,2 δισ. ευρώ) το 2009 σε 22% του ΑΕΠ (40,3 δισ. ευρώ) το 2013, δηλαδή μια μείωση της τάξης του 26,99% ανάλογα με τη μείωση του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2009-2013.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- McKinsey & Company, Athens Office (2011). *Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά. Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας.*
- Economou M, Madianos M, Theleritis C, Peppou L, Stefanis CN (2011). *Increased suicidality amid economic crisis in Greece.*
- Madianos M, Economou M, Alexiou T, Stefanis CN (2011). *Depression and economic hardship across Greece in 2008 and 2009: two cross-sectional surveys nationwide.*
- Επιμελητήριο Πιερίας. *Η κατάσταση στην ελληνική οικονομία και στην αγορά εργασίας* (ετήσια έκθεση του ΙΝΕ).
- Υπουργείο Οικονομικών, (2010). *Οικονομικές εξελίξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010.*
- Γεώργιος Μπακατσιάκος,(2010). *Παγκόσμια οικονομική κρίση, ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα.*
- Γεώργιος Κουφάρης (2010). *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010.*
- Γενική Γραμματεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, ΕΛΣΤΑΤ (2010) *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών 2009, Κίνδυνος φτώχειας, Δελτίο Τύπου.*
- Γενική Γραμματεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, ΕΛΣΤΑΤ (2010). *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2009, Δείκτες συνθηκών διαβίωσης, Δελτίο Τύπου.*
- Γενική Γραμματεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, ΕΛΣΤΑΤ (2010). *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2008, Χρηματοπιστωτικός αποκλεισμός και υπερχρέωση των νοικοκυριών, Δελτίο Τύπου.*
- Busch, K. (1986). *Η κρίση των ευρωπαϊκών κοινοτήτων.* Αθήνα, Ερατώ.
- Δημήτρης Βαγιανός, Νίκος Βέττας και Κώστας Μεγήρ,(2010). *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία, www.greekeconomistsforreform.com.*
- Ράπανος, Β. (2009). *Μέγεθος και Εύρος Δραστηριοτήτων του Δημοσίου Τομέα, Τόρμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Κείμενο Εργασίας.*
- Ευτύχιος Σαρτζετάκης (2011). *Εισαγωγή στην Μακροοικονομική.*
- Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2013). *Ετήσια έκθεση. Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση.*
- www.wikipedia.com .
- Καρλ Μαρξ (1982). *Θεωρίες για την Υπεραξία, Μέρος 2ο, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1982.*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ -ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Ημερομηνία	Γεγονός
2 Σεπτεμβρίου 2009	Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κ. Καραμανλής εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009
4 Οκτωβρίου 2009	Διεξάγονται οι εκλογές, τις οποίες κερδίζει το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92% εξασφαλίζοντας 160 έδρες στη νέα βουλή
7 Οκτωβρίου 2009	Ανακοινώνονται οι υπουργοί της νέας κυβέρνησης. Υπουργός οικονομικών αναλαμβάνει ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου
20 Οκτωβρίου 2009	Ο υπουργός οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου ανακοινώνει στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα κυμανθεί, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στο 12,5% αντί του 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση
22 Οκτωβρίου 2009	Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A στο A-
20 Νοεμβρίου 2009	Κατατέθηκε στη βουλή ο προϋπολογισμός για το 2010
30 Νοεμβρίου 2009	Ο Αντώνης Σαμαράς εκλέγεται νέος πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας
8 Δεκεμβρίου 2009	Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A- στο BBB+
16 Δεκεμβρίου 2009	Ο οίκος αξιολόγησης Standard and Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A- στο BBB+
23 Δεκεμβρίου 2009	Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A1 στο A2
24 Δεκεμβρίου 2009	Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2010
8 Ιανουαρίου 2010	Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει έκθεση σχετικά με τα Στατιστικά Στοιχεία του Χρέους και του Ελλείμματος της Ελληνικής Κυβέρνησης, στην οποία επισημαίνονται προβλήματα «σκόπιμης εσφαλμένης αναφοράς δεδομένων» και διατυπώνει επιπλέον αμφιβολίες για την ακρίβεια των στοιχείων πέραν της τελευταίας αναθεώρησης της 20 Οκτωβρίου 2009.
21 Ιανουαρίου 2010	Το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες
26 Ιανουαρίου 2010	Διεξάγεται το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός. Ο Έλληνας πρωθυπουργός δέχεται πιέσεις για λήψη μέτρων
9 Φεβρουαρίου 2010	Ανακοινώνεται το πρώτο πακέτο μέτρων που αφορά τον δημόσιο τομέα ¹
10 Φεβρουαρίου 2010	Μεγάλη απεργία της ΑΔΕΔΥ
3 Μαρτίου 2010	Ανακοινώνεται δεύτερο μεγαλύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων

5 Μαρτίου 2010	Πραγματοποιείται μεγάλη απεργιακή συγκέντρωση στην Αθήνα
9 Απριλίου 2010	Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB+ στο BBB-
22 Απριλίου 2010	Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A2 στο A3
23 Απριλίου 2010	Η Ελλάδα προσφεύγει στον μηχανισμό στήριξης που συγκροτούν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
27 Απριλίου 2010	Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB+ στο BB+
28 Απριλίου 2010	Το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 1000 μονάδες
2 Μαΐου 2010	Ανακοινώθηκαν τα μέτρα σκληρής λιτότητας που επέβαλε στην Ελλάδα η τρόικα ΔΝΤ, ΕΕ και ΕΚΤ
5 Μαΐου 2010	Κηρύσσεται πανελλαδική 24ωρη απεργία. Πραγματοποιείται ογκώδης πορεία στην Αθήνα που αμαυρώνεται από τον θάνατο τριών εργαζομένων στο υποκατάστημα της τράπεζας Margifin, στην οδό Σταδίου
6 Μαΐου 2010	Ψηφίστηκε από τη βουλή το μνημόνιο που υπέγραψε η κυβέρνηση με την Ε.Ε. και το ΔΝΤ για τα μέτρα που θα ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Υπερψηφίστηκε από τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, του ΛΑΟΣ και τη βουλευτή της ΝΔ Ντόρα Μπακογιάννη. Από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ διαφοροποιήθηκαν τρεις βουλευτές (Γιάννης Δημαράς, Σοφία Σακοράφα και Βασίλης Οικονόμου) οι οποίοι διεγράφησαν από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος που απέμεινε πλέον με 157 βουλευτές.
8 Μαΐου 2010	Υπογράφηκε η Δανειακή σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και κρατών μελών της ΕΕ
10 Μαΐου 2010	Υπογράφηκε η αντίστοιχη σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και ΔΝΤ
14 Ιουνίου 2010	Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τέσσερις βαθμίδες από το επίπεδο A3 σε Ba1
18 Νοεμβρίου 2010	Κατατέθηκε στη βουλή ο προϋπολογισμός για το 2011
9 Δεκεμβρίου 2010	Κατατέθηκε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ.
15 Δεκεμβρίου 2010	Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ. Διαφοροποιήθηκε ο βουλευτής Βαγγέλης Παπαχρήστος, ο οποίος διεγράφη από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ, η οποία απέμεινε πλέον με 156 βουλευτές.
23 Δεκεμβρίου 2010	Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2011
14 Ιανουαρίου 2011	Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από

- το επίπεδο BBB- στο BB+
- 7 Μαρτίου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Ba1 στο B1
- 12 Μαρτίου 2011** Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του δανείου του Μαΐου 2010, κατά 7,5 χρόνια και μείωση επιτοκίου κατά 1%
- 29 Μαρτίου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο BB-
- 9 Μαΐου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB- στο B
- 20 Μαΐου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο B+
- 25 Μαΐου 2011** Πρώτη συγκέντρωση των «αγανακτισμένων» στην Ελλάδα
- 1 Ιουνίου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο B1 στο Caa1
- 3 Ιουνίου 2011** Ο κινεζικός οίκος αξιολόγησης Dagong υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB στο CCC
- 9 Ιουνίου 2011** Κατατέθηκε στη βουλή το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δημοσιονομικής στρατηγικής 2011-2014
Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο B στο CCC
- 14 Ιουνίου 2011** Την ίδια μέρα ανεξαρτητοποιήθηκε ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Λιάνης. Η κοινοβουλευτική ομάδα του κυβερνώντος κόμματος απέμεινε με 155 βουλευτές
- 15 Ιουνίου 2011** Ξεκίνησε η συζήτηση στη βουλή για το μεσοπρόθεσμο. Την ίδια στιγμή πραγματοποιείται ογκώδης διαδήλωση πολιτών έξω από τη βουλή
- 16 Ιουνίου 2011** Παραιτήθηκαν δύο βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, οι Γιώργος Φλωρίδης και Έκτορας Νασιώκας. Την ίδια μέρα 21 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ζήτησαν σύγκληση της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος, η οποία κατέληξε σε απόφαση για ανασχηματισμό.
- 17 Ιουνίου 2011** Ανακοινώνεται ο ανασχηματισμός. Νέος υπουργός οικονομικών αναλαμβάνει ο Ευάγγελος Βενιζέλος
- 28 Ιουνίου 2011** Πραγματοποιούνται ογκώδεις διαδηλώσεις έξω από τη βουλή που αντιμετωπίζονται βίαια από την αστυνομία που εφαρμόζει άγρια καταστολή.
Ψηφίστηκε το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 155 ψήφους υπέρ (154 ψήφοι από το ΠΑΣΟΚ και 1 από την ΝΔ).
- 29 Ιουνίου 2011** Απ' την πλευρά του ΠΑΣΟΚ το καταψήφισε ο βουλευτής Παναγιώτης Κουρουμπλής ο οποίος διεγράφη, με αποτέλεσμα η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ να απομείνει με 154 βουλευτές. Ογκώδεις διαδηλώσεις πραγματοποιούνται για δεύτερη μέρα έξω από τη βουλή

- που διαλύονται βίαια από ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις
- 13 Ιουλίου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο B+ στο CCC
- 20 Ιουλίου 2011** Ανακοινώθηκαν οι 27 οργανισμοί του δημοσίου που θα κλείσουν ή θα συγχωνευτούν μέχρι τις 5 Αυγούστου
- 21 Ιουλίου 2011** Η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας, ύψους 158 δις Ευρώ
- 25 Ιουλίου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Caa1 στο Ca θέτοντας την Ελλάδα στο τελευταίο σκαλί της διεθνούς λίστας αξιολογήσεων
- 27 Ιουλίου 2011** Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο CCC στο CC θέτοντας την Ελλάδα στο τελευταίο σκαλί της διεθνούς λίστας αξιολογήσεων
- 8 Αυγούστου 2011** Ο Γενικός δείκτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών πέφτει κάτω από τις 1.000 μονάδες, για πρώτη φορά από από τις 7 Ιανουαρίου του 1997
- 17 Αυγούστου 2011** Η Ελλάδα προχωρά σε διμερή συμφωνία με την Φινλανδία, παρέχοντάς της εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας
- 25 Αυγούστου 2011** Παραιτήθηκε ο αναπληρωτής υπουργός Ανάπτυξης Χάρης Παμπούκης
- 2 Σεπτεμβρίου 2011** Αποχώρησε αιφνιδιαστικά το κλιμάκιο της τρόικας μετά τη διαφωνία του με τον υπουργό οικονομικών για την κάλυψη της απόκλισης στα δημοσιονομικά
- 6 Σεπτεμβρίου 2011** Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοινώνει νέα έκτακτα συμπληρωματικά μέτρα
- 10 Σεπτεμβρίου 2011** Πραγματοποιείται η ομιλία του πρωθυπουργού στη ΔΕΘ σε κλίμα έντονων κινητοποιήσεων και αποδοκιμασιών
- 11 Σεπτεμβρίου 2011** Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοίνωσε την επιβολή του ειδικού τέλους ακινήτων που θα καταβάλλεται μέσω λογαριασμού της ΔΕΗ
- 14 Σεπτεμβρίου 2011** Κατατίθεται το τελικό σχέδιο για το ειδικό τέλος ακινήτων. Η επιβάρυνση ανά τετραγωνικό μέτρο είναι έως και διπλάσια απ' αυτή που είχε ανακοινωθεί αρχικά. Σε οργανωμένη άρνηση πληρωμής των έκτακτων φόρων καλούν τους πολίτες τα κόμματα της αριστεράς
- 21 Σεπτεμβρίου 2011** Ανακοινώθηκε η νέα μείωση του αφορολόγητου ορίου στις 5.000 Ευρώ. Επίσης ανακοινώθηκαν περικοπές σε συντάξεις κατά 20% για το ποσό που υπερβαίνει τα 1.200 Ευρώ.
- 2 Οκτωβρίου 2011** Εγκρίθηκαν οι τελικές ρυθμίσεις για την εργασιακή εφεδρεία από το υπουργικό συμβούλιο του ΠΑΣΟΚ
- 5 Οκτωβρίου 2011** Μεγάλη απεργία της ΑΔΕΔΥ. Πραγματοποιούνται

- πορείες στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας.
- 6 Οκτωβρίου 2011** Κατατίθεται στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για το νέο βαθμολόγιο-μισθολόγιο του δημοσίου, τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, τις μειώσεις στο εφάπαξ, την νέα φορολογική κλίμακα και τις αλλαγές στα εργασιακά.
- 11 Οκτωβρίου 2011** Ανακοινώνεται ότι κρατικοποιήθηκε η ελληνική τράπεζα Proton Bank, καθώς αιτήθηκε κεφαλαιακή ενίσχυση από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Η απόφαση πάρθηκε από τον Υπουργό Οικονομικών έπειτα από απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη κρατικοποίηση που προέκυψε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους.
- 17 Οκτωβρίου 2011** Παραιτήθηκε ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Θωμάς Ρομπόπουλος, ο οποίος έγινε ο τρίτος κατά σειρά βουλευτής του κυβερνώντος κόμματος που παραιτήθηκε από την βουλευτική του έδρα.
- 19 Οκτωβρίου 2011** Γενική απεργία με καθολική συμμετοχή. Πραγματοποιήθηκε μεγαλειώδης διαδήλωση στο σύνταγμα
- 20 Οκτωβρίου 2011** Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο από την κυβερνητική πλειοψηφία, με εξαίρεση το άρθρο 37 που καταψηφίστηκε από την βουλευτή του κυβερνώντος κόμματος Λούκα Κατσέλη, η οποία στη συνέχεια διεγράφη, με αποτέλεσμα η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ να απομείνει με 153 βουλευτές. Έξω από τη βουλή πραγματοποιήθηκε μεγάλη διαδήλωση που σηματοδεύτηκε από σοβαρά επεισόδια που ξεκίνησαν όταν ομάδα κουκουλοφόρων επιτέθηκε κατά διαδηλωτών του ΠΑΜΕ. Η διαδήλωση σκιάστηκε από τον θάνατο ενός διαδηλωτή του ΠΑΜΕ, ο οποίος σύμφωνα με την πρώτη ιατροδικαστική εξέταση, υπέστη έμφραγμα
- 27 Οκτωβρίου 2011** Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%
- 28 Οκτωβρίου 2011** Οι εορτασμοί της επετείου της 28ης Οκτωβρίου μετατρέπονται σε πανελλήνια διαδήλωση κατά της κυβερνητικής πολιτικής
- 31 Οκτωβρίου 2011** Ο πρωθυπουργός ανακοινώνει την απόφασή του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα την νέα δανειακή σύμβαση.
- 1 Νοεμβρίου 2011** Ανεξαρτητοποιήθηκε η βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Μιλένα Αποστολάκη, εκφράζοντας την διαφωνία της στην απόφαση του πρωθυπουργού για το δημοψήφισμα.^[93]
- 4 Νοεμβρίου 2011** Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης στη βουλή με 153 ψήφους υπέρ.
- 6 Νοεμβρίου 2011** Στη συνάντησή στο προεδρικό μέγαρο μεταξύ των Γεώργιου Παπανδρέου, Αντώνη Σαμαρά και Κάρουλου

- Παπούλια υπήρξε καταρχήν συμφωνία για κυβέρνηση συνεργασίας.
- 10 Νοεμβρίου 2011** Ολοκληρώθηκαν οι διεργασίες μεταξύ των κομματικών επιτελείων του ΠΑΣΟΚ, της ΝΔ και του ΛΑΟΣ. Νέος πρωθυπουργός επιλέχτηκε ο Λουκάς Παπαδήμος.
- 11 Νοεμβρίου 2011** Ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση του Λουκά Παπαδήμου
- 24 Ιανουαρίου 2012** Διεξάγεται στη βουλή η ψηφοφορία για το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών. Πολλά άρθρα καταψηφίζονται από βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ενώ η διάταξη που αφορούσε την απελευθέρωση του ωραρίου των φαρμακείων καταψηφίστηκε και από βουλευτές των υπολοίπων κομμάτων της συγκυβέρνησης.
- 09 Φεβρουαρίου 2012** Κατέληξαν σε συμφωνία οι πολυήμερες συζητήσεις των αρχηγών των κομμάτων της συγκυβέρνησης, για το πακέτο μέτρων που απαιτεί η τρόικα, προκειμένου να προχωρήσει το νέο δανειακό πακέτο και το PSI. Παραιτήθηκε ο υφυπουργός εργασίας Γ. Κουτσούκος
- 10 Φεβρουαρίου 2012** Παραιτήθηκε η αναπληρώτρια υπουργός Εξωτερικών Μαριλίζα Ξενογιαννακοπούλου. Επίσης υπέβαλαν τις παραιτήσεις του οι υπουργοί του ΛΑΟΣ που συμμετείχαν στην συγκυβέρνηση. Παραιτήθηκε από τη βουλευτική του έδρα ο ο βουλευτής Αρτας του ΠΑΣΟΚ Παύλος Στασινός.
- 11 Φεβρουαρίου 2012** Παραιτήθηκαν οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ Π. Ζούνη και Δ. Βαρβαρίγος.
- 12 Φεβρουαρίου 2012** Η Βουλή συζήτησε την πρόταση νόμου για τη συμφωνία του 2ου Μνημονίου («Εγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας») που υπέβαλε η κυβέρνηση Παπαδήμου. Η πρόταση υπερψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου από 199 βουλευτές.
- 13 Φεβρουαρίου 2012** Μετά την ολοκλήρωση της ψηφοφορίας για τα νέα μέτρα που ολοκληρώθηκε τα μεσάνυχτα της Κυριακής 12 Φεβρουαρίου, διεγράφησαν 22 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ,21 της Νέας Δημοκρατίας και 2 του ΛΑΟΣ που διαφοροποιήθηκαν από την απόφαση του κόμματός τους. Ακολούθησαν οι παραιτήσεις των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ Μ. Τσόκλη και Α. Λαφαζάνη (13-02) από τις βουλευτικές τους έδρες, Την προηγούμενη μέρα είχε προηγηθεί η παραίτηση του βουλευτή της ΝΔ, Ν. Λέγκα (12-02)

9 Μαρτίου 2012	Ολοκληρώθηκε το PSI με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα να φτάνει το 95,7%
11 Απριλίου 2012	Προκηρύχθηκαν εκλογές για τις 6 Μαΐου 2012
6 Μαΐου 2012	Διεξάγονται οι εκλογές από τις οποίες δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση
16 Μαΐου 2012	Ορκίζεται η υπηρεσιακή κυβέρνηση Παναγιώτη Πικραμένου
5 Ιουνίου 2012	Ο γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών κλείνει κάτω από τις 500 μονάδες
17 Ιουνίου 2012	Διεξάγονται οι εκλογές οι οποίες οδήγησαν τελικά σε δημιουργία κυβέρνησης συνασπισμού με τη συμμετοχή της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ
21 Ιουνίου 2012	Ορκωμοσία της κυβέρνησης του Αντώνη Σαμαρά
26 Ιουνίου 2012	Αναλαμβάνει Υπουργός Οικονομικών ο Γιάννης Στουρνάρας
5 Νοεμβρίου 2012	Κατατίθεται στη βουλή το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, σε ένα άρθρο με τη διαδικασία του κατεπείγοντος
7 Νοεμβρίου 2012	Υπερψηφίστηκε το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 153 ψήφους
22 Δεκεμβρίου 2012	Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2013.
28 Απριλίου 2013	Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών.
21 Ιουνίου 2013	Αποχώρησε η ΔΗΜΑΡ από την κυβέρνηση, με αφορμή την αιφνιδιαστική απόφαση της κυβέρνησης για το κλείσιμο της ΕΡΤ.
24 Ιουνίου 2013	Ανακοινώθηκε ο ανασχηματισμός της κυβέρνησης.
18 Ιουλίου 2013	Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο της κυβέρνησης.